
Chandrika Extended Collection of Poems

—
—
चन्द्रिका विस्तृतकवितानुसङ्गलनम्
—
—

Document Information

Text title : Chandrika Extended Collection of Poems by G.S.S. Murthy

File name : chandrikAGSSmurthy.itx

Category : misc, sahitya

Location : doc_z_misc_general

Author : G.S.S. Murthy murthygss at gmail dot com

Transliterated by : G.S.S. Murthy

Proofread by : G.S.S. Murthy

Latest update : July 14, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

July 14, 2024

sanskritdocuments.org

చన్దికా విస్తృతకవితాసజ్కులనమ్

రచయితా జి ఎస్ శ్రీనివాసమూర్తి:

Murthygss(at)gmail(dot)com 10 july 2024

పద్యసూచీ

౦. కిళ్ళోద్వక్తవ్యమ్
౧. కాన్తే జాగృహి
౨. నగరోపవనమ్
౩. పతిపత్నీసంలాపః
౪. ఉత్సవదీపః
౫. దీపోత్సవః
౬. యత్ర చిత్తం త్వభీతమ్
౭. స్వరజాలమ్
౮. శిశుదృష్టిః
౯. శిశుస్మితమ్
౧౦. శిశవః
౧౧. శాకటికగీతమ్
౧౨. ఏకాకినీ లవననిరతా
౧౩. అనురాగతత్త్వమ్
౧౪. నిద్రే!
౧౫. పితురుపదేశః
౧౬. మూఢతిమ్ముజల్పనమ్-౧
౧౭. మూఢతిమ్ముజల్పనమ్-౨
౧౮. కవేఽవగచ్ఛ
౧౯. విశ్వసాంయాత్రికః
౨౦. విజ్ఞానసంస్కృతిః
౨౧. గూగలస్తవః
౨౨. సికన్దరస్య చరమయాత్రా

౨౩. మణ్ణీలాయ శ్రద్ధాఞ్జలిః
 ౨౪. సాహం భీతిః
 ౨౫. తుష్టిః
 ౨౬. గృత్రశశౌ
 ౨౭. బస్తతురఙ్గమా
 ౨౮. శునకగీతమ్
 ౨౯. గరుడస్తుతిః
 ౩౦. విహగః మధుకరశ్చ
 ౩౧. స్వల్పభావాత్ సమభవేత్ సర్వనాశః
 ౩౨. ఛిద్రాన్వేషీ
 ౩౩. కోఽసౌ వికారః?
 ౩౪. అతిథిసత్కారః
 ౩౫. మహాన్త ఉఃచుః
 ౩౬. ముక్తకాని
 ౩౭. చన్ద్రికా
 ౩౮. వృత్తకుసుమార్పణమ్
 ౩౯. తే హి మే దివసా గతాః
 ౪౦. క్రికేబోపాఖ్యానమ్
 ౪౧. ఆర్యోపవనమ్
 ౪౨. మాం తాడయత్యుత్సుకా
 ౪౩. కోవిడష్టకమ్
 ౪౪. విజ్ఞానసూక్తయః
 ౪౫. కోవిడదముక్తకాని
 ౪౬. డాఉన్-లోడ్ సిన్డ్రోమ్
 ౪౭. ముక్తకమాలా
 ౪౮. ఆయాహి బన్ధో
 ౪౯. లజ్జాతిరోహితా ప్రహేలికా
 ౫౦. జన్మోత్సవః
 ౫౧. కవిపరిచయః
 - పద్యసూచీ

౦. కిళ్ళిచ్చదవ్వుక్తవ్యమ్

పదగ్రథనకౌశలం మమ కదాపి నో భాసురం
 న శాస్త్రపరిశీలనే మమ విదగ్ధతా దృశ్యతే |
 తథాపి మమ చాపలం నుదతి మాం కవేఃపద్ధతే
 కృతిర్మమ సమీక్ష్యతాం కరుణయా రసోపాసక్తైః ||

భవదీయః

జి ఎస్ ఎస్ మూర్తిః

murthygss(at)gmail(dot)com

జులై ౧౦ ౨౦౨౪

- పద్యసూచీ

చన్ద్రికా

౧. కాన్తే జాగృహి

కాన్తే జాగృహి జాగృహి త్వమధునా గీతం మమ శ్రావయ
 ప్రాచీ దీక్ ప్రతిభాతి ధౌతవసనా రక్తాఞ్చులాడమ్బరా |
 గాతుం వాఞ్చుతి సప్తవర్ణసహితం సజ్జీతమాకర్ణయ
 స్వాపం ముఞ్చ ముదా కురుష్య తరసా త్వన్నాదనమ్మేలనమ్ || ౧||

కాన్తే జాగృహి భాస్కరస్య మధురం కావ్యం నవీనం శృణు
 ప్రస్తౌతి ప్రథమానురాగకథనం వధ్వా ఉషాయా రవిః |
 ఆస్వాదస్య మయి ప్రచోదయ కవేర్యైః పుణ్యమప్రాకృతం
 సత్కావ్యంహ్యానువర్త్యతే ఖలు బుధైః సాహిత్యసంనేవక్తైః || ౨||

కాన్తే జాగృహి భాస్కరో మృదుకరైర్నిర్మాతి చిత్రం శుభం
 దేవ్యా ఆగమనం దిశాం ప్రకటయన్త్యాః స్వానురాగం రవౌ |
 శీఘ్రం లోకయ చిత్రభానురచితం సద్వర్ణసంయోజనం
 పత్రం చానయ తూలికాం ప్రతికృతిం కర్తుం యతే వల్లభే || ౩||

కాన్తే జాగృహి భద్రమస్తు జగతి ప్రోత్సార్వ సర్వం తమః
 జ్యోతిర్భాతు సదామృతః ప్రసరతు ధ్వస్తశ్చ మృత్యుర్భవేత్ |
 ఆవాభ్యామనుభూయతాం సఖి మనస్యానన్దసూర్యోదయః
 సత్యం శాశ్వతమాప్నవావ సుచిరం నిష్కాస్య సత్యేతరమ్ || ౪||

- పద్యసూచీ

౨. నగరోపవనమ్

ఖగకూజితజ్ఘమ్భణైః శనైః తనుజాడ్యం జహతీవ తన్దిలాః ।
 నగరోపవనస్థాదపాః ప్రథమార్కారుణరశ్మిచుమ్పితాః ॥ ౧॥

లలనాగణరోచకం వపుర్వ్యతిమల్లబ్ధమమేయలాలసాః ।
 తరుణాః శ్వసితైర్వివర్ధితైః పథి ధావన్తి కకుద్మవృన్దవత్ ॥ ౨॥

మృదుశీతలమారుతో లతాః పరిరభ్యానతపుష్పరజ్జితాః ।
 అమలానిలనేవనే రతాన్ పథి సన్తోషయతే విహారిణః ॥ ౩॥

హిమసీకరమాక్తికాచితైః హరితార్ద్రైర్మృదునవ్యశాద్యవైః ।
 ధరణీ కమనీయతాం ప్రగే భజతే కఙ్కుకితేవ సున్దరీ ॥ ౪॥

మృగమత్స్యవిహజ్గరూపతాం భజమానాః వనపాలశిక్షయా ।
 నరకౌశలశక్తిసూచకా తరుగుల్మా రమయన్తి బాలకాన్ ॥ ౫॥

ప్రతిమా నరపస్య కస్యచిత్తకాలేష్వనుభూయ మాన్యతామ్ ।
 అథ కాలవిపర్యయాదహో మలనీరైరభిషిచ్యతే ద్విజైః ॥ ౬॥

రజసిం విజనే మహాపథే క్షపయిత్వా భషణే నిరర్గలే ।
 తరుణాతపవాఙ్ఘయాధునా స్వపితి శ్వా తుహినార్ద్రశాద్యవే ॥ ౭॥

క్వచిదాయతపుష్పదర్శనం క్వచిదామీలితనూనసౌరభమ్ ।
 క్వచిదూర్జితభృంగ్రేఙ్కృతీ రమతే పుష్పకుఢాసు మానసమ్ ॥ ౮॥

సరసీజలమధ్యసంస్థితోత్థిపణీవక్త్రశతాద్వినిఃసృతా ।
 జలబిన్దుపరమ్పూరా ధ్రువం భజతే కృత్రిమవర్షవైభవమ్ ॥ ౯॥

నవయావనరూపశాలినీ విచరన్తి స్మయమానవీక్షణైః ।
 తరుణానభితో వికర్షతి ప్రమదా కాచిదనూహ్యాలీలయా ॥ ౧౦॥

ఉపవిశ్య శిలాసనే ప్రియా పతిసంశ్లేషసుఖేన నిర్వృతా ।
 రమణశ్రవణాన్తికే మిథో మధురం వక్తి ముధా నిరన్తరమ్ ॥ ౧౧॥

అభిధావనదణ్డతాడన- ప్రణతోల్లజ్జనభేలనైర్భృశమ్ ।
 తృప్షితా హిమశీతపాయసం ముదితా బాలగణాః ప్రభుజ్జితే ॥ ౧౨॥

నమనోచితవృద్ధదమ్పతీ దరన్పత్యత్స్మితశోభితాననా ।

వనకాన్తిదిదృక్షయా శనైశ్చరతోఽన్యోన్యకరావలమ్బినౌ || ౧౩||
 ఫలవిక్రయణోద్యతో యువా శకటీం స్వాం పరిచాల్య సశ్రమమ్ |
 తతఘృజలార్ధ్యవిగ్రహస్తరుమూలం భజతే సుఖావహమ్ || ౧౪||
 జలవాయుధరాప్రదూషణవ్యథితాః స్వాస్థ్యహితార్థమాగతాః |
 విహరన్తి వనే దినాత్యయే దివసోద్యోగవిమర్దయన్త్రితాః || ౧౫||
 రతిరూపఫలప్రసాధనైః స్ఫురదాలమ్బితలోలకుణ్డలైః |
 గతిరోధకచఞ్చలేక్షణైః నవవిన్యాసనిబద్ధకున్తలైః || ౧౬||
 మదసాధకగన్ధలేపనైర్దరవిన్రంసితవస్త్రవిభ్రమైః |
 ప్రమదా జనయన్తి మానసేఽస్థిరతాం హస్త వివేకినామపి || ౧౭||
 లనదుజ్జ్వలదీపపఞ్క్తిభిర్లలితాలాపవినోదగాయనైః |
 భజతే నవనన్దనశ్రియం జనసాన్ద్యోపవనం క్షపాముఖే || ౧౮||
 తరుషు ఖగగణే స్వానాశయాన్ సన్నివృత్తే
 స్ఫురతి నభసి నీలే దివ్యనక్షత్రవృన్దే |
 గతవతి జనసఙ్ఘే స్వాలయాన్ తుష్టచిత్తే
 స్వపితి నగరవక్షస్యాత్తశాన్తిర్వనశ్రీః || ౧౯||

- పద్యసూచి

3. పతిపత్నీసంలాపః

కచ్ఛిత్ ప్రియే స్మరసి తాని దినాని వీధ్యాం
 వర్షాగమేఽవిగణయ్య వచో గురూణామ్ |
 స్థిత్యా గృహోద్భవిరనర్గలవృష్టిపాతే
 ఆవామభూవ సుతరాముదకార్ధ్యవస్త్రౌ || ౧||

కచ్ఛిత్ప్రియ స్మరసి యద్భవతా తదాసిం
 త్వత్ప్రాసంపజ్కీలకరేణ సమన్దహాసమ్ |
 ముద్రాఙ్కీతా సువిశదా ఖలు మే కపోలే
 బాష్పామ్బురుద్ధనయనాభవమస్మయే చ || ౨||

కచ్ఛిత్ప్రియే స్మరసి తే ప్రణయాజనన్యా
 యత్స్వాదుభక్ష్యమశనాయ తవ ప్రదత్తమ్ |
 విద్యాలయేఽహని మయా సహ తత్త్వమాదః

బాల్యోచితప్రహసనప్రకరోపదంశమ్ || 3 ||

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి యద్భవదీయమాత్రా
సమ్ప్రేషితే చణకజిరకభక్తభక్ష్యే |

సన్దశ్య రక్తమరిచం త్వయి బద్ధదృష్టిః
బాష్పప్రవాహపరిరుద్ధవిలోకనాసమ్ || 4 ||

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి మే గురుణా పరీక్షా-
కాలే త్వయా సహ వృథాలపనే నిషిద్ధే |
ఆగత్య మద్గ్రహమపూర్వసుమప్రదాన-
వ్యాజేన తే స్మితరుచా నితరామలిమ్పః || 5 ||

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి రోషపరీతచిత్తా
వక్తుం త్వయా సహ నైచ్చమహాని సేర్ష్యమ్ |
అఙ్కూర్ణనే పరిణతం ప్రతిభాన్వితం త్వాం
అన్యాశ్చ యాన్తి లలనా ఇతి శిక్షణాయ || 6 ||

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి తే జనసి న్యగాదీత్
మాం హర్షదుఃఖతటబద్ధనదీనిభోక్త్రీః |
అద్యప్రభృత్యభిమతం న మమాత్మజాయాః
క్రీడాప్రమోదచరితం భవతా సహేతి || 7 ||

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి మత్సదనస్య పృష్ఠే
మన్నామపత్రసహితం కుసుమం గులాబిమ్ |
పీతం సుగంధి సుభగం నిభృతం గవాక్షే
విన్యస్య సత్వరమగా వినివృత్తదృష్టిః || 8 ||

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి దేవనికేతనాన్తః
సన్త్యజ్య భక్తజనయోగ్యమతిం సలీలమ్ |
ఆవాం కదాచిదభిజాతజనైరుపేతౌ
అన్యోన్యదృష్టిమిలనైరవదావ నాల్పమ్ || 9 ||

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి మాముపవీణయన్తీం
శ్రుత్వా మదాలయసమీపముపేయివాన్ త్వమ్ |
త్వామాహ్వానమపి తా వినయాద్యదైవ
గీతం హ్రీయా స్థలనపూర్ణమభూత్తదైవ || 10 ||

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి తే జననీం మదీయా
 మాతావదత్ తవ తతావయవేషు పుత్ర్యాః ।
 కాచిత్సురత్యతులయౌవనరూపదీప్తిః
 భద్రం భవేత్ తదనురూపవరో వృతః కిమ్ ॥ ౧౧॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి మద్భుక్తుటీం విలోక్య
 మాతావదన్నగరతో వరయన్తి నైకే ।
 విద్యార్జనం హి మమలక్ష్మమితి ప్రవక్తీ
 పుత్రీత్యపూర్ణవచనా త్వయి సన్నికృష్టే ॥ ౧౨॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి శిక్షణసత్రచరా-
 స్పర్ధోత్సవే నను మయాగ్రపదేఽర్జితే త్వమ్ ।
 ఉచ్చైః ప్రశస్య కరవాదనరూపనుత్యా
 ప్రీడాజితా పదయుగే న్యవిశః స్వదృష్టిమ్ ॥ ౧౩॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి మాం వటవృక్షమూలే
 గన్తుం పురీం వ్యవసితే త్వయి శిక్షణార్థమ్ ।
 త్వాం ద్రష్టుమాగతవతీం జనకాత్ప్రభీతాం
 వృష్ట్యాతపావృతధరామివ సస్మితాస్రామ్ ॥ ౧౪॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి చైత్రవిరామకాలే
 పుర్యా నివృత్య తవ గోప్యసఖీగృహే త్వామ్ ।
 సన్దృశ్య జాతపులకో న కిమప్యవోచం
 శక్తింహ్యాదాస్తవ కటాక్షసుధానుపానైః ॥ ౧౫॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి బాషునిరుద్ధదృష్ట్యా
 మాం పత్తనం మమ పితోన్నతశిక్షణాయ ।
 సమ్ప్రేషితుం మతిమతీం న దదావనుజ్ఞాం
 ఇత్సుక్త ఏవ హి మయా త్వమసాస్త్యయో మామ్ ॥ ౧౬॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి తత్ర మయా యదుక్తం
 భావీపతిస్తవ కరిష్యతి పణ్డితాం త్వామ్ ।
 పాణిం మనాగుదనయో మమ దణ్ణనార్థం
 రుష్టేవ హస్త న తు మే కరపాతభాగ్యమ్ ॥ ౧౭॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి పుస్తకపృష్టమధ్యే

ప్రచాద్య పత్రమనురాగరసాప్లతం తే ।
 స్వస్రా సహ ప్రణిహితం మమ వాచనార్థం
 దైవాదవేన్నజనకో మమ తం ప్రసజ్గమ్ ॥ ౧౮॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి తే ప్రథమం ప్రయత్నం
 పత్రం విలిఖ్య విరచయ్య చ పుష్పమేకమ్ ।
 వక్రీకృతాక్షరవిభావ్యకరాగ్రకమ్పం
 సమ్ప్రేషితం యదభవన్మదుపోపధానమ్ ॥ ౧౯॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి తే పదవీధరత్వం
 సంశ్రుత్య హర్షపులకైర్వినిగూహ్య లజ్జామ్ ।
 త్వద్ధర్షనోత్సుకతయో త్వరయాఽఽగతాం మాం
 ద్వాద్యైవ సుస్మితకరైరబలామబధ్నాః ॥ ౨౦॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి మజ్జనకే త్వదీయం
 గేహం మయా సహ గతే పితరం మదర్థమ్ ।
 త్వాం యాచితుం తవ పితా తరసాహ్వాయత్త్వాం
 ప్రమాఖ్యకృతివ్యవహితా స్మితవాగభూస్త్యమ్ ॥ ౨౧॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి బన్ధుపురోహితాద్యైః
 సమ్ప్రేక్షితః పరిణయోత్సవవేదికాయామ్ ।
 ఉచ్చైర్ధ్వనత్యవిరతం శుభవేదఘోషే
 కర్ణాన్చికం త్వమజపో హ్యనురాగమస్తమ్ ॥ ౨౨॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి సప్తపదీవిధౌ త్వం
 వేదీం హుతాశనవతీం పరితః చరన్తీ ।
 త్వత్ప్రాణినా మృదుతమేన మదీయపాణిం
 గాఢం నిపీడ్య కిమపి వ్యలిఖో నఖాభ్యామ్ ॥ ౨౩॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి కామవశం గతస్త్యం
 దామృత్యజీవనసుఖప్రథమప్రభాతే
 క్లాంతాం విముచ్య శయనం గమనోద్యతాం మాం
 ఉద్యమ్య బాహుమబలాం సబలం న్యరున్ధాః ॥ ౨౪॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి మాం తదను న్యగాడీః
 గ్రామాత్పురం జిగమిషుం విభవార్జనాయ ।

మా గా హృదీశ న భవేయమహం వినా త్వాం
ఇత్యన్వగాశ్చ ఝటితి ప్రణయార్ద్రతం మామ్ ॥ ౨౫॥

కచ్ఛిత్ప్రియ స్మరసి దౌహృదలక్షణస్థాం
విద్యార్జనే శిథిలితాధ్యనప్రవృత్తిమ్ ।
సఞ్చోదయన్ బహుముఖైః ప్రవిరోభనైర్మాం
భూయో ప్రశిక్షణవిధావకరోః ప్రవృత్తామ్ ॥ ౨౬ ॥

కచ్ఛిత్ప్రియే స్మరసి మాం ప్రతి సూతిగేహే
సూతివ్యథాజనితరూక్షవచాంసి తాని ।
సంశ్రుత్య తే ప్రలపితాని నియమ్య హాసం
శుశ్రూషికా సకరుణం సమసాన్వయత్వామ్ ॥ ౨౭ ॥

కచ్ఛిత్ప్రియ స్మరసి మోహకమర్భకం మే
పార్శ్వే ప్రసుప్తమవలోక్య ముహుర్ముహుస్తవమ్ ।
హర్షాపగారయనిమజ్జనధౌతచిత్తాం
మాం ప్రేమపూరితదృశా నితరామచూషః ॥ ౨౮ ॥

కచ్ఛిత్ప్రియే స్మరసి తా యుగదీర్ఘరాత్రీః
యాసు త్వయా సహ సుతాం జ్వరపీడితాఙ్గీమ్ ।
అఙ్గైః నివేశ్య హిమశీతలపట్టస్థైః
శీర్షస్య తాపశమనే బహుశోఽయతేఽహమ్ ॥ ౨౯ ॥

కచ్ఛిత్ప్రియ స్మరసి సోత్సవసమ్భూమాన్ తాన్
పాదౌ పరిక్షిపతి చ స్మయతేఽధునేతి ।
అద్యాత్మనైవ విచలత్యురసేతి పుత్రీ
పద్భ్యాం స్వయం చరతి సమ్ప్రతి జల్పతీతి ॥ ౩౦ ॥

కచ్ఛిత్ప్రియే స్మరసి రోషపరీతనేత్రాం
కేనాపి కారణలవేన మయి ప్రరుష్టామ్ ।
త్వాం నిన్దనైర్బహువిధైః ఖలు మాం తుదస్మిం
పుత్రీ స్వముగ్ధవచనైరకరోత్ హసన్తిమ్ ॥ ౩౧ ॥

కచ్ఛిత్ప్రియ స్మరసి నాగరపాఠశాలాం
యావద్గతా తవ సుతా ఖలు తావదేవ ।
మాం పాకకర్మణి రతాం ప్రసభం బలాఢ్యః

శయ్యాగృహం హ్యగమయస్తవమదమ్యకామః ॥ 3౨॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి నృత్యదభూతకాన్తిః
పుత్రోత్సవేఽభ్యుపగతే సుతమాత్మమూర్తిమ్ ।
అజ్ఞే నివేశ్య తవ మానసరాజహంసం
బాలానవాప్యవచనైస్సమభాషథాస్తవమ్ ॥ 33॥

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి తాని మనోహరాణి
వర్షాణ్యవత్యయుగలాలనశిక్షణేషు ।
ప్రత్యూహకణ్ణకశతైరవరుద్ధమార్గే
కాష్ఠార్థవద్ద్యుతగతేన హి యాపితాని ॥ 3౪॥

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి తావకదుఃఖధారాం
పుత్ర్యాం నవోఢలలనోచితదీప్తిమూర్త్యామ్ ।
భద్రా సహ శ్వశురగేహమభి ప్రయాన్త్యాం
హర్షావగుణ్ణనతిరోహితనైజరూపామ్ ॥ 3౫॥

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి దారపరిగ్రహార్థం
పుత్రస్య బన్ధసుహృదాప్తజనే విచిన్వన్ ।
పుత్రే త్వదుద్భృతవధూషు న జాతమోహే
పుత్రానురక్తలలనాం స్వ్యకరోః స్నుషాత్వే ॥ 3౬॥

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి మాతృధరాం విహాయ
పత్న్యా సహ స్వనవసౌఖ్యసుధావసీక్తః ।
పుత్రో విమానగమనోత్సుకతాపరీతః
మాత్రా త్వయా సహ న కిచ్ఛేదపి న్యగాదీత్ ॥ 3౭॥

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి హర్షమదప్రణున్నః
పౌత్రోత్సవేఽభ్యుపగతే భగవత్ప్రసాదాత్ ।
ఉచ్చైర్వదన్ శ్రుణుత పౌత్రపితామహోఽస్మీ-
త్యాస్వాద్యభిక్ష్యనికరాన్వ్యతరః పరేషు ॥ 3౮॥

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి మామవదః సఖేదం
దౌహిత్రపౌత్రగణజాతసుఖానుబద్ధ- ।
చిత్తస్య మే న్యభవనాని గతేషు తేషు
తై రిక్తమాలయమహో నరకం హి మన్వే ॥ 3౯॥

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి సాన్వనమాదదాన్వం
 పక్షీ పతత్రయుగమాప్య జహాతి మాతుః |
 నీడం యథా ఖలు తథాపి జహాత్స్వపత్యం
 మాతుర్గృహం స్వగృహనిర్మితిమగ్నచిత్తమ్ || ౪౦||

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి పౌత్రవివాహకాలే
 మయ్యామయేన నితరాం పరిపీడితాయామ్ |
 శుశ్రూషణేమమ రతస్త్వమభూఃనితాన్తం
 ఆవాం వినా పరిణయః ఖలు సన్నివృత్తః || ౪౧||

కచ్చిత్ప్రియే స్మరసి మాం సుదృఢద్విజాలి-
 యుక్తం కఠోరచణకాశనకర్మదక్షమ్ |
 అద్యాస్మ్యహో చటకవద్రదనైర్విహీనః
 కాలస్యనిష్ఠురగతిః న కదాపి రుద్ధా || ౪౨||

కచ్చిత్ప్రియ స్మరసి మాం ససుఖం పచన్తీం
 వింశద్విధాన్ దశజనోచితభక్యభోజ్యాన్ |
 అద్యావయోరశనపాచనకర్మ ఏవ
 కృచ్ఛం ప్రయాసబహులం ప్రతిభాతి హన్త || ౪౩||

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి తే భిషజా ప్రదత్తే
 జానువ్యథాప్రశమకే గుటికేఽశితవ్యే |
 హస్తాధునా స్వతనుపాలనకార్య ఏవ
 స్వాఢీనతా యది హి సిద్ధ్యతి సా ప్రశస్యా || ౪౪||

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి మామకసుప్తిమోహః
 పూర్వం త్వయోపహసితః బహుశోఽధునా వై |
 నిద్రాఽఽగతా యది తదా శిథిలం శనైర్మాం
 ఆలిక్లతి త్వమివ శాన్తమనోజవహ్నిః || ౪౫||

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి నౌ స్మరచాపవిధౌ
 సంశ్లేషచున్ననరతౌ తరుణౌ ఇదానీమ్ |
 ప్రేమానిలప్రశమితో మదనక్లవహ్నిః
 ప్రేమ త్వహో త్వయి వివర్ధత ఏవ నిత్యమ్ || ౪౬||

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి మాం నవయౌవనస్థాం

మిష్టాన్నభోజనసుఖేష్వమితాభిలాషామ్ ।
 అద్యత్వహం మధురభక్ష్యసుఖాన్నివృత్తా
 తృప్తా తవాతిమధురైః స్మితపూర్వవాగ్భిః ॥ ౪౭॥

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి మే లవణే స్పృహం తాం
 వ్యజ్ఞాపయః ఖలు హితాయ న నేతి పూర్వమ్ ।
 సమృత్యహో మదశనే లవణం నిషిద్ధం
 లావణ్యమేవ తవ దేవి భవేదలం మే ॥ ౪౮॥

కచ్చిత్ ప్రియ స్మరసి సానునయం త్వవాదీః
 సంవాహయామి తవ పాదయుగం దినాన్తే ।
 క్లాన్తాస్మ్యవశ్యగృహకర్మభరేణ నాథ
 తాం సంవిదం సఫలయ ప్రసభం గుణాఢ్య ॥ ౪౯॥

కచ్చిత్ ప్రియే స్మరసి కేశవపాదయుగ్మం
 సర్వామయప్రశమకం శరణాగతానామ్ ।
 సంస్మృత్య యత్ ప్రణతధీః మమతాం విహాయ
 నిద్రాం భజస్వ విమలే ససుఖం శయాథాః ॥ ౫౦॥

- పద్యసూచి

౪. ఉత్సవదీపః

రూపం న మే పూర్వమధః సరస్యాః కస్యాశ్చిదాసం కిల పఙ్కపిణ్ణమ్ ।
 చన్ద్రం న సూర్యం న కదాప్యజానాం రావో హి సర్వత్ర జలేచరాణామ్ ॥ ౧॥

పద్మిన్యథైకా మయి లగ్నమూలా వ్యాజేన మన్మార్దవఘోషణస్య ।
 పీత్వా రసం మే బహిరాగతా చ ప్రసహ్య సూర్యం ఖలు పర్యణైషీత్ ॥ ౨॥

సూర్యాంశుసంస్పర్శనలభ్యబోధశ్చిరాయ నాసీన్మమ మన్దభాగ్యాత్ ।
 అవ్యక్తహేతోః సలిలం సరస్యాః క్రమేణ నష్టం జలజా హతాశ్చ ॥ ౩॥

రవేరపశ్యం ఖలు తీక్ష్ణరశ్మిన్ క్షుద్రత్వముర్వ్యాశ్చ తదైకకాలే ।
 చూర్ణోఽభవం మార్దవభావహీనః శ్రుతా మయా నిఘ్నరవాగ్జనానామ్ ॥ ౪॥

కశ్చిన్నరో మాం కిల మర్దయిత్వా పద్భ్యాం అవాదీన్నరమన్యముఘ్రైః ।
 ఆత్మైవ పద్మం కమనీయమాసీత్ తన్నాద్య ఖల్విత్వహ మాముపేక్ష్య ॥ ౫॥

దీర్ఘం వినిశ్చస్య వచో నిశమ్య సూర్యస్య రశ్మిన్ హి విగర్హమానః ।

అయాపయం నైకదినాని దీనః సమ్మర్దితో మర్త్యగణైశ్చ పదిభిః ॥ ౬ ॥
 వరం జలం జీవనధారణాయ వాయోః ప్రభో మేఽస్తు జలే హి వాసః ।
 ఇతిశ్వరం ప్రార్థయమానమేత్య కృషీవతో మామనయత్ తటాన్తమ్ ॥ ౭ ॥
 దినేషు గచ్ఛతు వవర్ష పాశి దిష్ట్యా తటాకాః నవవారిపూర్ణాః ।
 జలే మిమజ్జుః ప్రసభం హ్యవాఞ్చాం జలప్రవృత్తిం మృదుతామవాప్తుః ॥ ౮ ॥
 అహం తటాన్తే సలిలం త్వధస్తాత్ క్రూరో విధిః కిం కరవాణ్యశోచమ్ ।
 మాం పిణ్ణితం కశ్చన కుమ్భకారో నినాయ హస్త స్వగృహం సలీలమ్ ॥ ౯ ॥
 ఘటాశ్చ కేచిత్ ఘటికాశ్చ కాశ్చిత్ ప్రాప్తం మయా దీపకరూపమత్ర ।
 క్లేశో గతః కాపి మనోజ్ఞతాసీత్ తప్తోఽప్యభూవం కిల నష్టతాపః ॥ ౧౦ ॥
 స్నేహార్ధవర్త్యా ప్రససార దీప్తిర్లభ్యో మయా భాసురభాస్కరాంశః ।
 జానస్తు దీప్తిం న తు మాం కదాచిత్ జనా ఇతీర్షా మయి ఖల్వభాసీత్ ॥ ౧౧ ॥
 భూయాత్తమో నాశయితుం సమర్థా మద్దీప్తివీచ్యుత్సవదీపపజ్కైః ।
 ద్యుతిస్తు దృశ్యేత న మత్స్వరూపం హ్రీయా వినమ్రం చ భవేదదృశ్యమ్ ॥ ౧౨ ॥
 - పద్యసూచీ

×. దీపోత్సవః

ప్రావృట్ ప్రయాతా శిశిరో న చాగతో వృణా హరిత్పర్ణమయాః పురే వనే ।
 రోమాఞ్చోత్వోర్వి నవశాద్వలావృతా ప్రతీక్షతే ద్రాక్ శరదః సమాగమమ్ ॥ ౧ ॥
 నద్యో భృశం పజ్కీలవాలుకాయుతా చలన్తి పద్యాసు దృఢం కృషీవలాః ।
 శ్యామప్రభాశోభితకాననాఞ్చులా దీపోత్సవోఽయం ధరణీం సమాగతః ॥ ౨ ॥
 దృష్ట్యామ్బుపూర్ణాం సరసీం కృషీవతో క్షేత్రే ముదా నృత్యతి ఘల్లనేత్రవాన్ ।
 తటాకపీచీషు విధాయ మన్దిరాన్ మనోహరాన్ దైవదయాం ప్రశంసతి ॥ ౩ ॥
 మన్దానిలప్రేక్షితసస్యమజ్జారీః సంవీక్ష్య బాలార్కమయాఖదీపితాః ।
 కృషీవలస్తుష్యతి ధాన్యసమ్పదం విభావయన్ హస్తగతాం మృదం స్పృశన్ ॥ ౪ ॥
 సజ్ఞాద్య శాదం గృహమాగతాయాః సంశ్రుత్య గోః కణ్ఠరవం స్వమాతుః ।
 వతో ద్రుతం కృన్తతి రజ్జబన్ధం సానన్దమమ్బాం త్వరయాభ్యుపైతి ॥ ౫ ॥
 తం స్పృతనేత్రం ప్రసభం నిరోద్ధుం మూఢా ముధా ధావతి యష్టిహస్తా ।

వ్యర్థప్రయత్నా ఖలు ఘోషకన్యా స స్తన్యపానే నితరాం ప్రవృత్తః ॥ ౬ ॥

ఆస్ఫోటయన్ స్ఫోటకరాన్ సలీలం సశబ్దధూమాగ్నిషు మోదమానాః ।
పోగణ్యవృన్దా జనయన్తి భీతిం వృద్ధేషు బాలాసు తథార్భకేషు ॥ ౭ ॥

కన్యా రతాః సున్దరరజ్జవల్లీనిరూపణే దైవతమన్దిరేషు ।
రథ్యాసు గేహేషు చతుష్పథేషు ప్రదర్శయన్త్యః స్వకలాసు దాక్ష్యమ్ ॥ ౮ ॥

పురాతనాః పాంసులదీపవృక్షా గృహే ప్రమృష్టా నవతాం భజన్తి ।
గృహోగ్రదేశే నవదీపపక్షిః నక్షత్రవీధీవ విభాతి రాత్రౌ ॥ ౯ ॥

ప్రసాదయన్ స్వాం రమణీం నవోఢాముపాయనైరాభరణైర్దుకూలైః ।
యువా రతేచ్ఛాన్ మదనేషువిధః దృష్ట్యైవ తస్యై ప్రకటికరోతి ॥ ౧౦ ॥

లక్ష్మీం సమస్తద్రవిణప్రదాత్రీం తస్యాః కటాక్షం హృది యాచమానాః ।
భజన్తి భక్త్యాపణికా విపణ్యాం శ్రేయస్కరీ సైవ సదా జనానామ్ ॥ ౧౧ ॥

నవ్యం దుకూలం చ విభూషణం చ భర్తా ప్రదత్తం పరిధాయ సాధ్వీ ।
స్వాద్యాని భిక్ష్యాణి విధాతుకామా మహానసే కార్యరతాః ౭ ప్రదోషమ్ ॥ ౧౨ ॥

విద్యుత్ప్రగ్దిపావలిదీప్తసౌధాః ముష్ణన్తి కాన్తిం ఖలు దేవపుర్యాః ।
సర్వత్ర లోకో ముదితః ప్రహృష్టః దీపావలీపర్వణి సమృగ్నవృత్తే ॥ ౧౩ ॥

- పద్యసూచీ

౬. యత్ర చిత్తం త్వభీతమ్

శీర్షం యత్రాస్త్యనవనమితం యత్ర చిత్తం త్వభీతం
జ్ఞానం ముక్తం న జగదఖిలం క్షుద్రభిత్తిప్రభిన్నమ్ ।
ఆనైపుణ్యం ప్రభవతి సదా యత్ర కార్యప్రవృత్తిః
వాణీ యత్ర ప్రవహతి హృదస్సత్యగర్భాత్ సదైవ ॥

నీచాచారాభిధమరుతలే సద్వివేకస్య ధారా
నష్టా నైవావిరతవికసద్భావనాకార్యశీలమ్ ।
చేతో యత్రామితకరుణయా తే ప్రభో తత్ర నాకే
స్వాతన్త్ర్యాఖ్యే కురు జనక హే జాగృతం భారతం మే ॥

(బేజ్జాలి/ఇజ్జీకే; రబీన్ద్రనాథ రాకుర్; గీతాజ్ఞాలి)

- పద్యసూచీ

౭. స్వరజాలమ్

కియతీ రుచిరా గీతిస్తవ హే సద్గుణసమృన్న! కేవలమహం తే ।

విస్మిత అవాగ్భవన్నేవాకర్ణయామి రుచిరగీతిమ్ ॥ ౧॥

స్వరభాభిర్భూ వ్యాప్తా ప్రసృతా గగనే స్వరప్రాణాః ।

స్వరగణ్ణా భిన్నస్తీ శిలాః ప్రవహతి ద్రుతమోజసా ॥ ౨॥

అహమపి గాయానీతి హి మమాభిలాషస్త్వయా సహ సుతీవ్రః ।

పరిణమతి న మే కణ్ణస్తవ స్వరే ఖలు న సచ్ఛరతి ॥ ౩॥

మమ పరితః స్వరజాలం తవ త్వయైవ ప్రసారితం తస్మిన్ ।

వినిబద్ధోఽహం విస్మితచిత్తః శ్శ్ణోమి సుగుణశాలిన్ ॥ ౪॥

(బేజ్జాలి/ఇజ్జిశేః రబీన్ద్రనాథ రాకురఃః గీతాఞ్జలి)

- పద్యసూచి

౮. శిశుదృష్టిః

మాతః కథయసి లిఖతి గ్రన్థాన్ బహురుచిరాన్ తవ పితేతి బహుశో మే ।

తేషు కిమపి నావగతం భవతి కథయ కిమిదమిత్థం స్యాత్ ॥ ౧॥

కథయతి తుభ్యం సాయం యత్తదవగతస్త్వయా భవతి వద కిమ్ ।

కథయసి మే చిత్రకథాః ఏవం న రచయతి పితా కుతః ॥ ౨॥

కచ్చిత్తస్యామ్బాయాః కథాః శ్రుతాః స్మృతిపథాదముష్య గతాః ।

కిన్నరపిశాచగుహ్యాకజనపానాం రుచిరవృత్తాంతాః ॥ ౩॥

యది విస్మరతి స్నానం తదా త్వమాహ్వాయసి తం పునః శ్లక్షమ ।

సోషాహారార్థం చ స తథాపి తిష్ఠతి లిఖన్నేవ ॥ ౪॥

ప్రవిశామి యది తదీయాం కణ్ణం కేల్వై విగర్హసే మాం త్వమ్ ।

స్తోకరవమపి న సహనే వదసి పితా కార్యమగ్న ఇతి ॥ ౫॥

విస్థతి విలిఖ్య కిం, కిం యది కఖగాన్ లిఖామి తర్హసి మామ్ ।

లిఖతి పితా యది తదా ను కిమపి న వదసి కథయ కుతో త్వమ్ ॥ ౬॥

యద్యేకస్మిన్పత్రే రచయామ్యుడుపం విగర్హసే మాం త్వమ్ ।

జనకే పత్రేషు లిఖతి తిష్ఠసి తూప్షిం తు కథయ కుతః ॥ ౭॥

(బేజ్గలీ/ఇజ్జికే: రబీన్ద్రనాథ రాకుర్)

- పద్యసూచీ

౯. శిశుస్మితమ్

లసత్స్మితం పశ్య శిశోర్ముఖేఽజ్జే సుప్తస్య మాతుః సుచిరం ప్రశాన్తమ్ |
వదాన్తి హే తత్సదృశం కిమన్యత్సమస్తలోకే శిశిరం మనోజ్ఞమ్ || ౧||

సోమాచ్ఛ సౌమ్యం మధునశ్చ మిష్టం సుగన్ధి తత్ కేతకపుష్పగన్ధాత్ |
వీణానినాదాత్ ఖలు మణ్జులం తత్ కౌశేయవస్త్రాన్మృదు సర్వకాలే || ౨||

- పద్యసూచీ

౧౦. శిశవః

శిశుం పరిష్వజ్య జగాద మాతా “శిశూన్ సముద్దిశ్య వద ప్రభో మామ్” |
“తవార్భకాస్తే న భవన్తి మాత ఆత్మస్పృహలోః ఖలు జీవితస్య || ౧||

భవన్తి బాలాశ్చ బహిః ప్రయాన్తి ద్వారేణ తే త్వన్న భవేయురత్ర |
త్వత్స్వం న తే యద్యపి తే వసన్తి సాకం త్వయా మానిని కాంశ్చనాబ్ధాన్ || ౨||

వాత్సల్యదాత్రీ న తు చిన్తనానాం దాత్రీ భవేస్తే స్వమనోఽధిరాజాః |
తేషాం శరీరాణి హి వాసయేత్స్వం పరం న చేతాంసి కదాపి తేషామ్ || ౩||

శ్వోభావిలోకే ఖలు తే వసన్తి స్వప్నేఽప్యగమ్యం భువనం త్వయా తత్ |
యతస్య మా త్వత్సదృశాంశ్చ కర్తుం తత్సామ్యమాప్తుం యది చేత్ యతేథాః || ౪||

కాలః స్థితో వైవ సదాగ్రగామీ కదాపి న హ్యస్తనమార్గవర్తీ |
త్వం కార్ముకం త్వచ్ఛిశవస్తు బాణాః ధన్వీశ్వరో లక్ష్మమనన్తమార్గే || ౫||

పశ్యన్ స్వశక్త్యా ధనురానమయ్య తాన్ లీలయా ముఞ్చతి దూరలక్ష్మే |
తుష్టా భవేత్స్వం నమితా మహేశః ప్రేష్ణా శిశూన్ త్వాం చ సదైవ పశ్యేత్ || ౬||

(ఇజ్జికే: ఖలీల్ జిబ్రాన్: ద చిల్డ్రన్)

- పద్యసూచీ

౧౧. శాకటికగీతమ్

సమృశ్యన్తౌ ధూన్రమేఘాన్ మనోజ్ఞాన్మీలాకాశే చఞ్చలాస్పష్టరూపాన్ |

చూతాన్ సీపాన్ పుష్పితానత్ర మార్గే యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౧ ॥
 సజ్జాప్రునై గన్ధవతుష్పవృన్దాన్వన్యాన్ రథ్యాపార్శ్వభాగప్రరూఢాన్ ।
 మన్యే శీఘ్రం గచ్ఛథో జ్ఞాతమార్గే యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౨ ॥
 శృణ్వన్తై మద్గాయనం హృత్సముత్థం కాన్స్యగ్రీవాకిక్కిణీనాదతాలమ్ ।
 మార్గే సృత్యతస్ఫుల్లగుజ్ఞానమేతం యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౩ ॥
 వారం వారం స్పృశ్యమాణౌ కరాభ్యాం ఈశాస్తిత్వస్మారణార్థం మయైవమ్ ।
 నో చేన్మన్దం పాదరంహో భవేద్వై యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౪ ॥
 ఘోషే బాలాః స్వాగతం వ్యాహరన్తి శాదం క్షేత్రాదాహృతం నవ్యమార్ద్రమ్ ।
 అస్మద్గోహే సమ్భ్రమాదతస్యథో ద్రాక్ యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౫ ॥
 తోత్రేణాహం నైవ వాం తాడయామి తోత్రంహ్యేతత్ భీషణార్థం కదాచిత్ ।
 స్తోత్రప్రీతాః ప్రాణినోఽపీతి గాథా యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౬ ॥
 శమ్భూర్భ్యానం తూక్షజాతిప్రధానః సర్వే పూర్వం మన్దిరే శజ్కరస్య ।
 సేవన్తే యం తత్పరం వై గిరీశం యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౭ ॥
 శ్రేష్ఠాః పుంసః పుంజవత్సం భజన్తే యుష్మద్భాగ్యం జన్మనా సాధితం తత్ ।
 విధ్యన్తై వాం రమ్యశృంజైః సితాభ్రం యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుదీర్ఘః ॥ ౮ ॥
 గేహే పత్నీ ప్రేక్షమాణా సకామం శ్రుత్వా యుష్మద్గిక్కిణీనాదమూర్తమ్ ।
 ద్వార్యానేతా మార్జనాయామ్భుకుమ్భం యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుగమ్యః ॥ ౯ ॥
 గ్రామం గత్వా స్నాపయామ్యాపగాయాం స్వచ్ఛే నీరే ఙ్గాలయిత్వా శరీరే ।
 అధ్యక్షేశం ముఞ్చుతం శీఘ్రమేవ యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుగమ్యః ॥ ౧౦ ॥
 శీతం శుభ్రం గోరసం పాయయామి గత్వా గేహం మీలితాక్షౌ చిరాయమ్ ।
 గోశాలాయాం నిర్వృతౌ పాస్యథో యం యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుగమ్యః ॥ ౧౧ ॥
 ఉత్తుక్త్యాభ్యాం సున్దరాభ్యాం కకుభ్యాం జిత్వా సర్వానుక్షజాతిప్రధానాన్ ।
 యుష్మద్వీర్యం స్థాపితం గ్రామవర్గే యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుగమ్యః ॥ ౧౨ ॥
 వృత్రే జన్మన్యాప్తకర్మానుబన్ధైః అస్మిన్జన్మన్యాప్తవన్తౌ వృషత్సమ్ ।
 సత్కార్యైరోఘ్నిః ప్రేత్య మర్త్యై భవేతాం యాతం గావౌ యాతమధ్వాన్తమాగాత్ ॥ ౧౩ ॥
 మత్పూర్భాహం చైవ యుగ్యో భవావ సంసారాభ్యే వాహనే దైవదత్తే ।
 కాదాచిత్కై శోకహర్షౌ భజన్తౌ యాతం గావౌ యాతమధ్వాన్తమాగాత్ ॥ ౧౪ ॥

సన్ధ్యాకాలే పక్షిణస్తావత్మనీడాన్ ఆగచ్ఛన్తి క్లాన్తదేహో రటన్తః ।

గచ్ఛామోఽస్మద్వాసభూమిం జవేన యాతం గావౌ యాతమధ్వాన్తమాగాత్ ॥ ౧౫ ॥

సాయం గావః క్షేత్రభూమ్యా నివృత్తాః తృప్తా శాదం జగ్ధవత్యశ్చిరాయ ।

గోష్ఠం యాన్తి స్వార్భకాన్ ద్రష్టుకామాః యాతం గావౌ యాతమధ్వా సుఖాన్త్యః ॥ ౧౬ ॥

- పద్యసూచీ

౧౨. ఏకాకినీ లవననిరతా

(ఇదం నూతనం వృత్తం సులయచరణానామ యస్య లక్షణమిత్థం భవతి ।

సులయచరణాయాం గణా ప్రాక్తిమాత్రో తత్పరమ్ ।

చతుర్మాత్రౌ ఇతరథా పఞ్చమాత్రస్త్వన్తిమే ॥

(3-౪-౫/౪)

పశ్య పార్వతబాలికా కిమపి మధురం గాయతి ।

అసౌ తత్రైకాకినీ క్షేత్రలవనే వ్యాపృతా ॥ ౧ ॥

గచ్ఛ వా విరమస్వ బద్ధాతి లూనాన్ లీలయా ।

స్వసతి సైకా శోకదాం మధురగీతిం కామపి ॥ ౨ ॥

గాయనేనాప్లావితాకర్ణయ త్వముపత్యకా ।

కోఽప్యకూజత్ స్వాగతం కోకిలో న కదాచన ॥ 3 ॥

క్లాన్తపాన్థగణాయ సుశ్రావ్యగీతిమియత్ప్రియామ్ ।

పుష్పకాలే సాన్ధ్యవననిఃశబ్దతాం ఖలు చూర్ణయన్ ॥ ౪ ॥

కోఽపి కచ్చిన్మాం వదేత్ సా ను కిం వా గాయతి? ।

కిమపి కరుణం ప్రాక్తనం సమరచరితం కథయతి? ॥ ౫ ॥

కిముత కాఞ్చిల్లాకికీం శోకఘటనామభినవామ్? ।

కిమపి గానం తద్భవేత్ గాయతీవ నిరన్తరమ్ ॥ ౬ ॥

లవననిరతా బాలికా నమితవదనా భాతి మే ।

గీతమస్యా మే చిరం స్మరణపటలే విలసతి ॥ ౭ ॥

(ఇజ్జిశ్; వర్ధ్వర్; సాలిటరి రీపర్)

- పద్యసూచీ

౧౩. అనురాగతత్వమ్

స్తోతాంసి నద్యా సహ సజ్గతాని నదీ సమేతా ఖలు సాగరేణ |
 శ్లిష్యన్తి వాతా గగనే మిథస్తే చిరాయ యుక్తా కమనీయరాగైః || ౧||

ఏకాకినో కేత్ర భవన్తి లోకే ప్రాయేణ సర్వేఽపి మిథో మిలన్తి |
 సైవేశ్వరేచ్ఛా యది సత్యమేతత్ త్వయా సహాహం న కథం మితేయమ్ || ౨||

చుమ్బన్తిచైలా గగనం తరణ్ణా అనోన్యమాలిజ్ఞ్య జలే భ్రమన్తి |
 పుష్పం న కిచ్ఛేత్ సహతే హ్యవజ్ఞాం యద్యన్యపుష్పేణ తిరస్కృతం చేత్ || ౩||

శ్లిష్టా ధరా సూర్యకరైః సుగాఢం పాథోనిధిం చుమ్బతి చన్ద్రరశ్మిః |
 వ్యర్థాని తాన్యత్ర హి చుమ్బనాని న చుమ్బసి త్వం యది మామిదాసీమ్ || ౪||

(ఇమ్లిష్: పి బి షేల్లి: ఫిలీలాసఫిః ఆఫిల్ లవ్)

- పద్యసూచీ

౧౪. నిద్రే!

సజ్ఞ్యాతా నితరాం మయాఽవినివహే సర్వే శనైరేకశః
 దృష్టం నీలనభః మనస్యవిరతం జ్యోత్స్నానులిప్తం వనమ్ |
 ఓఘస్య స్వనితం సహస్రకణికోద్భూతం సమాకర్ణితమ్ |
 నిద్రే త్వం న తథాపి మాముపగతా కో వాపరాధో మమ || ౧||

పూర్వస్యాం దిశి పర్వతాదరుణితాభాఽఽగన్తుమేవేహతే
 ఆద్యః శాలివనే విహజ్గమరవో దూరాద్ హి సంశ్రూయతే |
 దేవి త్వద్విరహోత్ప్రోతప్తమధునా సజ్గమ్య పాహి ద్రుతం
 నిద్రే దేహి మమాఖిలకటుక్లేశఘ్నమాలిజ్గనమ్ || ౨||

విశ్రాన్తి ప్రదదాసి కాయహృదయవ్యాపారఖిన్నాయ వై
 ఇత్యాహుః సకలామయార్తిశమనే శ్రేష్ఠా సహాయా సఖీ |
 అద్య త్వం కిముపేక్షనే జనమిమం త్వత్సజ్గమాకాజ్ఞీణం
 తూర్ణం మీలితలోచనం సునిభృతం మాం చుమ్బ ఖేదాపహే || ౩||

(ఇజ్జిశ్: వర్షస్వర్: స్లీప్)

- పద్యసూచీ

౧౫. పితరుపదేశః

“త్వం చిన్తయసి యత్ సర్వమన్యేషాం మా ప్రకాశయ |
 సమయానుచితం కర్మ మా కురుష్వ కదాచన || ౧||
 భజస్వ సర్వైః సౌహార్దం తథాపి త్యజ సంస్తవమ్ |
 దృఢం వృణీష్వ మిత్రాణి సమ్పరీక్ష్య న చాన్యథా || ౨||
 మా వినోదమయీం చర్యాం కురు సర్వైః సుహృజ్జన్యైః |
 నివార్యే కలహే బుద్ధిం మా కృథాః పుత్ర సర్వథా || ౩||
 వైరం యద్యనివార్యం చేత్ భూయాత్ సజ్ఞామమాజయమ్ |
 సర్వాన్ త్వం శ్శ్రోణ్యవహితః పరం తు మితవాక్ భవ || ౪||
 వస్త్రం యథార్జనం విన్ద దైన్యరిక్తం న చోజ్జ్వలమ్ |
 నరస్య పరిధానేన శీలమేవావగమ్యతే || ౫||
 మా భవేరుత్తమర్ణస్తవమధమర్ణశ్చ మా భవేః |
 మిత్రం నష్టం ధనం నష్టం ఋణదాతురనేకశః || ౬||
 వ్యవసాయః కుణ్ఠితః స్యాదసకృత్ ఋణకర్మణా |
 ఆత్మవ్యైవార్జవం విన్ద తద్భవేత్సర్వతోముఖం” || ౭||
 (ఇజ్ఞిశ్; శేక్స్పియర్; హామ్లెట్)
 - పద్యసూచీ

౧౬. మూఢతిమ్ముజల్పనమ్-౧

(మూలమ్:కన్నడ; డిపీజి; మన్కుతిమ్మన కగ్గ)
 చిత్రే స్వలాభపరతా జఠరే బుభుక్షా
 తాలాద్యయం సునిభృతం ఖలు సృష్టియస్త్రే |
 ఉన్మూలయన్నుడుగణాన్ రచయన్స్య కోటాన్
 తత్త్వాం కరోత్యన్సజం బత మూఢతిమ్మో || ౧||
 (మూలే పద్యసజ్ఞా ం: ౩౮౪)
 బాలస్య వాతిజరఠస్య పురాణికస్య
 రూపే స్పృహాస్తి న హి కస్య పురోహితస్య |
 సర్వే సమీక్ష్య ముకురే రహసి స్వబిమ్బం
 కుర్వన్తి వక్త్రవికృతిం ఖలు మూఢతిమ్మో || ౨||

(ప సం ం: ౪౪౨)

కస్మింశ్చిదన్ధవిపినే ప్రకృతిః ప్రసూనే
వల్ల్యాః స్వచిత్రరచనాప్రతిభాం ప్రయుజ్జే ।
కుర్వన్తి యే గుణమయం సకలం స్వకర్మ
తే జీవితే హి కృతినో ఖలు మూఢతిమ్నో ॥ 3॥

(ప సం ం: ౫౬౪)

శైలే తృణం భవ గృహే భవ మల్లికా త్వం
కృచ్ఛాణీ వర్షతి విధౌ ఉపలో భవ త్వమ్ ।
దీనస్య దుర్బలజనస్య తు శర్కరా త్వం
యుక్తో భవాఖిలజనైస్సహ మూఢతిమ్నో ॥ ౪॥

(ప సం ం: ౬౮౯)

- పద్యసూచీ

౧౬. మూఢతిమ్ముజల్పనమ్- ౨

(మూలమ్:కన్నడ; డీవీజీ; మన్కుతిమ్మన కగ్గ)
(ఇదం మాత్రాగణవృత్తం మూలకృతావేవ ప్రయుక్తమత్ర మయా
అర్కనామ్నా అభిహితం యస్య లక్షణమిదమ్ ।
పఞ్చమాత్రా గణాః సన్తి చత్వారోఽత్ర
ప్రథమపాదే చాపి పాదే తృతీయే ।
ద్వితీయే త్రయో తే చతుర్మాత్రో తతః
చరమే త్రయో గురుశ్చార్కాభిధే ॥)
తారాః సహస్రాణి సన్తి చేన్నభసి కిం
కరదీప ఏవ పాఠస్య నిశి శరణమ్ ।
దూరే స్థితం దైవమస్తు ఖలు మానుషో
మిత్రమిచ్ఛతి కమపి మూఢతిమ్నో ॥ ౨॥

(మూలే పద్య సజ్ఞ్యా ౪౨౪)

బన్ధనం న హి భవతి జన్తుషు మిథో ప్రేమ
ఆంశికస్త్యేకలో యుగలం సుపూర్ణమ్ ।
ద్విగుణయతి సౌఖ్యం చ దుఃఖం విభక్తం చ

బస్థతా హరికృపా మూఢతిమ్నా ॥ 3॥

(ప సం ౪౨౯)

స్రేక్ష్య కిఞ్చిత్తమసి శునకస్తు శక్యయా
కుత్రాపి కోఽపి సుహృదస్తీతి మనుతే ।
తత ఉన్ముఖో భషతి తద్వదేవేతి కిం
భక్తిర్మనుష్యస్య మూఢతిమ్నా ॥ ౪॥

(ప సం ౪౨౪)

ఇష్టకా జానాతి కిం సౌధకల్పనాం
సా విగలితా తర్హి భిత్తిరస్థం స్యాత్ ।
ఇష్టకామాత్తమసి సృష్టిసౌధేఽస్మిష్టి
వక్రాసి చేత్ పతసి మూఢతిమ్నా ॥ ౫॥

(ప సం ౫౩౨)

అనుభవక్షీరే విచారమన్థనకర్మ
జనయతి జ్ఞాననవనీతం హి సుఖదమ్ ।
శుకజల్పితం గ్రన్థపఠనమనుభవ ఏవ
తవ ధర్మదీపోఽస్తి మూఢతిమ్నా ॥ ౬॥

(ప సం ౫౪౪)

వనకుసుమపరిమలపూయకః కస్తత
వర్ణరజ్జితశలభసౌందర్యభోక్తా ।
అనపేక్ష్య సంస్తుతిం ప్రకృతిః ప్రవృత్తాస్తి
ఆత్మతుష్ట్యై ఏవ మూఢతిమ్నా ॥ ౭॥

(ప సం ౫౬౬)

జ్ఞాత్వా స్వబలమితిం జ్ఞాత్వా స్వ గుణగణం
బాహ్యస్థితిం వైవ సూక్ష్మం విలోక్య ।
ఆచరేత్కార్యస్యపరిధిమనతిక్రమ్య
యః స ధీరో భవతి మూఢతిమ్నా ॥ ౮॥

(ప సం ౫౭౬)

అస్తి కిం పథచిత్రముత్పతద్విహగస్య
పథవిధిర్మత్స్యస్య సలిలే కిమస్తి ।
కిమపి ప్రచోదయతి కిమపి కర్షత్యత

పటపత్రమేవాసి మూఢతిమ్మో || ౯ ||

(ప సం ౬౪౧)

క్షణతోఽపరక్షణం దినతోఽపరం దినం
జీవన్ స్వకాలస్య యాపనం కురు భోః |
మనసి లఘుతా కాపి సఞ్చారతు శునకవత్
స హి యోగవిధిరేవ మూఢతిమ్మో || ౧౦ ||

(ప సం ౭౬౭)

బౌహ్యే జనాసక్తిరన్తర్విరక్తిస్తు
బౌహ్యే తు కర్మరతిరన్తర్పిరీహా |
అన్తరవధీరణా సంస్కృతిభరో బహిః
యోగమార్గః స ఖలు మూఢతిమ్మో || ౧౧ ||

(ప సం ౭౭౩)

ప్రాతరుప్తం బీజమేతి కిం ఫలదశాం
సాయమస్యత్ర ఖలు కాలస్య పాత్రమ్ |
ఓదనం భవతి కిం తణ్ణులం సత్వరం
తితిజ్ఞా సామ్ప్రతం మూఢతిమ్మో || ౧౨ ||

(ప సం ౭౮౧)

కురు కిఞ్చిదపి కర్మ హస్తాగతం తత్ర
మాస్త్యహం తృణమాత్రమితి కృపణచిన్తా |
భువనదేవాలయే నాస్తి హీనం కర్మ
స్థానమత్రాస్తి తవ మూఢతిమ్మో || ౧౩ ||

(ప సం ౭౯౦)

శ్రాన్తం ధరాయాం హి ససుఖం స్వపన్తం త్వ-
ముత్తిష్ఠ విచిను శయ్యామితి వదసి కిమ్? |
తృప్తిం న నాశయేదుపకృతిభ్రాన్త్యా తు
దుష్కరం హ్యుపకృతిరూఢతిమ్మో || ౧౪ ||

(ప సం ౮౭౩)

జగదిదం ప్రాక్తనం నితరాం పురాతనం
రూఢం సహస్రాణి సారాణి పీత్వా |
అసుకరం ఖలు తత్స్వభావపరివర్తనం

తత్ర త్వరా మాస్తు మూఢతిమ్మో || ౧౫||

(ప సం ౮౭౫)

- పద్యసూచి

౧౮. కవేఽవగచ్ఛ

విజ్ఞానభూతం జగతః సుకాఖ్యం వ్యనాశయన్నీరససత్యశోధే |
హృదో మహత్త్వం ఖలు నష్టమాస్తే జిజ్ఞాసయేతి త్యజ గాఢశఙ్కామ్ || ౧||

కవేఽవగచ్ఛ ద్విగుణీకృతా వై హృదో ప్రతిష్ఠా భువి తేన సమ్యక్ |
బ్రహ్మణ్ణకోష్ఠే హ్యుడువృన్దపుణ్ణా భవన్త్యనేకే బృహతశ్చ తేషు || ౨||

ఆకాశగణ్ఠా త్వణురేవ తస్మాత్ పరం త్వణీయాన్ ఖలు సౌరవృన్దః |
తత్రాస్తి పృథీవ్యత్వణుకా చ తస్యామణిష్ఠభూతః ఖలు మర్త్యజన్తుః || 3||

విజ్ఞానమేతన్మనుజస్య గాఢం పరాక్రమద్యోతకమేవ విద్ధి |
స్వాణిష్ఠభావే ప్రతతాభిమానః హృదో మహత్త్వస్య జయధ్వజశ్చ || ౪||

- పద్యసూచి

౧౯. విశ్వసాంయాత్రికః

(వాయేజర్నామ అన్తరిక్షయానముద్దిశ్య)
షట్రింశద్వర్షదేశీయం నభోమణ్ణలభేదినమ్ |
విశ్వసాంయాత్రికం యన్త్రం ప్రశంసామో భువిస్థితాః || ౧||

“యదా త్వం భువి సజ్ఞాతః గురుశుక్రగ్రహేక్షణే |
వినియుక్తోఽభవః పశ్చాత్ వీక్ష్య త్వత్కార్యదక్షతామ్ || ౨||

యురేనసం చ నేహ్యున్మీక్షితం త్వాం నియుజ్జితే |
విజ్ఞాః త్వదీయజనకాః కృతా సమ్యక్ చ తత్కృతిః || 3||

ఏకాకీ త్వమిదానీం భోః అతీత్య రవిమణ్ణలమ్ |
కుత్ర గచ్ఛసి కిం జ్ఞాతుం మానవానాం సమృద్ధయే || ౪||

మనుజానాం మనీషాయాః ప్రతిరూపం హ్యసంశయమ్ |
త్రయన్త్రింశత్పహస్రాణాం మైలాని క్రౌమ్యసి ద్రుతమ్ || ౫||

ఘటికాయాం తథా త్వత్తః పృథివీం ప్రేషితా ద్యుతిః |

ఘటికానాం సప్తదశాత్ పశ్చాదాయాతి మేదిసీమ్ || ౬ ||

శతాత్ ద్వాదశకోటీనాం మైలదూరాత్ కిముచ్యతే |

త్వయాస్మాకం ధరాస్థానాం త్వత్కర్తృణాం హితం వద" || ౭ ||

“నిస్సంశయం భోః భవతాం మనీషాప్రగల్భతాయాః శిశురస్యమోఘః |

తథాపి కిచ్ఛద్వచనం మమైతద్ధత్తావధానాః శ్శృణుత ప్రశాన్త్యై || ౮ ||

స్వప్రాతివేశ్యస్య మనోవ్యథాయాం ప్రస్పన్దమానం హృదయం వినైవ |

భవద్భిరేవం రవిమణ్డలాన్తాత్ శ్రుతోఽస్మి దూరాద్యది చేత్ తతః కీమ్" || ౯ ||

- పద్యసూచీ

౨౦. విజ్ఞానసంస్కృతిః

(పశ్చిమాత్రాగ్రథితగణచతుష్టయమత్ర

తాదృశాః పశ్చిపాదాః షష్టపాదే తు

అధికగురురన్వేఽస్తి షట్పదీత్యభిధీయతే)

కుత ఇదం కథమిదం కిమిదం కదా కుత్ర

సమ్పద్యతే ఇతి ప్రవిచార్య సర్వతః

కృత్వా ప్రయోగాంశ్చ మేయాని మిత్వా చ

మతిమూలతర్కవిధినైవ సంశోధ్య ఖలు

పరిశీలనం వినా న శ్రద్ధధానాశ్చ

విజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౧ ||

కిం వవౌ మారుతో మన్థరం మృదులం చ

కిం రవేరాతపః ప్రఖరతాం నాభజత్

కిం పుషపవృష్టిరభవన్నభోమణ్డలాత్

గలిలియో గలిలై యదా జనిమవాప్తవాన్

యస్మాద్ హి విజ్ఞానసంస్కృతిః ప్రారభత

తత్సంస్కృతేరేవ తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౨ ||

ప్రక్రియాముపయుజ్య గణితస్య సముచితే

ప్రతిరూపసర్జనే సరలతామవలమ్భ్య

దృష్టతథ్యానాం నిరూపణే సక్షమాః

నూత్నతథ్యావిష్కరణనిపుణకల్పనాః

విరచయన్ విజ్ఞానసంస్కృతిర్విజయతే
తత్సంస్కృతేరేవ తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || 3 ||

భూజీవవిజ్ఞానవలయేషు నాస్తి చేత్
శక్యం ప్రయోగనిర్మాణమవలోకనైః
సాక్ష్యాని సమాద్య కల్పనాం సంసాధ్య
సాక్ష్యేతరే నూత్నకల్పనాసఫలతా
భవతి చేత్ తాం ఘోషయేదితరధీమతాం
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౪ ||

విశ్వస్య తత్త్వమతిసరలం చ సుందరం
మన్యమానాస్తస్య మార్గణే శేముషీం
సతతం ప్రయుజ్య తే సత్యసంశోధకాః
విజ్ఞానగతిపథే ప్రాచలన్ రంహసా
నాశయంతో మౌఢ్యజాలాని సర్వథా
తత్సంస్కృతేరేవ తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౫ ||

యోహాన్న కేప్లరః బ్రాహ్మణిపాహ్వస్య
ఢైఖోఽభిధేయస్య దీర్ఘకాలాత్తబహు
-మూల్యావలోకనానాధృత్య సుందరం
నియమత్రయం కథితవానహో భాస్వరో
గ్రహాణామినపరిక్రమణగతిముద్దిశ్య
విజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౬ ||

దూరదర్శకయన్త్రమవలోకయత తత్ర
దృశ్యతే విశ్వేఽస్మదల్పతా సువిశదం
సూక్ష్మదర్శకయన్త్రమస్మచ్ఛరీరస్య
పుథుతాం ప్రదర్శయతి శంసామ కుశలతాం
ఏకాగ్రచిత్తతామేవంవిధాని యైః
సృష్టాని తేషాం చ తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౭ ||

కో న జానాతి తం మతిమతామగ్రణీం
న్యూటనం యేన ఖలు చలననియమత్రయం
సార్వలౌకికతత్త్వరూపేణ వర్ణితం
యేన సర్వద్రవ్యగుణసమాకర్షణశక్తి-

రనోన్యముత్పద్యతే నియతమిత్సుక్త-
మథ తస్య సంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౮ ||

హోర్వే ఉపాహ్వాం విలియమం చికిత్సకం
యో ప్రయోగాన్ బహూన్ మనుజేషు నిర్వర్త్య
రక్తచలనక్రియాం హృదయస్య పాత్రమపి
సమ్యజ్న్యూరూపయత్ వైద్యశాస్త్రప్రథన-
మూలకారణమభూత్ తం కృతజ్ఞాః స్మరత
తస్యష్టసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౯ ||

జేమ్న వాట ఇతి నామ యస్య ప్రథితమస్తి
యో ప్రయోగాన్ బహూన్ సూక్ష్మాన్శ్చ నిర్వర్త్య
తప్తబాష్పచ్ఛన్న శక్తిచాలితయన్త్ర-
మావిశ్చకార యత్ ప్రోద్యోగరజస్య
పరివర్తనే శ్రేష్ఠపాత్రాణి నిరవహతీ
తస్య వరసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౦ ||

లవాసియేర్వర్వమాధునికరసశాస్త్ర-
జనక ఇతి విఖ్యాతమాప్లజనకో యేన
సమ్పాదితో స్వప్రయోగాలయే దీప్త-
జలజనకతో జలం భవతీతి దర్శితం
స్మరన్తో తం చ తద్విజ్ఞానకర్మాణి
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౧ ||

ఏడ్వర్షజేన్నరఃజనపదప్రత్యయం
హ్యవలమ్భ్య మారకమసూరికావారణే
భూతలే ప్రథమతో సఫలతాం ప్రాప్య ఖలు
ఆవిష్చకార భీషణరోగయన్తణం
రోగరోధకవేధనీతన్త్రమార్గేణ
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౨ ||

డాల్టనమహాశయం యో మూలవన్తూని
సమగుణైః పరమాణుభిః కృతానీత్యుచిత-
భిన్నపరమాణుసంయోగాత్ హి సంయుక్త-
వన్తూని సిద్ధ్యన్తి చేత్యాహ సంస్కృత్య

రసశాస్త్రవర్ధనాగ్రేసరం జ్ఞానినమ్
తద్దానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౩||

మైకేలఫారడే ఇతి నామ యస్య యో
చలదయస్కాంతస్య నికటే స్థితే లోహ-
సూత్రేనుభూయతే తడిచ్చక్తిరితి తం
ప్రోద్యోగపరివర్తకం తత్త్వమకథయత్
తం లోహకారస్య తనయం ప్రశస్య భోః
తద్దానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౪||

ప్రాకృతికచయనాద్ హి జీవవైవిధ్యమితి
విజ్ఞానపరివర్తకం తత్త్వమకథయత్
సంస్కృత్యా జన్మాన్మదస్థ్యాదిశేషాన్మచ్చ
పాషాణభూతాన్మచ్చ విజ్ఞానశేఖరః
తం డార్శిన్యం చార్లసాభిధం సంస్మృత్య
తద్దానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౫||

కరసహస్రాద్ యన్త్రమేకం సమర్థం హి
తైలఖనిజాఙ్గారబాష్పచాలితమహో
ద్రుతగతౌ ప్రచలన్తి యానాని ఖే జలే
భూమా చ యైర్నిర్మితాని నైపుణ్యేన
తాన్ కర్మయోగినో సంస్మృత్య సవినయం
తద్దానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౬||

సూక్ష్మవిషకృమిభిర్వ్యనేకరోగోద్భవో
భవతితి సాధితం సూక్ష్మప్రయోగైశ్చ
నిఃశక్తకృమిమూలభేషజాన్యపయుజ్య
నైకరోగా యేన వారితా ప్రథమతో
తం లూయిపేస్పరం సంస్మృత్య సాదరం
తద్దానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౧౭||

యోహాన్న మేన్దలః క్రైస్తధర్మారచకః
సస్యరోపణవిధౌ యన్త్రితపరీక్షణాన్
నిర్వాహ్యా వంశానుగతగుణానాం విధీన్
సమ్యక్స్వరూపయత్ హస్త స్వజీవితే

ఖ్యాతిం న లబ్ధవాన్ తద్గుణాన్ సంస్కృత్య
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౧౮ ||

మేణ్ణలీఘ్నామరసశాస్త్రవిత్ పాణినేః
వర్ణమాలాక్రమాత్సురితధీర్వ్యరచయత్
మూలవస్త్యణుభారమనుసృత్య సముచితం
క్రమబద్ధగుణగణాధృతఫలకమద్భుతం
యేన నవమూలవస్త్యస్తిత్వమవగతం
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౧౯ ||

కాస్త్రీయవైద్యుతక్షేత్రయోర్వీచయ-
స్త్యాకాశమాధ్యమే జ్యోతిషో వేగేన
విసరన్తి దీప్తిరపి తదభిన్నవీచిర్ది
ఇతి మహాసిద్ధాన్తమావృణోత్ నిశితధీః
జేమ్న క్లర్క మాక్స్వలో సంస్కృత్య తం ముదా
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౨౦ ||

మాక్స్-ప్లాన్కవర్యో నిరదిశత్ స్వమేధసా
శక్తిప్రసారణం ఖణ్ణశో భవతీతి
మూలతత్త్వం యేన భౌతవిజ్ఞానస్య
నూత్నమార్గోఽభవత్ ఖణ్ణవాదస్య వై
బీజవాపనమభూత్ స్మరన్తో తాం కృతిం
విజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౨౧ ||

దాస్యభావవ్యధితదేశేఽస్మదీయే హి
సమ్భూతవాన్ కోఽపి మహాసీయమానవః
తన్తుం వినాకాశమాధ్యమే ప్రసరణం
విద్యుత్తరఙ్గస్య సాధ్యమితి నిరదిశత్
జగదీశచన్ద్రబసుముజ్జ్వలం స్మరన్తో
విజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౨౨ ||

మరీక్యూరీత్యభిహితాం నిశితధీమతీం
యా స్వభద్రా సాకమావిరకరోన్నూత్న-
మూలవస్త్యనుపమం రేడియన్నామకం
నోబేలుపాయనం యస్యై ప్రదత్తం ద్వి-

రద్వితీయాం స్త్రియం స్మరన్తో సాదరం
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౨౩||

ఐన్వైనమాల్యర్థపాహ్వామమితప్రభం
యో దీప్తివేగస్య నిత్యతామాధ్యత్య
దిక్కాలమిథునస్య సాపేక్షతాం తథా
ద్రవ్యశక్తిద్యయస్యాన్యోన్యసమతాం చ
సంస్థాపయామాస సంస్మృత్య తం గురుం
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౨౪||

శ్రోడిజ్గరం నమత భౌతశాస్త్రాగ్రణీం
యో ఖణ్ణవాదస్య జనక ఇతి విశ్రుతో
ద్రవ్యం కదాచిదప్యణరూపతాం భజేత్
అన్యదా వీచివత్ వ్యవహారేదితి మహా-
గణితమయవరసమీకరణేన సాధితం
యేన తత్సంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౨౫||

చన్ద్రశేఖరవేజ్కటరమణాభిధోఽయం
రామన్బ్రభావ ఇతి విదితామవేక్షణాం
ద్రవ్యాణుభిర్దీప్తివికిరణప్రకరణే
సాగ్రహం సన్దర్శ్య నోబేలుపాయనం
వరభారతరత్నోపాధిమలభత మహాన్
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౨౬||

అలేక్సాండర్ ఫ్లిన్ వర్యేణ వైద్యేన
సూక్ష్మగదజనకజన్తూస్మాలనే జయః
ప్రాప్తో ను పేనిసిలినేత్యాహ్వాభేషజాత్
నోబేలుపాయనం ప్రాప్తం చ కోటిశః
రుగ్ధా నిరామయా అభవన్ తదగదేన
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || ౨౭||

వాటనం క్రిక్వర్యం అతులప్రభావినౌ
జీవశాస్త్రాజ్ఞణే యౌ సర్వజీవినాం
మూలేష్టకాభూతసత్త్వప్రకాశనే
సఫలతాం ప్రాప్య ఖలు జగతి కీర్తిం చాపి

లబ్ధవస్తౌ నమత సత్యసంశోధకౌ
 తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౨౮||

సంకణకయస్త్రస్య జనక ఇతి విశ్రుతం
 ట్యూరింగనామానం ఆజ్ఞదేశస్థితం
 విశ్వసమరే చాజ్ఞదేశజయకారణం
 సార్వత్రికం గణకయస్త్రమావిష్కృత్య
 శాశ్వతయశోభాజనం గణ్యమాదృత్య
 తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౨౯||

ట్రాన్సిస్టరితి లోకవిదితోపకరణాద్ధి
 నవవివిధసౌకర్యగణజన్మసాధ్యతా
 తత్సమ్భవే ముఖ్యకారణజనత్రయాన్
 పాక్టీమహోదయం బ్రట్టినబార్దీన
 వర్యో చ తత్సాధితం చైవ సంస్మృత్య
 తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౩౦||

ప్రథమకృతకోపగ్రహం స్ఫుట్పీకం స్మరత
 శశ్యుపగ్రహతలే ప్రథమతో న్యస్తాజ్ఞి-
 మప్రతిమసాహసం తం మానవం నమత
 తత్కార్యసాధకానగణితాన్ చ స్మరత
 వ్యోమయానజ్ఞానసఫలతాం చ స్మరత
 తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౩౧||

గణకయస్త్రాధారదూరవాక్యేన్ద్రాణి
 కృత్రిమగ్రహవాహ్యసంవహనకేన్ద్రాణి
 కాచతస్తుస్తోమవాహినీజాలం చ
 సంజ్ఞాప్రచారణే సౌదామనీరయం
 ప్రాకల్పయన్కన్దకీకృతధరణ్యాం హి
 తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్డిమమ్ || ౩౨||

వ్యోమశాస్త్రజ్ఞేషు నిష్ణాతమప్రతిమ-
 ధీశాలినం చన్ద్రశేఖరం నక్షత్ర-
 -గణగాత్రసీమానమధికృత్య సాధితః
 చన్ద్రమర్యాదేతి విఖ్యాతవరవిధిః

యేన నోబేల్పదకజయినం సమాదృత్య
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || 33||

స్వాతస్త్వపూర్వభారతదేశసజ్ఞాత-
విదితహరగోవిన్దఖోరాననామాన-
మద్భుతపరీక్షకం యేన ప్రదర్శితో
జీవసూత్రగ్రథనమార్గః ప్రయోగైశ్చ
స్మరన్తో నోబేలుపాయనోపార్జకం
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || 34||

చలదూరవాఙ్మయేవ కర్షకా వణిజశ్చ
కర్మకారాః స్వకార్యార్థమవిరతమహో
సర్వత్ర లీలయా సంలాపమగ్నా హి
వైద్యుతావృణాలతస్త్రేణ జగదిదం
కరతలామలకవత్ జ్ఞానగోచరమభూత్
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || 35||

కృతకధీయన్త్రాణి గగనే పతజ్గవత్
డయనే సమర్థాణి శత్రుజననాశే చ
చతురజ్గఖేలనే వృద్ధజనసేవనే
గృహకార్యనిర్వహణతస్త్రే చ మతిమతో
తద్యస్తనర్జనే కారణాన్ సంస్మృత్య
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || 36||

వైద్యశాస్త్రే ప్రగతిరవితర్క్యసఫలతాం
ప్రాప్తా ను నూత్నసఫలాగదాః మానవం
స్వస్థం ప్రకుర్వన్తి శల్యతస్త్రజ్ఞాస్తు
లీలయా యుజ్జాతే హ్యస్యదేహోజ్ఞాని
రోబోటయన్త్రాణి శస్త్రవైద్యాస్వప్నహో
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణిమమ్ || 37||

విజ్ఞానయానే తు వేగేన సజ్చలతి
భూగతోర్జావ్యయాత్ ఉష్ణతాత్వేధతే
హిమానీ ప్రవహతి చ జలసమ్ప్లవో భవతి
వర్ధతే సాగరః సీమానముల్లఙ్ఘ్య

కృచ్ఛస్య వారకో విజ్ఞానమేవాస్తి
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణీమమ్ || 3౮||

జలవాయుభూమిప్రదూషణమనియమితం
ప్రాణీనామన్తకః సద్యో భవేదితి హి
కథయన్తి విజ్ఞానినో శృణుత తాన్ జనాః
సర్వథా ప్రకృతిప్రదూషణస్తమ్భనం
కార్యమిత్యవగమ్య తత్కర్మ సాధయత
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణీమమ్ || 3౯||

విజ్ఞానముత్కృష్టసాధనం కేవలం
మనుజో వివిచ్య తజ్జనహితం సాధయేత్
ఉపయుజ్య సాదరం నో చేద్వినాశో హి
సకలజగతోఽస్మాద్ హి కారణాత్ జ్ఞానేషు
మానవవివేచనజ్ఞానమతిరిచ్యతే
తజ్ఞానసంస్కృతేస్తాడయత జయడిణ్ణీమమ్ || ౪౦||

- పద్యసూచీ

౨౧. గూగలస్తవః

(గూగల్నామ్నః అన్తర్జాలతన్త్రస్య ప్రశంసా)
“కుత్ర కిం క్రీయతే వస్తు కుత్ర విక్రీయతే చ తత్ |
కిం మూల్యం చ భవేన్మిత్ర” “గూగలం శరణం వ్రజ” || ౧||
“అస్వస్థమద్యమేఽపత్యం కో గదః కిం చ భేషజమ్ |
కుత్రాస్తి వైద్యో మే బ్రూహి” “గూగలం శరణం వ్రజ” || ౨||
“భోజనాయ క్వ గచ్ఛామ కిం ఖాద్యం తత్ర లభ్యతే |
కిం మూల్యం చ కియద్ధూరం” “గూగలం శరణం వ్రజ” || 3||
“చలచిత్రాలయం కుత్ర తత్ర కిం చిత్రదర్శనమ్ |
తత్ర దర్శనవేలా కా” “గూగలం శరణం వ్రజ” || ౪||
“కుత్రాస్మ్యహమిదానీం భోః కియద్ధూరం హి మధ్యహమ్ |
వర్తమానేన గచ్ఛాని” “గూగలం శరణం వ్రజ” || ౫||
“విశ్రాన్త్యై కుత్ర గచ్ఛామ తత్రాసీదామ వా కథమ్ |

తత్ర పశ్యామ కిం మిత్ర” “గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౬ ॥
 “కోఽర్థః పదస్య తత్ వాక్యే కథం సమ్యక్ ప్రయుజ్యతే ।
 సమానార్థపదం కిం స్యాత్” “గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౭ ॥
 “చిత్రాణి ద్రష్టుమిచ్ఛామి శ్రోతుమిచ్ఛామి గాయనమ్ ।
 ఇచ్ఛామి పఠితుం గ్రన్థం” “గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౮ ॥
 “శాలాయాం సహపాఠీ మే కుత్రాద్యేతి కుతూహలమ్” ।
 “దేశకాలతతాయామం గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౯ ॥
 “చేతుమిచ్ఛసి కిం పత్నీం పతిం జామాతరం స్నుషామ్ ।
 నవోద్యోగం తదా సద్యః గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౧౦ ॥
 “విమానరేల్-యానానాం గమనాగమనేషు కిమ్ ।
 విలమ్బం సూచ్యతే మిత్ర” “గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౧౧ ॥
 “కుత్ర వర్షతి పర్జన్యః కుత్ర శైత్యం కియన్మితమ్ ।
 కుత్ర సూర్యప్రఖరతా” “గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౧౨ ॥
 “నగరే మమ కా వార్తా మద్దేశే వా మహీతలే ।
 క్రీడాసు జనసౌఖ్యే చ” “గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౧౩ ॥
 “తత్త్వార్థశాస్త్రవిజ్ఞానగణితాధ్యయనే స్పృహా” ।
 “సర్వజ్ఞానమహాద్వారం గూగలం శరణం వ్రజ” ॥ ౧౪ ॥
 “ఆత్మానందం మనఃశాన్తిం తృప్తిం వాఞ్ఛసి వా యది ।
 గూగలం సమృధిత్వజ్య శ్రీహరిం శరణం వ్రజ” ॥ ౧౫ ॥
 - పద్యసూచి

౨౨. సికన్దరస్య చరమయాత్రా

విజిత్య నానాక్షితిపాన్ సలీలం సికన్దరః శౌర్యవతాం వరిష్ఠః ।
 రక్తప్రవాహారీతవిత్తరాశినాదాయ దృప్తః స్వపురీం ప్రతస్థే ॥ ౧ ॥
 మార్గే గదగ్రస్తమిమం నరేశం నిష్ఠాతవైద్యా ఉపచేరురార్తమ్ ।
 తథాపి కాలేన్ విధేర్విపాకాన్నృపః క్రమేణ క్షయతాం ప్రవేదే ॥ ౨ ॥
 తల్పే శయానః మరణావసన్నః చిన్తాగ్నినా భూరి విదహ్యమానః ।
 ఆనాయ్య సేనాధిపతీన్ బలిష్ఠాన్ శనైరవోచత్ స మృదుస్వరేణ ॥ ౩ ॥

భో మే ప్రియాః పశ్యత మాం శయానం మహాజనం జ్ఞాపతిసార్యభౌమమ్ |
 ఆశక్తమల్పాయుషమల్పవీర్యం చర్మాస్థిశేషం శిశువద్ హి పాల్కమ్ || ౪ ||
 దూరే స్థితాం మాతరముత్సుకేన ద్రష్టుం మయాఽశక్యమధన్యతాయాః |
 యూయం త్విదాసీం కురుత ప్రపూర్ణాన్ త్రయోఽభిలాషాన్ మమ సాభియోగమ్ || ౫ ||
 వైద్యా వహాయుర్మమ మృత్యుపేటీం నాన్యే శ్మశానం ప్రథమాభిలాషః |
 శ్మశానమార్గే రజతం సువర్ణం వికీర్యతాం సమ్యగితి ద్వివీతీయః || ౬ ||
 హస్తా మదీయౌ శవపేటికాయాః విలమ్బ్యమానౌ భవతాం తృప్తీయః |
 త్యజేత్ ప్రభుత్వం మరణావసన్నం ప్రాయేణ రాజానమితి బ్రువన్తి || ౭ ||
 తాం యూయమార్యా వితథాం కురుధ్వం భూయాత్ శుభం వోఽద్య దివం వ్రజామి |
 శ్రుత్వా గిరః దుఃఖకరీః ఇమాస్తే సప్రశ్రయం భూపమిదం హ్యపృచ్ఛన్ || ౮ ||
 కర్తవ్యమస్మాభిరవశ్యమేవ హ్యభీష్టమస్మద్ధయితప్రభోస్తే |
 ప్రష్టవ్యమత్రాస్తి తథాపి రాజన్ ఏతేషు కృత్యేషు తవాస్తి కోఽర్థః || ౯ ||
 కృచ్రేణ రాజా స్మయమాన ఈషత్ శనైరవోచత్ శ్శృణుతేమమర్థమ్ |
 వినేశ్వరేచ్ఛామగధైర్న రుగ్ణం స్వస్థం కదాప్యత్ర కరోతి వైద్యః || ౧౦ ||
 సువర్ణరూప్యాదిధనేషు సాకం మృతేన వైతీషదపీహ లోకే |
 శిశుర్యథాగచ్ఛతి రిక్తహస్తస్తథైవ నిర్గచ్ఛతి వై మృతోఽపి || ౧౧ ||
 ఇతి వదతి మహీశే దణ్డపాలాన్ మహాధ్యాన్
 ఆవిరలమవసన్నాస్తేఽపి బాష్పానముఞ్చన్ |
 గతవతి ధరణీశే స్వర్ణముత్సృజ్య సర్వం
 జలధిమభినసారేవాతిభిన్నా దినశ్రీః || ౧౨ ||

- పద్యసూచి

౨౩. మణ్డేలాయ శ్రద్ధాంజలిః

యో జజ్ఞేఽసితవర్ణభూపతికులేఽవాఙ్మృతాభూస్థలే
 యేన శ్వేతజనప్రశాసనవిరోధార్థం కృతో విగ్రహః |
 యో శ్వేతైః బహువత్సరావధి తనుద్విపే నిబద్ధోఽభవత్
 యో పశ్చాత్ సకలైః సితాసితజన్మైరేషు సమ్భావితః || ౧ ||
 రాష్ట్రాధ్యక్షపదం ముదా సవినయం ధీరేణ యేనార్జితం

నోబేల్పారతరత్నపదవీభాగ్యో మహాన్ నిఃస్పృహః ।
 గాన్ధీమార్గచరః సదా స్మితముఖో లోకప్రియః సజ్జనః
 మణ్డేలాఖ్యమహోదయాయ భవతే శ్రద్ధాఙ్గలిం దద్మహే ॥ ౨॥

- పద్యసూచీ

౨౪. సాహం భీతిః

అజ్ఞానాన్మే జననమభవత్ పోషితా దుర్నయేన
 సైరాశ్యం మే దయితతనుజః సోదరః కాలనాశః ।
 శత్రుర్వృద్ధైరలఘుకరణం పీడనే చ ప్రజానాం
 సాహం భీతిర్వదయవసతిః కణ్ణకం లోకమార్గే ॥ ౧॥

సైకాన్ వరాన్ ఖలు సరటవధారయన్తీ సలీలం
 ప్రఖ్యాతాస్మీత్యవహితమతిః కుత్రచిత్ గాఢశఙ్కా ।
 ఆతాభక్త్యై ఖలు యువజనే ధ్వంసినీ సుస్పృహాయాః
 లక్ష్యచ్ఛ్రీ సరలమనుజానన్వహం క్లేశయామి ॥ ౨॥

ఏకః స్వామీ యమహమనిశం సంస్మరన్తీ ప్రవేపే
 యేనాజ్ఞప్తా మనుజమనసః సత్వరం ప్రద్రవామి ।
 ఖ్యాతో లోకే కుశలమతిభిర్విశ్వజేతా వివేకః
 తం హే మర్త్యా వ్రజత శరణం శూన్యతాం యామి శీఘ్రమ్ ॥ ౩॥

(ఇజ్జీశ్ః అన్తర్జాలమ్)

- పద్యసూచీ

౨౫. తుష్టిః

(౩-౫-౪-౪)

చిత్రశలభమభిధావసి చేత్త్వం తం గ్రహీష్యసి కదాపి న మిత్ర ।
 త్వం భవిష్యసి యదా నిరపేక్షః స్వైరమేవ న ఉపైతి ఖలు త్వామ్ ॥ ౧॥
 తద్వదేవ యది వాఙ్మసి తుష్టిం తాం తు కదాప్యనుసృత్య న గచ్ఛేః ।
 యద్యుదాస ఇవ తిష్ఠసి చేత్త్వాం స్వేచ్ఛయైవ ఖలు సా త్వభిధావేత్ ॥ ౨॥

- పద్యసూచీ

౨౬. గృధ్రశశే

ఉత్తుజ్గవృక్షే ససుఖం నిషణ్ణం గృధ్రం క్రియాహీనమవేక్ష్య కఞ్చిత్ |
 ధరానివిష్టః శశకస్తమూచే సాధ్యా ను కిం నిష్క్రియతా మయాపి || ౧||
 కిం సంశయం మిత్ర సుఖేన తిష్ఠేత్సుక్తో స భూమా నిషసాద తూష్ణిమ్ |
 హస్త క్షుధారేన స జమ్బుకేన వ్యాపాదితో భక్షిత ఏవ తూర్ణమ్ || ౨||
 ఉచ్చైః స్థితస్యైవ హి జీవయాత్రా సిద్ధ్యేన్న కుర్వన్నపి కర్మ కిఞ్చిత్ |
 అన్యోఽనువృత్తిం యది కర్తుమ్మిచ్ఛేత్ ధ్రువం వినశ్యేత్ శశవత్ స శీఘ్రమ్ || ౩||
 (ఇజ్ఞోశఃఅన్తర్జాలమ్)
 - పద్యసూచీ

౨౭. బస్తతురజ్గమౌ

కృషీవలః పాలయతి స్మ కశ్చిత్ బస్తం హయం చైవ గృహే స్వకీయే |
 యదా హయస్త్యామయపీడితోఽభూత్ స వాజివైద్యం త్వరయానినాయ || ౧||
 పరీక్ష్య వైద్యః ప్రసభం తురజ్గమయచ్చదస్మాయగదం మహార్ణమ్ |
 బభాణ భోః ఖాదయ జాయునేమమశ్వం సయత్నం దివసత్రయం త్వమ్ || ౨||
 భవేత్ తురజ్గః సబలో నిరీతిః భవేః సహర్షస్త్వమపి ప్రసన్నః |
 యద్యన్యథా చేత్ ప్రసభం తురజ్గం హన్యా న యావత్ ప్రసరేద్వికారః || ౩||
 విషక్రిమిగ్రస్తహయాత్ యథాన్యజీవీ లభేన్నామయదోషమాశు |
 తథాప్రమత్తస్త్వమిమం తురజ్గం దినత్రయం పాలయ సానుకమ్పమ్ || ౪||
 ఆదేశమేనం శ్రుతవాన్ సమీపే స్థితః స బస్తోఽవహితస్తదాసీమ్ |
 కృషీవలస్త్యశ్వమఖాదయత్తం దినేఽగదేన ప్రథమే యథోక్తమ్ || ౫||
 ఉవాచ బస్తో వినయాన్వితోఽశ్వం భో మిత్ర శీఘ్రం సబలో భవ త్వమ్ |
 యద్యన్యథా త్వాం కృషకస్తు హన్యాదుత్తిష్ఠ యత్సేన జిజివిషుశ్చేత్ || ౬||
 ఉత్థాతుమశ్వస్తు మనాక్ న యేతే తథైవ చాభూదహని ద్వితీయే |
 బస్తస్త్పతీయేఽహని భూయ ఏవ హయం కృపాలుః సముపాజగామ || ౭||
 ఉవాచ కష్టం శ్శృణు మాం శ్వ ఏవ నిస్సంశయం త్వం యమసదృ గన్తా |
 యది త్వముత్తిష్ఠసి చేన్న మిత్ర యతస్వ తస్మాదధునైవ శీఘ్రమ్ || ౮||

శ్రుత్వా గిరస్తస్య హయస్తదాసీం శనైః శనైః భీరుతయోదతిష్ఠత్ |
 బస్తః సహర్షం వ్యనదత్సుదీర్ఘం శ్రుత్వాగమత్ భీతకృషీవలోఽత్ర || ౯ ||
 పాదైః స్థితం తం తురగం విలోక్య సానన్దముచ్చైరవదత్ స్వభృత్యాన్ |
 ఆయం మమాశ్శ్వాఽద్య గదాద్విముక్తః భూయాన్మహాః మే నిలయేఽద్య ఏవ || ౧౦ ||
 హనామ బస్తం తరసా సుపుష్టం పిబామ ఖాదామ చ బస్తసూపమ్ |
 ప్రాయేణ సత్కార్యపరో హి జన్తుః సుకర్మణా స్వేన లభేత నాశమ్ || ౧౧ ||

(ఇజ్జీశ్-అన్తర్జాలమ్)
 - పద్యసూచీ

౨౮. శునకగీతమ్

ఆత్మన్యప్యధికం మయి త్వమనిశం సక్తో దదాసి స్వకం
 కృత్స్నం యద్యపి తే మదీయమణుకం ఖాద్యం స్థలం ప్రేమ చ |
 దత్తం మే వదనం యదానవరతప్రేష్టా త్వయా లిహ్యతే
 స్వర్గానన్దవిడమ్బనం మమ తదా ధన్యోఽస్మి హే కుక్కుర || ౧ ||
 సత్యం త్వం న భవేర్మదీయమఖిలం బహ్వశ్రయం జీవితం
 సమ్పూర్ణం న భవేత్ తథాపి శునక త్వత్స్పర్శసౌఖ్యం వినా |
 ప్రేత్య త్వం యది యాస్యసి ప్రియసఖ స్వర్గేతరం సత్పదం
 స్వర్గం చాపి విహాయ తత్పదమహం గన్తాస్మి నిస్సంశయమ్ || ౨ ||
 - పద్యసూచీ

౨౯. గరుడస్తుతిః

యా దూరదృష్టిస్తవ భక్త్యజనైః తథైవ లక్ష్మే హి మమాపి సమ్భవేత్ |
 యథాత్మి జన్తుం స్వముఖేనవిధం తథైవ భుజ్ఞ్యాం మమపాణినారీణమ్ || ౧ ||
 యథాద్వితీయః డయనేఽఘ్నరే త్వం తథైవ ధైర్యేణ మహత్వమాప్పుయామ్ |
 నైతద్విచిత్రం యదభూర్గరుత్మన్ వాహో హరేః సద్గుణవారిధే నమో || ౨ ||
 - పద్యసూచీ

30. విహగః మధుకరశ్చ

శ్రమార్జితం త్వన్మధు మిష్టమన్యే సుఖేన మర్త్యాః ఖలు చోరయన్తి ।
కథం న ఖిన్నోఽసి వదేతి పృష్టః ఖగేన కశ్చిన్మధుపః కదాచిత్ ॥ ౧॥

ముష్టన్తు మూఢా మమ కిం మనుష్యా కరోమి భూయో మధు లీలయాహమ్ ।
యావన్న ముష్టం మమ కర్మదాక్ష్యం ముష్టం న కిఞ్చిత్ విహగేత్యువాచ ॥ ౨॥

(ఇఙ్గిశేః అన్తర్జాలమ్)

- పద్యసూచీ

3౧. స్వల్పాభావాత్ సమ్భవేత్ సర్వనాశః

కీలాభావాన్నోపయుక్తం ఖురత్రం తస్యాభావాన్నోపయుక్తస్తురఙ్గః ।
అత్వాభావాత్ ప్రాచలన్నైవ సాదీ యుద్ధే హానిః ప్రాభవత్ సాద్యభావాత్ ॥ ౧॥

యుద్ధే ఘాతాత్ రాజ్యమేవ ప్రణష్టం కీలాభావాదేవ రాజ్యస్య నాశః ।
స్వల్పాభావాత్ సమ్భవేత్ సర్వనాశః హన్తానూహ్యో హేతుకార్యప్రణాలీ ॥ ౨॥

(ఇఙ్గిశేః;నర్పరి రైం)

- పద్యసూచీ

3౨. భిద్రాన్వేషీ

“కృతకశుకోఽయం వ్యథయతి మాం సుభృశం కేన నిర్మితో వద మే ।
కర్తా కర్మణ్యపటుః సంశీతిర్మమ న తత్రాస్తి ॥ ౧॥

కృతకా ఖగా మయా కతి సుభగా విహితా క్వ చారుతా తేషామ్ ।
క్వేదం వైరూప్యం భోః అపసారయతేమమధువైవ ॥ ౨॥

కిమిదం శుకస్య తుణ్ణం, కో నిగదతి కణ్ణ ఇతి శుకస్యేమమ్ ।
శుకపక్షౌ కిమిమౌ వద? పాదౌ వక్త్రౌ నఖా నిమ్నాః ॥ 3॥

ఇత్థం జల్పతి సుచిరం కృతకవిహగకృతివిషక్షణే సహసా ।
తమభిభవన్నివ కీరః తరసోదపతద్గవాక్షాద్వై ॥ ౪॥

- పద్యసూచీ

33. కోఁసా వికారః?

కార్యాయ కోష్ఠం ప్రవిశామి పశ్చాదహం కుతోఁత్రేతి విచిన్తయామి ।
 కుత్రాపి గోప్యం తు నివేశ్య పశ్చాత్ తద్వస్తు కుత్రేతి గృహే హ్యటామి ॥ ౧॥
 వృద్ధేన మిత్రేణ చిరం ప్రభాషే కిం నామ తస్యేతి చ తర్కయామి ।
 కరోమి కిం వైద్య వదేతి పృష్టోఁగదధనం దేహి తతో వదామి ॥ ౨॥
 - పద్యసూచి

3౪. అతిథిసత్కారః

“స్వాగతం స్వాగతం తుభ్యం చిరాద్ధర్మనమాగతాః ।
 అద్యాస్మాకం దినం ధన్యమతర్కితసుఖావహమ్ ॥ ౧॥
 (మయాద్య కిం కృతం పాపం తత్ఫలోఁయం సమాగమః ।
 ధనవ్యయస్తథా కాలహరణం మే భవేద్ధృవమ్) ॥ ౨॥
 అలజ్కరుత సన్మాన్యా ఆసనాని యథాసుఖమ్ ।
 (పర్యాప్తాన్యాసనాన్యత్ర న భవేయురితి స్పృహా) ॥ 3॥
 ఆనన్దోదధిమగ్నోఁహం త్వద్బాలాశ్చాగతా ఇతి ।
 (మర్కటాస్తే వినష్టం స్యాత్ సర్వం వస్త్రత్ర ఖణ్డితమ్) ॥ ౪॥
 దదామ పేయం కిం భక్ష్యం బ్రూథ వాఞ్చుథ నిస్త్రపాః ।
 (భక్షయిష్యన్తి పాస్యన్తి సర్వం సద్యో యదర్పితమ్) ॥ ౫॥
 పుత్ర్యా మే గాయనం యూయం శ్రోతుమర్హథ సుస్వరమ్ ।
 (కృతార్థోఁస్మి సుతాం శ్రుత్వా పలాయన్తే యది ద్రుతమ్) ॥ ౬॥
 “ద్రష్టుం పుత్రలికాచిత్రం మే బాలా ఆగతాత్ర వై ।
 అన్మత్సాక్షాత్కరం దోషపూరితం క్షమ్యతాం యతః” ॥ ౭॥
 ఇతి కిం వక్షి? సుకరమిదానీమేవ తద్భవేత్ ।
 భార్యే సాక్షాత్కరం తేభ్యః చాలయాశు విచక్షణే ॥ ౮॥
 “అన్మత్సాక్షాత్కరం చాపి సదోషమ్” ఇతి భాషసే? ।
 అహో, మమ హి దౌర్భాగ్యం, క్షమ్యతాం కరవాణి కిమ్? ॥ ౯॥
 “స్వస్తి వోఁస్తు గమిష్యామో ప్రాతివేశ్యగృహం ద్రుతమ్” ।
 ఇతి కిం వదథ, క్షిప్రం మిలామో భవతాత్ శుభమ్ ॥ ౧౦॥

(సమృన్నం సుదినం దిష్ట్యాఽహో మే పత్య్ఞః ప్రగల్భతా ।
విద్యుత్తన్తూ సాధనస్య నిభృతం విచక్షర్షయా ॥) ॥ ౧౧ ॥

(సాక్షాత్కరః=ఠేలివిశన్)

- పద్యసూచీ

3X. మహాన్త ఉఃచుః

తరోరథశ్చేద్యది ముష్టిమానమన్నం సురాయాశ్చషకం చ కావ్యమ్ ।
త్వం గానలోలా మమ పార్శ్వతోఽసి స్వర్ణాయతే కాననమేవ కాన్తే ॥ ౧ ॥

కురు ప్రపూర్ణం మధుపానపాత్రం ప్రయాతి కాలః ప్రసభం ప్రియే త్వమ్ ।
శోఽస ప్రసూతం చ విచేతనం హ్యో యద్యద్య మిష్టం వద కిన్ను తాభ్యామ్ ॥ ౨ ॥

(ఇజ్ఞిశేః ఏడ్యర్థ ఫ్ఠిః జేరాల్ః రుబయత్ ఆఫ్ఠ్ ఉమర్ ఖయామ్)
పద్యాం హి గచ్ఛన్ యది కుక్కురః సఖే
జనప్రశంసాం లభతే కదాచన ।
సా కేవలం తస్య గతేః సుశక్యతాం
న చారుతాం సూచయతీతి నిశ్చితమ్ ॥

(ఇజ్ఞిశేః సాముయల్ జాన్సన్)
బహవః పురుషా లోకే మూఢా ఏవ భవన్తి వై ।
యోఽభిప్రాయః బహూనాం సః మౌఢ్యజన్యో భవేదతః ॥

(ఇజ్ఞిశేః బర్ద్యేన్ రసేల్)
యన్మయాఽపరివర్త్యం తద్యథా స్వీకరవాణ్యహమ్ ।
దేహి మే మనసః శాన్తిం దేహి ధైర్యం తథా ప్రభో ॥

యన్మయా పరివర్త్యం చ కుర్యాం తత్పరివర్తనమ్ ।
యథా తే త్వభిజానామి వివేకం దేహి మే తథా ॥

(ఇజ్ఞిశేః రైన్వోల్ నీబూర్)
మదుత్కఠేచ్ఛా విహగస్య కూజితైః ప్రశాన్తిమాప్నోత్సహమప్యమేయమ్ ।
ప్రహర్షమాప్నోమి విహజ్జవన్మన్-ముఖేన గాయేః కిమపిశ్వర త్వమ్ ॥

మమ చేతస్తవ ప్రేమా శరీరాధగనం గతం
త్వయాహముద్ధృతో ద్వాభ్యాం జగద్భ్యామభవం ప్రభో ।

సమాగతే తవాదిత్యే ద్రుతం మద్వర్షసీకరైః ।
ఉన్నయేద్వాదిధరవత్ మచ్ఛేతస్తవ తిగ్మతా ॥

(పర్సియన్/ఇజ్జిశ్; జలాలుద్దీన్ రూమి)
న బుధ్యన్తే మమ గిరో న భోత్యన్తే కదాపి తే ।
దేహి తేభ్యః హృదన్యం వా జిహ్వోమన్యాం మహేశ మే ॥

(ఉర్దూ;మిర్జా గాలిబ్)
జగద్ హి రజః పురుషాస్తు నర్తకాః
స్త్రియోఽభినేత్ర్యో ప్రభవన్తి పశ్యత ।
నిర్యాన్తి కేచిత్ ప్రవిశన్తి కేచిద-
త్రైకో విధత్తే కిల నైకపాత్రతామ్ ॥

(ఇజ్జిశ్; విలియం శేక్స్పియర్)
ధనికేభ్యో ధనం లబ్ధ్వా నిర్ధనేభ్యో మతాని చ ।
నాయకః ప్రతిజానీతేఽన్యోన్యభీతినివారణమ్ ॥

(ఇజ్జిశ్; మార్క్ టేవ్స్)
యది నరకభయాత్త్వాం ప్రాప్నుయాం హే ప్రభో మాం
ప్రహిణు నరకమేవ స్వర్గకామో వ్రజేయమ్ ।
భవతు మమ నిషిద్ధః స్వర్గమార్గో యది త్వాం
అనుభవితుమహమిచ్ఛుః స్వికురు త్వం ద్రుతం మామ్ ॥

(అరాబిక్/ఇజ్జిశ్; రాబియ బసి)
అర్థోఽయమేవ ప్రజాతన్త్రతాయాః ।
భృత్యో భవేయం న తస్మాన్న భర్తా ॥

(అబ్రహాం లిన్కన్)
తవాగ్రదృష్టిర్యది వర్షసీమితా
నిధేహి శాలిం దశవర్షసీమితా
నిధేహి వృక్షాన్ యది సా శతం సమాః
సఖేత్వమధ్యాపయ బాలకాన్ ద్రువమ్ ॥

(చైనీస్; కన్ఫ్యూసియన్)
- పద్యసూచీ

౩౬. ముక్తకాని

ఇయం హి ప్రార్థనా భూయాత్ ప్రత్యహం మే కృపానిధే ।
 యాదృశం సుఖమస్త్యద్య శోఽస్తు మే తాదృశం ప్రభో ॥ ౧॥
 కృతం తత్ గతం తత్ న కార్యం న గమ్యం మమాత్మాస్తి కిఞ్చిత్ ।
 హర త్వం ద్రుతం మాం త్వదీయం పరిష్యజిగమేవ ప్రతీక్షే ॥ ౨॥

పుత్రే శాలాం ప్రయాతే గతవతి పితరి క్రేతుమగదం
 యాఞ్చామాదృత్య భర్తుః నిధువనసుఖమిచ్ఛోః ప్రియతమా ।
 భుక్తా శ్రాన్తా సుతృప్తా స్వపితి రమణమాశ్లిష్య సుచిరం
 స్వేదక్లిన్నాపరాఘ్ణే విగలితపరిధానాఽమితరతిః ॥ ౩॥

(స్త్రాభౌ పశ్చాత్ యనౌగుః మునియతిసహితా రమ్యచరణా ।
 ఆస్మిన్ రమ్యచరణానామ్ని నవవృత్తే మగణరగణౌ తదను
 భగణనగణౌ పశ్చాత్ యగణనగణౌ అన్తే గురుశ్చ భవన్తి ।
 మునియతిసహితా సప్తాక్షరాన్తే యతిశ్చ సమృవతి ।)
 దయితేక్షణగుణబద్ధః స్వోద్యోగాయ తరుణో జిగమిషుః కిమ్ ।
 స్వగృహాద్భహిర్గతో వా న హి దేహత్యేవ జానీతే ॥ ౪॥

తస్యా ముఖేన్దోః స్మితచన్ద్రికా సా వినాశయన్తి స్వమరీచిజాలైః ।
 చిన్తాతమః ప్రేక్షకమానసాభౌ ఆనన్దవీచీర్జనయాఞ్చుకార ॥ ౫॥

సమ్మూర్జసిం స్వరసనాం ఖలు మన్యమానాః
 కేచిత్ స్వచిత్తశుచితాం పురుషా యతన్తే ।
 కుర్వన్త ఏవ కలుషం పరమానసం తే
 దూష్యంభో భవన్తి పరిమార్జనధూలిదిగ్ధాః ॥ ౬॥

గతం శోకప్రదం వైవ భయప్రదమనాగతమ్ ।
 న చిన్తయన్ స్మేరవక్త్రో జీవేద్ధీరః క్షణాత్ క్షణమ్ ॥ ౭॥

యది శ్రద్ధాలుప్త్యం పరిణమతి నూత్నం ప్రతిదినం
 భవేత్స్వప్నః సత్యం భవతి ఘటనా విస్మయకరీ ।
 స్వసామర్థ్యే ధైర్యే భజసి దృఢతాం తోషజననీం
 ప్రభగ్నాన్వాశాసు ప్రభవసి పునః ప్రయతితుమ్ ॥ ౮॥

(ఇజ్జిశ్; అన్తరాలమ్)
 హర్షస్ఫితే బన్ధుజనే రుదన్నహమవతరమ్ ।

రోదిష్యతి ప్రియజనే మృతిర్మృతేస్తు హసిష్యతః ॥ ౯ ॥

(ఉర్దూ)

కుతో మత్తః జగుప్సన్తే త్వయి స్నిహ్యన్తి మానవాః ।

ఇతి పృష్టం కృతాన్తేన జీవనం ప్రత్యభాషత ।

త్వం యతో దుఃఖదం సత్యం మిథ్యాహం సుమనోహరమ్ ॥ ౧౦ ॥

(ఇజ్జీశ్ః అన్తర్జాలమ్)

పురుషస్య త్రయో స్వప్నాః మాతృభావితచారుతా ।

జాయాభావితజారిణ్యః పుత్రభావితవైభవమ్ ॥ ౧౧ ॥

(ఇజ్జీశ్ః అన్తర్జాలమ్)

కోఽపి న హి పాఠయత్యుద్ధిరణమగ్న్యగం

న చ కూలనాశనం వారిధితరజ్గమ్ ।

న తు వృక్షభిజ్ఞానం వాత్యాం యువానం

గేహినీవరణం చ సహజాపదస్తాని ॥ ౧౨ ॥

(ఇజ్జీశ్ః అన్తర్జాలమ్)

ప్రఖరరవిమయూఖైః ఫుల్లతాం యాతి పుష్పం

పరిణమతి విశుద్ధం స్వర్ణమగ్నౌ ప్రతప్తమ్ ।

ప్రభవతి నవనీతం మన్థనాత్ తక్రపాత్రే

ప్రబలబుధవివాదాత్ జాయతే విశ్వతత్త్వమ్ ॥ ౧౩ ॥

న త్వం సోఽహం మన్యసే యం త్వమేవ

న త్వం సోఽసౌ మన్యతే యః పరైశ్చ ।

జ్ఞాతోఽస్మిత్థం వై పరైరిత్యవేషి

నాసి త్వం భోః కేవలం శ్రీశవేద్యః ॥ ౧౪ ॥

విత్తస్యూతే జనకజననీచిత్రమాదౌ నిధాయ

పశ్చాత్పత్న్యాః తరుణవయసి న్యస్తమహ్నాయ చిత్రమ్ ।

ప్రాప్తే మధ్యే వయసి తదను స్థాపితం పుత్రికాయాః

వార్ధక్యే వై అహహ నిహితం బాలగోపాలమూర్తేః ॥ ౧౫ ॥

బధిరస్య జగన్మాకమన్ధస్య చ తమోమయమ్ ।

తథా కిజ్కర్తవ్యతామౌఢ్యం వివేకరహితస్య వై ॥ ౧౬ ॥

ధనేన తోషో న కదాచనేతి గాథాన్తి సత్యం శ్శృణు మాం పరన్తు ।

హరే కురు త్వం ధనినం తథా తద్యథార్థతామాత్మని సాధయేయమ్ || ౧౭||

ద్యుతిః శబ్దాత్ ప్రవహతి ద్రుతం తస్మాద్ధి కేచన |

భ్రాజమానా హి దృశ్యన్తే యావత్ సంశృణుమః న తాన్ || ౧౮||

వివేకహీనైర్మనుజైర్మదావిల్లైః కృతం విలోక్య ప్రకృతేః ప్రదూషణమ్ |

ప్రవాహభూకమ్పవయోధిపిచిభిః జనాన్ జఘానాశు జనార్దనో రుషా || ౧౯||

- పద్యసూచి

3౭. చన్దికా

వణిగ్వరః కశ్చిదువాస విత్తవాన్ హరేః కృపాపాత్రగతో స్వకర్మణా |

ప్రియాసమేతో నగరే మహాపురే స్వధర్మమాశ్రిత్య సునన్దనాభిధః || ౧||

సునన్దనస్యాప్రతిమా వధూః క్షమా స్వభర్తురిష్టా గుణరూపసమ్పదా |

పరస్పరశ్రీప్రథనేన బద్ధురౌ నిశామృగాఙ్కావివ తౌ బభూవతుః || ౨||

తయోర్ద్యయోర్ధర్మ్యసుఖేషు సక్తయోరజాయతాపూర్వసుఖప్రదా సుతా |

ప్రమోదయన్తి పితరౌ స్వలీలయా శరీరబద్ధార్జితసత్కృతిర్యథా || 3||

సుతప్రజామ్నూనదవర్ణభాస్వరా శిరీషపుష్పాదపి కోమలాకృతిః |

విలోకనేనైవ మహార్హహర్షదా యథార్థనామ్ని ఖలు చన్దికాభిధా || ౪||

శిశుర్జనన్యాః స్తనపానవాఙ్చయా యదా రజన్యామరుదత్ పితా ద్రుతమ్ |

ప్రియాత్మజాప్రేమతులానవస్థితో ప్రసుప్తపత్నిం కథమప్యబోధయత్ || ౫||

యదార్భకః సర్తుమథ ప్రవర్తతే పురః ప్రయాసేన శనైః స్వవక్షసా |

త్రివిక్రమక్రాన్తినిభస్తయోస్తదా హిమాలయారోహణవన్మహోత్సవః || ౬||

తడిత్ప్రభావత్సురదుఙ్జ్వలస్మితం ప్రదర్శయన్తి తనయాం యదృచ్ఛయా |

క్షమా నిజాఙ్కే వినివేశ్య నిర్వృతా ముహుర్ముహుశ్చుమ్భతి నైవ తృప్యతి || ౭||

వచోభిరప్యర్థవివర్జితైః శిశోః పితా త్వభిప్రాయచయాన్ హి బుధ్యతే |

యథామృదే మేఘపరమ్పరాకృతావవైతి బాలో మృగరూపశృణ్ణలామ్ || ౮||

స్వకాయముద్ధృత్య కరౌ ధరాతలే నివేశ్య జానుద్వయమప్యసౌ సుతా |

యదా పరిక్రామతి వీక్షితుం జగన్నిమజ్జతస్తౌ ఖలు హర్షసాగరే || ౯||

వినాశ్రయం తిష్ఠతి చన్దికాద్య వై అహో పరిక్రామతి భిత్తిమాశ్రితా |

వినావలమ్బం చలితుం ప్రవర్తతే పురః స్వశక్త్యేత్యభవన్సముత్సవాః || ౧౦||

కుతూహలప్రేరితచేష్టనోద్యతా సుతా యదా భ్రామ్యతి వేశ్మని ద్రుతమ్ |
 తయా కృతో నూపురశిఙ్గితస్వనః కుటుమ్బసఙ్గీతలయః ప్రతీయతే || ౧౦||
 మనోఙ్గమస్పష్టముదీరితం తయా క్షమా యదామ్భేతి పదం ప్రశుశ్రవే |
 వివేద సౌఖ్యం పరమం తథా మునిర్మహేశసాలోక్యపదే యథా భజేత్ || ౧౧||
 యదా సుతా ప్రశ్నసుప్తైః శతైః క్షమామవాకిరద్రమ్యపద్దెర్నిరన్తరమ్ |
 తదుత్తరప్రాప్తిముపేక్ష్య చుమ్బితా ముఖేఽమ్బయా వాక్ప్రతిబన్ధనాశయా || ౧౩||
 పురాణరామాయణభారతోద్ధృతాః కథాః పితా శ్రావయతి స్మ చన్దికామ్ |
 ప్రదోషకాలే నల్సైః సహాత్మజావిలోచనే మీలత ఇత్యపేక్షయా || ౧౪||
 -౨-
 యాతే కాలే చన్దికాభూత్కుమారీ శాలాం యాస్తీ హృద్యమిత్రైః సమేతా |
 పిత్రోస్తస్యా ఇఙ్గితేష్టార్థసిద్ధౌ ప్రేష్టూ సర్వం కుర్వతోరాత్మతృప్త్యై || ౧౫||
 పుత్ర్యాం శుభ్రైః హాసకల్లోలఫేనైరానన్దాభౌ మజ్జయన్త్యాముభౌ తా |
 వ్యాధిగ్రాహః ప్రాహరత్ ద్రాక్షమాం తామిర్ష్యాగ్రస్తం కిం భవేద్దైవమేవమ్ || ౧౬||
 వ్యాధేర్బాధాం దుస్సహాం సా కథఞ్చీత్ సోఢుం యేతే చన్దికాక్షోభభీత్యా |
 ఆప్తానాం వై శోభనాకాఙ్క్షయా యత్ కుర్వన్త్యాశాబాధసం సమ్భవేత్తత్ || ౧౭||
 వ్యాధివ్యాధో వాగురాం గ్లానిరూపాం ప్రక్షిప్యాస్యాః కోమలే శ్లక్షదేహీ
 భామిన్యేణీం రోదయామాస యావత్ వైద్యాన్ భర్తానాయయత్తావదేవ || ౧౮||
 వైద్యా రుగ్ణాం వైకరీత్యా పరీక్ష్య కామ్యాదన్యం నిర్ణయం ప్రాప్తవన్తః |
 రోగస్తస్యా భేషజాతీతవృత్తిం ప్రాప్తస్తస్మాద్దుర్గమః స్వాస్థ్యమార్గః || ౧౯||
 వైద్యా ఊచురైగమం తే ప్రియాయా బైషజ్యార్థం కుర్మహే సర్వయత్నాన్ |
 దైవాయత్తం స్వాస్థ్యమస్యా ఇదాసీం నోపేక్ష్యః స్వాదాదితో వ్యాధివహ్నిః || ౨౦||
 కాలే కాలే సేవ్యమానా స్వభర్త్రా మృత్యోర్భీతాఽభక్షయత్ శ్రద్ధధానా |
 సర్వాన్ జాయాన్వైద్యదత్తాన్ తథాపి గ్రీష్మే కుల్యేవాభజత్కార్యమాశు || ౨౧||
 ఆర్తా తస్వీ మ్లానపుషోపమా సా స్వాస్థ్యప్రాప్తిం కాఙ్క్షమాణా కథఞ్చీత్ |
 ద్రష్టుం యాతా తాపసం సుప్రసిద్ధం దీనానాం వై జ్ఞానినో విష్ణుకల్పాః || ౨౨||
 పూజ్య జ్ఞానిన్నాశ్రితానాం శరణ్యం దీనా చాహం ప్రశ్రితా త్వాం ప్రపద్యే |

వ్యాధిత్రస్తామేకపుత్రీం చ సాధీం కారుణ్యాభే హాహి మామిత్యవోచత్ || ౨౩||

సిద్ధో వృద్ధో తాం దయాపూర్ణదృష్ట్యాఽపశ్యత్ పశ్చాత్ మీలితాక్షో బభూవ |
పశ్యన్తీ సా తం మునిం ధ్యానమగ్నం భ్రాన్తే చిత్తే కామపి ప్రాప శాన్తిమ్ || ౨౪||

శూలం వ్యాధేస్తత్క్షణాదేవ నష్టం దీప్తే దీపే ధాన్వంతరే గేహకక్షే |
విస్మృత్యాధిం శాన్తచిత్తా యయాచే సాధో పశ్యత్యజ్ఞాసోస్మీల్య నేత్రే || ౨౫||

ఆశ్చర్యం మే గ్లానిరన్తర్దధాతి త్వత్ప్రేమాఘష్టావితా వల్లరీవ |
స్వార్థం కిఞ్చిత్ కామయే నాపి భూయాత్ పుత్ర్యాః స్వామిన జీవనే సద్విభూతిః || ౨౬||

జ్ఞానీ తస్యాః ప్రార్థనాం స్మేరవక్త్రః శృణ్వన్ తాం స్వప్రేమదృష్ట్యాభ్యపిఞ్చత్ |
వతేన మాభీరిత్యవోచత్తథైవ ప్రాదాత్ పుత్ర్యై గుహ్యమన్తోపదేశమ్ || ౨౭||

మన్తం తావత్ త్వం ప్రయుజ్స్వ త్రిరేవ బాలే నో చేత్ నిష్ఫలత్వం స గచ్ఛేత్
తస్మాత్ భూయాత్ దత్తమస్తప్రయోగః కృచ్ఛేష్యేవ స్వలవకార్యే న వతేన || ౨౮||

ఇత్థం సిద్ధశ్చన్ద్రికాం బోధయిత్వా హర్షోత్పిక్తాం తాం క్షమామిత్యవోచత్ |
బ్రహ్మణ్డేఽస్మిన్ శాశ్వతం నాస్తి కిఞ్చిన్నిశ్చిన్తాభూర్నాస్య భారం రమేశే || ౨౯||

సాధుప్రోక్తాం వాచమాస్వాదయన్తీ పుత్ర్యా సాకం సా క్షమా శాన్తచిత్తా |
ప్రత్యావృత్తా స్వాలయం నష్టభీతిః సన్తః పోష్యశ్రేయసే సిద్ధహస్తాః || ౩౦||

చిత్తం తస్యా శారదాకాశతుల్యం స్వచ్ఛం శాన్తం సర్వదాభూత్తథాపి |
ప్రాప్తిస్తస్యాః సంసృతో సీమితాసీత్ రోగార్తాగాదూర్ధ్వలోకం జవేన || ౩౧||

తస్యాః పుత్ర్యాః శోకసమ్లూపితాయాః కో వా లోకే సాన్తననం హన్త కుర్యాత్ |
మాతృప్రాయా కా భవేదరభకస్య మాతానన్యా దేహినాం సర్వవన్ద్యా || ౩౨||

మాతూ రూపం దృశ్యతే సర్వతోఽస్యాః వాణ్యస్పష్టం శ్రూయతే సర్వకాలే |
స్పర్శః స్నిగ్ధో భాసతే స్వప్నమధ్యే వాత్సల్యార్ద్రాహ్వాసశైలీ న లభ్ధా || ౩౩||

బాష్పార్ద్రాక్షీమాతృజాం సాన్తయిత్వా కోపాక్రాన్తాం స్మేరవక్త్రాం చకార |
క్షుద్బాధాం స్వాం లీలయా నావలోక్య ప్రాదాదన్నం పీడయన్యై సుతాయై || ౩౪||

సోఢ్యా పుత్ర్యా దుర్నయం బాల్యజాతం తస్యై వృత్తిం సజ్జనానాం శశాస |
స్వచ్ఛాయాయామాశ్రితాం వృక్షవత్ సా పుత్రీం సమ్యక్ సర్వకాలే రరక్ష || ౩౫||

సర్వం కాలాత్ క్షీణతాం గచ్ఛతీతి ప్రాజ్ఞానాం సద్భాషితస్యానురోధాత్ |

శాన్తా భూత్వా చన్ద్రికా జన్మదస్య నేవాం కర్తుం గూఢబాధా ప్రయేతే || 3౬ ||
 తాతస్సోఽపి స్వాత్మజాప్రీణనార్థం పత్నిప్రేక్షా వశ్చోతోఽపి స్వదుఃఖమ్ |
 గూహన్తస్యాః శిక్షణారోగ్యవృద్ధ్యై పుత్రీవక్రస్మృరభిమైర్బరన్దన్ద || 3౭ ||
 కాలే యాతే నైగమో కామవిధో భార్యామన్యాం లబ్ధుమిచ్ఛామవాప |
 చిత్రం నైతజ్జీవినాం స్త్రీసుఖేచ్ఛా సర్వేచ్ఛాను ప్రాయశో దుర్నివార్యా || 3౮ ||

-3-

చన్ద్రికాపి యువతిప్రభాం దధౌ పుల్లదుచ్ఛకుచకుడ్మలశ్రియా |
 ప్రాపతుశ్చ జఘనే విశాలతాం కాపి మోహకరుచిర్ముఖే బభౌ || 3౯ ||
 లోలముగ్ధపరిధావకేక్షణైర్వాయునున్నతనుసీలకున్దైః |
 భీరుతాక్తమృదుహాసవిభ్రమైర్నూపురధ్వనితమన్దసంకృమైః || ౪౦ ||
 ఆచక్రర్ష వనితా అపి క్షణాచ్ఛన్ద్రికా ససుఖమాయతేక్షణా |
 కిం పునర్మృవజనాన్ మహాపురే యౌవనజ్వరసుతప్తదేహినః || ౪౧ ||
 చన్ద్రికామహామపశ్యమాపణే నేత్రమేలనకృతౌ తయా సహ |
 ప్రాప్తసౌఖ్యమతులన్వీతీరితం స్నిగ్ధయాని తరుణేన కేనచిత్ || ౪౨ ||
 మధ్యహస్య పురతః ప్రయాతి సా ప్రత్యహం మమ హి భాగ్యదేవతా |
 ఇత్యవోచదపరః కృతీ యువా యౌవనస్య వివిధా గతిర్ధృవమ్ || ౪౩ ||
 ఏకదాథ నగరస్య వాటికాం కామదిగ్ధమనసా సునన్దనః |
 సశ్చుచార నిభృతం యదృచ్ఛయా కాంశ్చన స్త్రియమపశ్యదాగతామ్ || ౪౪ ||
 సాపి తం ముహురవేక్ష్య నైగమం క్షౌమవస్తవరరత్నభూషితమ్ |
 స్వేజ్జితప్రకటనే హ్యశక్తతాం ప్రాప్య పాదపతలం గతా హ్రియా || ౪౫ ||
 ఐక్షత ప్రకటసంకమేచ్ఛయా నైగమః పృథునితమ్పశాలినీమ్ |
 మధ్యమే వయసి సంస్థితాం స్త్రియం భామినీమతనుసంహతస్తనీమ్ || ౪౬ ||
 చూష్యవన్త్వివ హి యోషితో వపుర్నిర్నిమేషనయనేన పీయతే |
 తస్య వీక్షణవిధానలజ్జితా దృష్టిపాతమవనౌ కరోతి సా || ౪౭ ||
 ఆనసాద మదనాభిపీడితో తాం స్త్రియం విటపిమూలవర్తినీమ్ |
 కాసి దేవి వద జన్మ కుత్ర తే శ్రౌవయేతి వనితాం జగద సః || ౪౮ ||
 మత్పితా దివమగాత్ పురైవ మామాత్మజాసహితనష్టభర్తృకామ్ |

విధ్యనాథవనితాం కలాభిధామిత్సువాచ లలనామణిః హ్రియా ॥ ౪౯ ॥

మామవేహి వణిజం సునన్దనం ప్రాప్తవిత్తబలవైభవం జనమ్ ।

గేహిసి మమ గతా దివం రుజా మాం విహాయ తనయాం చ దుఃఖితామ్ ॥ ౫౦ ॥

భామిని త్వదనురాగయాచకం మాం వృణీష్య ససుఖం సహ త్వయా

మధ్యహే తవసుతా చ వత్స్యతీత్యబ్రవీత్స లలనాం సునన్దనః ॥ ౫౧ ॥

తస్య రూపవిభవైశ్చ మోహితా పఞ్చబాణవిశిఖాభిషీడితా ।

కామవహ్నిశమనార్థమాదృతా స్వీచకార వచనం రతార్థినః ॥ ౫౨ ॥

ఆలిలిక్ల సుదృఢం స కామినీం తం చుచుమ్భ వదనేనపత్రపా ।

తత్క్షణాదభవతాం పరస్పరం కామతర్పణవిధౌ సహాయకౌ ॥ ౫౩ ॥

-౪-

అపూర్ణకామః స సమానకామాం గాన్ధర్వమార్గప్రగృహీతపాణిః ।

ద్వితీయభార్యాం తనుజాద్వితీయాం సునన్దనః స్వాలయమానినాయ ॥ ౫౪ ॥

దామ్పత్యసౌఖ్యే నిరతౌ ప్రకామం తౌ దమ్పతీ యాపయతః స్మ కాలమ్ ।

సఖీం స్వసారం సుముఖీముమాఖ్యాం లభ్యాఽతుషద్విస్మితచస్త్రికాపి ॥ ౫౫ ॥

అన్యోన్యసంక్లాత్ప్రథమానహర్షే సఖ్యౌ సదా ద్వేఽచరతాం నగర్యామ్ ।

తయోర్విహారాధ్యయనాని చాపి పరస్పరోపస్థితిమాశ్రితాని ॥ ౫౬ ॥

దినేషు గచ్ఛత్సు ధనార్జనార్థం వణిగ్గమాన్యపురీం కదాచిత్ ।

లుణ్ణాకవరైరభిహన్యమానస్త్రార్ధితో జీవితముత్ససర్జ ॥ ౫౭ ॥

సౌదామనీఘాతనిభం కరోరం వృత్తాన్తమాకర్ణ్య మృతేః స్వభర్తుః ।

పపాత సద్యో భువి మన్దభాగ్యా చక్రన్త చోఽచైః శిశువత్ కలా సా ॥ ౫౮ ॥

ద్వితీయవైధవ్యమవాప్య యోషిత్స్వభాగధేయాని భృశం జగర్షే ।

మాం ప్రాప్య దైవోపహతామధన్యాం హా నాథ మృత్యోర్వశమాప్తవాన్ త్వమ్ ॥ ౫౯ ॥

గాథాస్తి పాపీ యది యాతి సిన్ధుం తత్రాపి గుల్ఫా న జలేన సిక్తౌ ।

త్వాం సద్గుణాఢ్యం పరిణీయ యన్మే వైధవ్యదుఃఖం పునరప్యవాప్తమ్ ॥ ౬౦ ॥

లభ్యా తరోరాశ్రయమార్తవల్లీ ననన్ద ధృత్వా స్మితకుడ్మలాని ।

తస్యాః సుఖం తత్ క్షణికం బభూవ బభజ్ఞా వృక్షం సహసా గజేన్ద్రః ॥ ౬౧ ॥

ఉత్సుజసౌధాన్ విరచయ్య చిత్తే తత్రావసం వైభవదర్పయుక్తా ।

అహన్విదాసీం విభవైర్విహీనా కథం కరిష్యామి కుటుంబురణామ్ || ౬౨ ||
 ఇత్థం ప్రలప్య ప్రణతా చిరేణ పుత్ర్యో నిరీక్ష్యాశ్రముఖీ కుమార్యో |
 తయోర్భవిష్యచ్చుభకామనార్థం కృచ్ఛేణ సా తత్ర సమాహితాభూత్ || ౬౩ ||
 పుత్రీ పురైవాభిహతా నియత్యా మాతుర్వియోగాదధునా పితుశ్చ |
 మృతిం దురంతాం సహసా నిశమ్య దుఃఖామ్బుధౌ గాఢతరం మమజ్జ || ౬౪ ||
 మాత్రా విహీనా కృపణా సుతప్తా కథం సహిష్యే జనకస్య మృత్యుమ్ |
 దైవం హతం హన్తి పునః సదేతి తథ్యం వచో హస్త మయానుభూతమ్ || ౬౫ ||
 వృక్షాన్నిపత్య వ్రణితం శయానం బుభుక్షితో ద్రాగవధీన్మృగేన్ద్రుః |
 దారిద్ర్యకూపే పతితం క్షుధార్తం దదంశ ఘోరః క్షయరోగసర్వః || ౬౬ ||
 పితః కథం మామబలాం విహాయ గన్తాసి కృత్వా తనయామనాథామ్ |
 వాత్సల్యపూర్ణామృతతుల్యవాగ్భిః కో ప్రీణయేన్మాం సతతం త్వదన్యః || ౬౭ ||
 ఏవం ప్రకామం రుదతీ కుమారీ స్వబాష్పధారార్ద్రముఖీ త్రియామాః |
 నినాయ నైకాః ప్రతతాన్ధకారే నిరస్తనిద్రా హృది చన్దికా సా || ౬౮ ||
 శరీరయాత్రా పురతో హి గచ్ఛేత్ దుఃఖం సుఖం చావిగణయ్య లోకే |
 కలాపి కౌటుమ్బధురం వహన్తి వాణిజ్యవృత్తౌ నిరతా బభూవ || ౬౯ ||
 కదాపి పూర్వం న నియుక్తచిత్తా వాణిజ్యకార్యే గృహిణీ కలా సా |
 ఏకాకినీ పణ్యకలానభిజ్ఞా భర్తుః పదే కర్తుమియేష వృత్తిమ్ || ౭౦ ||
 ఆవర్తపూర్ణాం సరితం గభీరాం కథం తరేత్ సప్లువనాసమర్థః |
 భర్తుక్రీయాకౌశలసంశ్రితా శ్రీః కాలే గతే క్షీణతరా బభూవ || ౭౧ ||
 దాసాశ్చ దాస్యః భృతిమాత్రతుష్టా భృతిం వినా తత్యజరాప్తసేవామ్ |
 అన్యాశ్రయం భక్తుమనన్యమార్గా మృగా ఇవారణ్యమవగ్రహోర్తమ్ || ౭౨ ||
 కర్మాణ్యనేకాని గృహోచితాని భూమార్జనాదిశ్రమసాధితాని |
 భృత్యైర్విసాసన్నకృతాని గేహే యదా కలాగాత్ కుపథం తదైవ || ౭౩ ||
 సుఖోచితాం భర్తుసుతాం విమాతా న్యయోజయత్ కర్మణి దాసయోగ్యే |
 సమ్పద్యమానాసు విపత్సు నృణాం మనాంసి నూనం కలుషీభవన్తి || ౭౪ ||
 క్వ గార్హకార్యం క్వ చ పేలవాణీ కిం మార్జనాయ ప్రభవేత్ శిరీషమ్ |
 మయూరపిచ్చం ఖననాయ వా కిం చన్ద్రాతపస్తంబులశోషణాయ || ౭౫ ||

సా చన్దికా పాకకలానభిజ్ఞా నియోజితా పాకగృహే విమాత్రా ।
 సర్వాణి దైనస్థినఖాదనాని పక్తుం సకాలే ఖలు నిస్సహాయా ॥ ౭౬ ॥
 ప్రజ్ఞాలనం వేశ్మతలస్య పాత్రసమ్మార్జనం చాంశుకధావనం చ ।
 సర్వాణి కార్యాణి హి చన్దికాయా భారా అభూవన్ విధిదుర్విపాకాత్ ॥ ౭౭ ॥

-x-

యస్యా హస్తా కస్తకక్రీడయాస్తాం రక్తావద్యప్రాపతుః కృష్ణవర్ణమ్ ।
 స్థాలీవేశ్మజాలనాచున్దికాయాః కాలే హస్త శ్లక్షణాం త్యక్తవన్తౌ ॥ ౭౮ ॥
 యా లేఖన్యా పత్రపుష్టే వ్యలేఖీత్ సా శోధన్యా మార్జనే న్యస్తచిత్తా ।
 యా విద్యార్థం పాఠశాలాం ప్రవేదే సాద్య క్రేతుం పణ్యశాలాముపైతి ॥ ౭౯ ॥
 యస్యా వక్త్రం సర్వదాసీత్స్మితాక్తం మ్లానం త్వద్య త్రాసపూర్ణం వివర్ణమ్ ।
 యాసీత్ కన్యా ప్రస్ఫురచుఞ్చలాక్షీ సాభూదీనా వ్యాఘ్రభీతా మృగీవ ॥ ౮౦ ॥
 రత్నన్యూతానర్హవాసాంసి యస్యాః శర్వర్యాం చ ప్రాస్ఫురన్నభ్రదీప్త్యా ।
 అద్యాప్రాతః పాకకర్మావలీని మ్లానిం ప్రాపుః పాత్రనిర్ణేకకార్యాత్ ॥ ౮౧ ॥
 ఆపూర్వాహ్నం యాఽస్యపీత్స్యక్తచిన్తా సా జాగర్తి ద్రాక్ హి సూర్యోదయాత్ ప్రాక్ ।
 కష్టం నో చేత్ దణ్డనం సా సహేత నిఃసన్దేహం తర్జనాం వా విమాతుః ॥ ౮౨ ॥
 బాహుం వామం చన్దికా స్వోపధానం కృత్వా శ్రాన్తా వల్లరీకోమలాగ్ణీ ।
 ఆర్తాస్యస్పీక్తర్కశే దారుతల్పే యా శేతే స్మ ప్రస్తరే పిచ్చపూర్ణే ॥ ౮౩ ॥
 యోమాసీత్ప్రాకృన్దికాయాః సఖీవ సా మేనే తామాత్మకర్మార్థదాసీమ్ ।
 తస్యా భూషావేశరూపక్రియాసు దాసీవత్తాం చన్దికా సేవతే స్మ ॥ ౮౪ ॥
 ఇత్థం దాసీకర్మసు న్యస్తచిత్తా శ్రాన్తా కార్యాత్ సజ్వరాభూత్కదాచిత్ ।
 మాన్యం తస్యా వీక్షమాణా విమాతా భూయో భూయో దణ్డయామాస తస్వీమ్ ॥ ౮౫ ॥
 కోపావిష్టాన్యాని కార్యాణి వైవ కర్తుం తామాజ్ఞాపయత్ నిర్భ్రణా సా ।
 యస్యా ఆసీన్నిత్యకార్యంహ్యశక్యం తస్యా సాధ్యం కిం భవేద్భిన్నకార్యమ్ ॥ ౮౬ ॥
 ఏకత్రాసన్ శ్యామలాః పాత్రపుజ్ఞా అన్యత్రాసన్ కత్మలా వస్త్రమాలాః ।
 కిం కర్తవ్యం చిన్తయన్తిత్యకస్మాత్ సస్మారార్తా పూర్వవాక్యాని సాధోః ॥ ౮౭ ॥
 ఏకాన్తే సా సాధువర్యోపదిష్టం మన్తం భక్త్యా కౌతుకాన్తాన్తచిత్తా ।
 నేత్రే రక్తే మీలయన్తి జజాప తాపగ్రస్తా బద్ధపద్మాసనారా ॥ ౮౮ ॥

మన్తం సజ్కుప్యాదరేణాజ్జాలిం చ బద్ధ్యా చక్షుష్యాయతాక్ష్యున్మిమీల |
 యావత్తావత్కాచనాప్రాకృతా స్త్రీ ప్రత్యక్షాభూత్పితృ తి దివ్యదీప్తిమ్ || ౮౯ ||
 జ్యోత్సాన్మిశుభ్రస్మేరవక్త్రా బభాసే దేవీ కాష్ఠా దీపయన్తి స్వకాన్త్యా |
 దృగ్భాసం సాన్ధ్యాం ప్రేమపీయూషధారాం సింఘాన్త్యార్ద్రకేసన్తాపహస్త్రిమ్ || ౯౦ ||
 మన్తస్పష్టశక్ష్ణవర్ణాభిరామైర్వాత్సల్యాక్తప్రేమపూర్ణైర్వచోభిః |
 వీణానాదాన్మజ్జులైః సాన్త్యయన్తి భీతాం కన్యాం దివ్యయోషిద్వభాషే || ౯౧ ||
 మా భీర్వతేన్ విధి మాం త్వత్సహాయాం మాతృప్రాయాం త్వత్సుఖోదర్కకర్త్రీమ్ |
 ప్రోక్తైర్మన్తైః సత్వరావాహితాస్మి కిం తే కార్యం కిం చ కృచ్ఛం వదాన్తి || ౯౨ ||
 తస్యా దేవ్యాః సైహలిష్టైర్వచోభిర్నష్టే తాపే భీరుతాం ద్రాగ్విహాయ |
 దేవీం భక్త్యా చన్దికా సమ్ప్రణమ్య మన్తం మన్తం ప్రశ్రితా ప్రత్యువాచ || ౯౩ ||
 దేవి త్వం మే ప్రార్థనాం పూరయస్వ కృత్స్నం మహ్యాం కార్యజాతం విమాత్రా |
 దత్తం ఊప్రం త్వత్ప్రసాదాత్సమాప్తిం యాన్తు స్రీతా మద్విమాతా భవేచ్ఛ || ౯౪ ||
 వతేన్ కార్యస్థానమాదేశయేతి ప్రోక్తా యావత్ పాకశాలాం నినాయ |
 గచ్ఛన్యగ్రే చన్దికా తావదేవాపశ్యత్ భ్రాన్తా కల్పనాతీతదృశ్యమ్ || ౯౫ ||
 పాత్రాణ్యాసన్ ప్రస్ఫురద్వజ్రశోభీన్యగ్రేఽపూర్వస్వచ్ఛవాసాంస్యభూవన్ |
 స్వచ్ఛో ధౌతః పాకశాలాతలచ్ఛ సన్నిర్వృత్తం దుష్కరం కార్యజాతమ్ || ౯౬ ||
 కార్యం సర్వం తత్పరావృత్తదృష్ట్యాం దేవ్యై తస్యాం దర్శయన్త్యాం క్షణేన |
 అన్తర్ధానం దివ్యరూపాగమత్సా సంవృష్యాభ్రం వ్యోమ వై ద్రాక్ జహాతి || ౯౭ ||
 తృప్తా దృష్ట్యా కార్యజాతం సమాప్తం దేవీ యాతా దృక్పథాదిత్యతుష్టా |
 ద్వన్వేనేత్థం బాధితా చన్దికా సా మన్తం వ్యర్థం క్షుద్రకార్యే శుశోచ || ౯౮ ||
 మన్తః పూతో దివ్యివేకాత్ప్రయోజ్యో యస్మాత్స్యావజ్జీవమాన్వలాభః |
 భూయాదిత్థం చిన్తయామాస తస్వి బద్ధన్త్యజ్ఞా మక్షికాః స్థూలరజ్జ్వా || ౯౯ ||
 సర్వం కార్యం చిత్తేగాత్ సమాప్తం పశ్యన్త్యా వై శ్లాఘితా సా విమాత్రా |
 దిష్ట్యా దేవ్యా దివ్యసాన్నిధ్యలాభాత్ వృత్తం కార్యం హీతి నావేత్ కలా సా || ౧౦౦ ||

-౯-

మన్తహూతవిబుధస్త్రియమాప్తాం సజ్కుటాగ్నిశమనేఽతిసమర్థామ్ |
 మాతరం స్వబలదాం గణయన్తి చన్దికాథ దినకర్మసు మగ్నా || ౧౦౧ ||

చిత్తప్రిరభజత్ కృతకృత్యాం శాన్తతా భువమివాశు దినాన్తే ।
 చన్దికాం స్మితముఖీం సుకుమారీం సర్వతో నిజరుచిం ప్రకిరన్తిమ్ ॥ ౧౦౨॥
 దాస్యవృత్త్యుచితవస్త్రవసానాప్యార్యభోగ్యురుచిరూపగుణాధ్యా ।
 పశ్యతాం సపది గణ్యజనానాం మానసం మృదుమతిః ప్రమమన్థ ॥ ౧౦౩॥
 దాస్యభావమనుసృత్య విమాతుః పుత్రికామనుచరత్యతిదృప్తామ్ ।
 చన్దికా పథి జవేన యదా తామాపిబన్తి తరుణాః శితదృగ్భ్యామ్ ॥ ౧౦౪॥
 కున్తలాలకతరంగవిలాసం పశ్యతో యువజనస్య తరుణ్యాః ।
 మానసేఽపి జనయత్యనివార్యం వీచిజాలమభిలాషమనోజ్ఞమ్ ॥ ౧౦౫॥
 మన్దలాలసగతిర్వనితాయాః సుప్తకామమనయత్తరుణానామ్ ।
 జాగరస్థితిమనూహ్యావిధాయాం మన్మథస్య తరుణేషు హి దృష్టిః ॥ ౧౦౬॥
 మణితాపి వసనైర్బహుమూల్యైరాత్మజా తు శుశుభే న కలాయాః ।
 మత్సరావిలమతిర్విజగర్థే చన్దికాం యువజనే నిరతేతి ॥ ౧౦౭॥
 చన్దికాం స్వనిలయేత్వసహాయాం మిత్రభావమధిగమ్య యయాచే ।
 కోఽపి సున్దరతనుస్తనురూపః స్వేచ్ఛయాశ్రయముపేత్య బిడాలః ॥ ౧౦౮॥
 మోహకధ్వనిమదమ్యువిలాసం స్నిగ్ధశుభ్రమృదురోమవిశిష్టమ్ ।
 చన్దికా నిజమిత్రమవేదీత్ తుల్యశీలవిషయేషు సుసఖ్యమ్ ॥ ౧౦౯॥
 చన్దికామనుసరన్గృహకార్యే వ్యాపృతాం మృదుపదైరనిశం సః ।
 మావమావితి వదన్ దరభీతః పృచ్ఛతీవ న దదాసి పయః కిమ్? ॥ ౧౧౦॥
 చన్దికా యది దదాతి న దుగ్ధం సత్వరం పదతలే వనితాయాః ।
 ప్రశ్రితం విలురతి స్మ బుభుక్షుః ప్రేమచోదకదృశః పరిషిఞ్చన్ ॥ ౧౧౧॥
 దీయతే యది పయో నిజపాత్రే సత్వరం పిబతి మీలితనేత్రః ।
 చిన్తయన్నివ ధరా లయమీయాత్సేన కిం మమ పయో యది లబ్ధమ్ ॥ ౧౧౨॥
 చన్దికాఙ్కమధిరుహ్యా దినాన్తే కన్తకాకృతిమవాప్య స శేతే ।
 మూకజన్తురనురాగనిబద్ధః స్నిహ్యతి హ్యతిశయేన మనుష్యే ॥ ౧౧౩॥
 మూషకాన్ నిశి హినస్తి సఖేలం పాకకోష్ఠవిఘ్నసాదనదక్షాన్ ।
 ప్రీణయన్ స్వకలయా నిజగోష్ఠీం చన్దికాం సపది మూషకభీతామ్ ॥ ౧౧౪॥
 ఇథ్థమీప్సితపరస్పరబన్ధౌ తౌ దినాన్పయతః కృతకృత్యాం ।

కోఽవగచ్ఛతి హరేరభిలాషం మిత్రతాహ్యసహజాపి సుఖాంతా ॥ ౧౧౫ ॥

-౭-

తత్రాసీత్కథితమహాపురే నృపాలః
సద్వృత్తః ప్రథితయశా గుణాభిరామః ।
చన్ద్రాఖ్యః స్వవిషయపాలనే ధురీణః
సన్తుష్యన్ ప్రియహితకర్మభిః స్వపౌరాన్ ॥ ౧౧౬ ॥

తస్యాసీన్మదననిభో యువా తనూజో
విద్యావాన్ వినయఖనిస్త్రివిక్రమాఖ్యః ।
యం దృష్ట్వా పురలలనాగణః ప్రదధ్యో
సాసూయం వరయతి కామయం సుధన్యామ్ ॥ ౧౧౭ ॥

చన్ద్రస్తం తనుజమపూర్వరూపభాజం
తారుణ్యే నిరుపమశోభయా జ్వలన్తమ్ ।
ద్రష్టుం ద్రాక్ సముచితకన్యయా సమేతం
దామ్పత్యే సమరసశాలినం వ్యకాణ్డీత్ ॥ ౧౧౮ ॥

పుత్రం సోఽగదతనురాగపూర్ణవాచా
విద్యాయాః సమధిగతోఽసి వత్స పారమ్ ।
తస్మాత్త్వం పరిణయయోగ్య ఇత్యవైమి
తస్విం త్వం సదృశగుణాం వధూం వృణీష్య ॥ ౧౧౯ ॥

ఉక్తిం తామతిసుఖదాం నిశమ్య పుత్రో
మానార్థం సపది నియన్త్రితానుభావః ।
స్వోద్వాహం నిరుపమకన్యయానుమేనే
తారుణ్యే పరిణయవాక్ సుఖావహో వై ॥ ౧౨౦ ॥

సద్వంశ్యాస్తనయ చినోమ్యహం త్వదర్థం
సద్వృత్తాః రుచిరముఖీశ్చ రాజపుత్రీః ।
తాసు త్వం వరయ యదృచ్ఛయా మనోజ్ఞాం
కన్యాం యా తవ భవితా హి ధర్మపత్ని ॥ ౧౨౧ ॥

ఇత్యుక్తః సవినయమబ్రవీన్నరేశం
భూగర్భే న భవతి కిం ప్రశస్తవజ్రః ।
అబ్ధౌ కిం వదతు లభామహే న ముక్తా

ఓషధోఽ గహనవనాన్తరే న కిం స్యుః || ౧౨౨||

వ్యాసస్య ప్రథితమునేః కిమాభిజాత్యం
బాలఘ్నః సగరసుతో న కిం కుశీనః |
విశ్వాసో మితచయనే న మేఽస్తి పుర్యా-
మస్యాం తే తృణకుటజేఽపి మే ప్రియా స్యాత్ || ౧౨౩||

శ్లాఘిత్యా స్వసుతవివక్షితం నృపాలః
సమ్మన్త్య స్వహితజనైర్వివాహకార్యే |
పుత్రార్థే పరిణయఘోషణామసాధో-
దేవం తన్నగరభటైః ప్రగే విధేయైః || ౧౨౪||

భోః పౌరాః శ్రుణుత నృపస్య ఘోషణాం భో
ఉద్వాహో నృపతనయస్య నిశ్చితోఽస్తి |
ఆయాన్తు త్వరితపదేన పౌర్ణమాస్యాం
ప్రాసాదం నిశి సమలక్ష్మణాః కుమార్యః || ౧౨౫||

ఆయాన్తు త్వరితపదేన పౌరకన్యా
యుష్మాసు ప్రభుతనయో మనోజ్ఞకన్యామ్ |
సమ్పన్నాముచితగుణైశ్చ రూపలక్ష్మ్య
జ్యోత్స్నాయాం వరయతి పౌరనృత్యరణ్ణే || ౧౨౬||

ఇత్యేవం నరపతిఘోషణాం నిశమ్య
కన్యాయాః కిల జననీ ప్రరూఢమోహా |
షకైకా మధుమథనం రహః యయాచే
పుత్రీ మే భవతు నరేశపుత్రపత్నీ || ౧౨౭||

శ్రుత్వైతత్సపది కలాప్యమాం స్వపుత్రీం
భూషాభిర్నృపసదనోచితైశ్చ వస్త్రైః |
ఔత్సుక్యాదలమకరోద్వృథాభిలాషా
మాత్యణాం నిజతనయాః సదా మనోజ్ఞాః || ౧౨౮||

సంశ్రుత్య శ్రవణసుఖామపూర్వవార్తా-
ముత్కణ్ఠాం హ్యాలభత చన్ద్రికాప్యవర్ణ్యామ్ |
కిం రాజ్ఞః ప్రియతనయస్య కన్రుపాణేః
సంస్పర్శాత్తతపులకా న మామకీనాః || ౧౨౯||

ఉద్యుక్తాం జనపసుతస్య నృత్యగోష్ఠీ-
 మాత్సుక్యాదపరిమితాజ్జవేన గన్తుమ్ ।
 వైమాత్రీం ప్రణతముఖీ మిథో యయాచే
 గచ్ఛేయం నృపసదనం త్వయా సహాహమ్ ॥ ౧౩౦॥

మాత్సర్యం కథమపి గూహితుం ప్రవృత్తా
 వ్యాచష్టే స్మ మధురసావహాసవార్ధిః ।
 హజ్జో త్వాం నృపసుత ఏవ నాయయేద్వై
 మృగ్యన్తే తవ సదృశాః కుశీననార్యః ॥ ౧౩౧॥

శ్రుత్వా తామభిభవకారిణీం దురుక్తిం
 దాసీవ వ్యథితమతిర్విసమ్రమౌలిః ।
 నోవాచ ప్రతివచనం ప్రసహ్య కోష్ఠం
 తత్యాజ ప్రణతజనస్య కో వికల్పః ॥ ౧౩౨॥

ఆయాతా పురలలనాసు పౌర్ణమాసీ
 ప్రత్యాశాకువలయినీర్వికాసయన్తీ ।
 ఐశ్వర్యాప్లుతసదనేషు సంస్థితాసు
 దారిద్ర్యోపహతతృణావృతోటజేషు ॥ ౧౩౩॥

సంసిక్తా హిమసలిలేన రాజరథ్యా
 ఆమోదా మలయజవన్దనప్రసూతాః ।
 ప్రాసాదా యువజనహర్షఘోషజుష్టాః
 పౌరాణాం ముదమవదన్నివాపురాన్తమ్ ॥ ౧౩౪॥

ఔత్సుక్యం నిరవధికం గృహే కలాయాః
 సమాభ్యన్తే ఖలు విదధే కలాముమాం చ ।
 స్మర్తవ్యం బహు నరపస్య సన్నిధానే
 వాగ్దోషా దురభిరుచిశ్చ గూహితవ్యాః ॥ ౧౩౫॥

నాసాగ్రే స్ఫురదమలో మనోజ్ఞవజ్రః
 కణ్ఠే చాప్రతిమరుచిః ప్రలమ్బమాలా ।
 నాభ్యన్తే కనకమయీ మహోర్జకాఞ్ఞీ
 నైరాశ్యం కిము కథయన్త్యహో హ్యుమాయాః ॥ ౧౩౬॥

గచ్ఛన్త్యాం తురగరథేన సజ్జితేన
 వైమాత్ర్యాం నరపగృహం సహ స్వమాత్రా ।

దిజ్మాఢా చిరమరుదత్స్వమన్దభాగ్యే
 మార్జాలం హృది పరిరభ్య చన్దికారా || ౧౩౭||

మాజ్జాలః పరిపతతి స్మ సాన్వనార్థం
 మా శోచీరితి వదతీవ తాముపేత్య |
 తిర్యక్చుః స్వహితజనస్య సర్వభావాన్
 జానన్తి ప్రకృతిగతేజితావబోధాత్ || ౧౩౮||

పశ్యన్తీ దరచకితా బిడాలలీలాం
 సస్మారాభయవచనం మునేః పురోక్తమ్ |
 ప్రాగేవ ప్రకటితసార్థకప్రయోగం
 సంస్కృత్యామితసుషమామవాప తన్వీ || ౧౩౯||

చిత్తే తం సముచితసూచకం బిడాలం
 వన్దిత్వా ప్రశమితధీర్బృథప్రతిజ్ఞా |
 ఆసీనా స్థిరకమలాసనేఽజపత్నా
 సాధూక్తం ప్రణతవపుః క్రమేణ మన్తమ్ || ౧౪౦||

-౮-

ప్రసహ్య దేవీ స్ఫురదుజ్జ్వలప్రభా యా ప్రాదురాసీత్ జపకర్షితా పురా |
 ప్రత్యక్షతాం ప్రాప్య జగాద చన్దికాం వత్సే ప్రియం కిం కరవాణి తద్వద || ౧౪౧||
 చన్దిప్రభాయామధునా నృపాత్మజో వృణోతి పత్నీం నృపపాలితే వనే |
 యాస్యామ్యహం తత్ర యథా విభూషితా మాతః కురు త్వం కరుణానిధే తథా || ౧౪౨||

ఇతి బ్రువాణాం పరిరభ్య చన్దికామాఘ్రాయ మూర్ధ్ని ప్రజగాద దేవతా |
 కూష్మాణ్డమేకం గృహవాటికాజ్జవాదుపానయాపక్వమపేతమార్దవమ్ || ౧౪౩||

మార్జాలమప్యాదిశతార్థలోచనం షణ్ముషకానానయ జీవినో ద్రుతమ్ |
 వనాత్ బిలాద్వాథ మహానసాద్వా త్వత్స్వామినీభావ్యసుఖప్రదాన్తే || ౧౪౪||

శ్రుత్వా నిదేశం స దధావ నిష్కృటం కుతూహలోత్సాహభయప్రవోదితః |
 వక్త్రే గృహీత్వా పృథులాన్ బిలేశయాన్ క్షణాత్ప్రతీయాయ కృతార్థతోద్ధతః || ౧౪౫||

అత్రాన్తరే సమ్ప్రమనుత్తసాధ్యసా ప్రత్యాగతా గేహవనాత్ గృహాన్తరమ్ |
 ప్రగృహ్య కూష్మాణ్డమఖణ్డవర్తులం చన్దోపమం మన్దజవేన చన్దికా || ౧౪౬||

తతక్ష కూష్మాణ్డమపూర్వకౌశలాన్నిరూపయామాస రథాకృతిం దృఢామ్ |

నిమేషమాత్రేణ రథం నృపోచితం దేవీ మహాస్తం ససృజే స్ఫురద్ధ్వజమ్ || ౧౪౭||

ఆదర్శవత్ శ్లక్షమపూర్వసుందరం సువర్ణలిప్తప్రతిమాభిశోభితమ్ |

మహేంద్రయానోపమమైక్షతోత్సుకా తం నిర్మిమేషా రథమేవ చన్ద్రికా || ౧౪౮||

సురాజ్ఞనా ద్రాక్ చతురస్థరజ్గమాన్ సంస్పృశ్య మార్జ్జాలభృతాన్ బిలేశయాన్ |

వ్యకల్పయత్ పుష్పబలిష్టబన్ధరాన్ ప్రకాశయన్తి నిజహస్తలాఘవమ్ || ౧౪౯||

విధాయ నూతం సితతోత్రశోభితం తథాఖునైకేన దృఢేన లీలయా |

అన్యేన యోధం శితఖడ్గధారిణం రథాభిపాలం తరుణం వినిర్మమే || ౧౫౦||

నిమేషమాత్రేణ చకార చన్ద్రికాం విభూషణైః పార్థివకన్యకోచితైః |

మహార్థరత్నైః ఖచితైర్విభూషితాం స్ఫురత్ప్రభాముష్టభవృద్ధీప్తిభిః || ౧౫౧||

సువర్ణసూత్రోతదుకూలనిర్మితస్వరజ్గనారోచకకఞ్చుకావృతా |

బభూవ సద్యో లనదుజ్జ్వలప్రభా దేవీకృపాధారబలేన చన్ద్రికా || ౧౫౨||

సామోదపుష్పైః సువివిక్తవర్ణకైః శిరోరుహో దక్షతయైవ మణ్డితాః |

నేత్రే సుపక్ష్మేభజతాం మనోజ్ఞతాం తస్యాః సునీలాఞ్జనసూక్ష్మరేఖయా || ౧౫౩||

రక్తౌష్ణలేపేన జపాసుమత్పిషం సుఖేన నారజ్గదలోపమాధరౌ |

అవాపతుశ్చన్ద్రికయాప్యలక్షితౌ ప్రసారయన్తౌ తరుణార్కవద్ధ్యుతిమ్ || ౧౫౪||

అలఞ్చకారారుణవర్ణచర్చితే తస్యాః పదే స్పాటికపాదుకాద్యయమ్ |

రమ్యం ఘనీభూతశశిప్రభానిభిం కామప్యనూహ్యశ్రియమావహన్నిజామ్ || ౧౫౫||

అయం దివాస్వప్న ఇతి భ్రమే స్థితాం జగాద దేవీ స్మితపూర్వమాదరాత్ |

వత్సే రథేన వ్రజ రాజమన్దిరం సుసజ్జితేన ప్రసభం సునిర్భయా || ౧౫౬||

పరం తు మా విస్మర యామదున్దభిర్నిశీధమాఖ్యాతి న యావదఞ్జసా |

తావన్నివర్తస్వ గృహం నృపాలయాన్నో చేత్వినశ్యేత్సకలం చ కల్పితమ్ || ౧౫౭||

భూయాచ్ఛుభం తే గమనే మతిం కురు ప్రసన్నవక్త్రా స్మితదీప్తపద్ధతిః |

ఇతి బ్రువాణా దివముత్పపాత హ ప్రసహ్య దేవీ చపలేవ భాస్వరా || ౧౫౮||

మార్జ్జాలమాపుచ్ఛ్య సఖాయముత్సుకా రథాన్తరే రత్నకుఢాస్తృతే తలే |

నివిశ్య నూతం వినయేన చన్ద్రికా దిదేశ గన్తుం నృపసౌధమఞ్జసా || ౧౫౯||

రథ్యాసు పౌరా లలనాం రథస్థితామవేక్ష్య తారాపథతః సమాగతామ్ |

చన్ద్రికాశుమూర్తిం నిశి విస్మయాకులాస్తాం నిష్కలఙ్కాం నియతం హి మేనిరే || ౧౬౦||

దృష్టిప్రసూనైరనురాగసౌరభైస్తామర్చమర్చం ప్రథమానయావనాః ।
 స్థితా ధ్వజాలజ్జ్యోతరాజపద్ధతా న లేభిరే తృప్తిమనగ్గచోదితాః ॥ ౧౬౧॥
 కన్యాః కులీనా గుణరూపశోభితాః సమానకామా నృపపుత్రతోభనే ।
 మ్లానత్వమాపుః ప్రసమీక్ష్య చన్దికాం కుశేశయానీప దినాత్యయే భృశమ్ ॥ ౧౬౨॥
 కస్యాత్మజేయం నరపస్య సున్దరీ కుతో రథోఽయం సురయానసన్నిభః ।
 యదీక్షతే రాజసుతో మనాగిమాం భవేదనజ్జ్వరబాధితో ధ్రువమ్ ॥ ౧౬౩॥
 వృథాస్మదీయం సకలం ప్రసాధనం వినాపి తేనేయముషేవ దీపయేత్ ।
 ఇతి బ్రువాణా లలనా హతేప్పితా న గూహితుం శేకురవార్యమత్సరమ్ ॥ ౧౬౪॥
 రథే నృపావాససమీపమాగతే బద్ధాజ్జాలిః ప్రత్యుదగాత్ససమ్భ్రమమ్ ।
 వహన్ రథస్థాం వనితాం స్వదృష్టిభిః రాజప్రతీహారగణః సుశిక్షితః ॥ ౧౬౫॥
 సౌభాగ్యవాన్నూనమిమాం మనోహరాం నృపస్య పుత్రో వరయేత్ హరీచ్ఛయా ।
 ప్రజల్పతీతం బహుశో మిథో జనే రథాత్ప్రసన్నావతతార చన్దికా ॥ ౧౬౬॥
 యదా శనైః సాచలదాయతేక్షణా నితమ్బినీ మన్దగతిర్నృపాలయమ్ ।
 తస్యా అభిఖ్యామృతపానకాజ్జీణః సమాగతా రాజపథస్య పార్శ్వయోః ॥ ౧౬౭॥
 తస్యాం చరన్త్యాం నృపపాలితే వనే ఛాయాస్తరూణాం సహసా తిరోహితాః ।
 తస్యా రుచా సజ్జనసన్నిధేః ఖలు ప్రాయేణ ధావన్తి భయార్తదుర్జ్జనాః ॥ ౧౬౮॥

-౯-

నృపపాలితపుష్పవాటికామగమన్ పౌరసుతా నిశాముఖే ।
 అమరాలయరోహణే రతా ఇవ లక్ష్మోన్నతినమ్ప్రచోదితాః ॥ ౧౬౯॥
 యది మాం వరయేన్నృపాత్మజో మమ పూర్వార్జితపుణ్యసచ్ఛయః ।
 భవితా యది నో తథాపి మే రుచిరోద్యానవనాభివీక్షణమ్ ॥ ౧౭౦॥
 ఇతి మానసతర్కబోధితాః పరిణామే విగతస్పృహో ముదా ।
 వ్యచరన్సవిలాసమజ్జనా నరపాలోపవనే సువిస్మితాః ॥ ౧౭౧॥
 నరపోపవనే కలాముమా భవతీ పశ్యతి చన్దికానిభామ్ ।
 కిము కామపి సుష్ఠు భూషితాం విచరన్తీమితి విస్మితాబ్రవీత్ ॥ ౧౭౨॥
 క్వ భవేదిహ దీనసేవికా దినకార్యేషు రతా గృహే భవేత్ ।
 త్యజ మోహమియం సుమధ్యమా నరపాలస్య సుతా హి కస్యచిత్ ॥ ౧౭౩॥
 ఇతి మాతురుదీరితేన సా మనసి ప్రాప్తశమా కథచ్ఛన ।

స్వవిధావభజత్స్పృహాముమా యువతీనాం సుపతిర్వరేప్పితమ్ ॥ ౧౭౪ ॥

అథ రాజసుతే సుభూషితే స్వవయస్యైః సహ నన్దనోపమమ్ ।

కుసుమోపవనం సమాగతే జనఘోషో గగనాస్తమస్పృశత్ ॥ ౧౭౫ ॥

విటపాశ్రితరమ్యబర్హిణాన్ క్వచిదున్మత్తనదచ్ఛిలీముఖాన్ ।

క్వచిదాయతశీతశాద్యలాన్ క్వచిదామోదవహాన్ సుమోద్ధమాన్ ॥ ౧౭౬ ॥

క్వచిదుల్లసదాతపీరుధః ఫలభారానతతుఙ్గపాదపాన్ ।

వివిధాకృతివర్ణమోహకైః కుసుమైరావృతగుల్మసఞ్చయాన్ ॥ ౧౭౭ ॥

అవలోకయతోఽభితో ముదా నృపపుత్రస్య హృదాలయం ద్రుతమ్ ।

మదనః ప్రవివేక లీలయా నిభృతం యోషిదపాఙ్గువర్తనా ॥ ౧౭౮ ॥

నవయావనశోభినిః స్త్రియో మణిరత్నాభరణైర్విభూషితాః ।

విచరన్తిః సవిలాసముత్సుకా నృపపుత్రః ప్రదదర్శ సర్వతః ॥ ౧౭౯ ॥

చపలామివ యోషితాం గణే స్ఫురదాహ్లాదకరూపశాలినీమ్ ।

దరహాసవిలాసమోహినీం కమనీయాం స దదర్శ చన్ద్రికామ్ ॥ ౧౮౦ ॥

స్మరసాయకలక్ష్యతాం గతః స శనైరాయతలోచనోఽభ్యగత్ ।

స్మయమానముఖః ప్రసన్నధీరబలాం వేపథుమూర్తమానినీమ్ ॥ ౧౮౧ ॥

భయకారణమస్తి నాత్ర తే లలనే త్వత్సుహృదిత్యవేహి మామ్ ।

మమ మానసరాఙ్గి దేహి మే తవ పాణిగ్రహణే కృతార్థతామ్ ॥ ౧౮౨ ॥

మమ హస్తపరిగ్రహక్రియామనుజానాసి యది ప్రభావతి ।

ప్రణయార్ణవవీచినమ్లవే పరిషిక్తం కురుషే చిరాయ మామ్ ॥ ౧౮౩ ॥

ఇతి రాజకుమారభాషితం శ్రవణానన్దకరం నిశమ్య సా ।

కురుతే న మతిం కరార్పణే న నిరాకర్తుమనర్హయాచనామ్ ॥ ౧౮౪ ॥

కదలీవ మరుఙ్జవాహతా ప్రచకమ్పే సుభృశం కృశోదరీ ।

అవలమ్బనహేతునేవ తత్కరమాశు ప్రణయీ సమగ్రహీత్ ॥ ౧౮౫ ॥

తరుణస్య కరాగ్రసఙ్గమాత్ పులకస్వేదయుగేన బాధితా ।

తనుసంహననశ్రియా ప్రియా భజతే కామపి నవ్యభోగ్యతామ్ ॥ ౧౮౬ ॥

ప్రసభం విచకర్ష కిం బలాదథవా తామవహద్భుజాన్తరే ।

స్వయమేవ గతానుస్పృత్య తం క్షణముగ్ధా న కిమప్యవేత్తదా ॥ ౧౮౭ ॥

రజనీవరరశ్మిరజ్జితే వరనృత్యోచితభవ్యకుట్టమే
 ముదితేన ననర్త చన్దికా నృపపుత్రేణ సహోత్సవప్రియా ॥ ౧౮౮॥
 నృపపుత్రసుహృద్గణైః సహ ప్రణనర్తుః ప్రమదాః సముత్సుకాః ।
 న హి కాపి భవత్యతర్పితా తరుణోత్సాహమయం నృపాఙ్గణమ్ ॥ ౧౮౯॥
 కీమువాచ మిథస్త్రివిక్రమః కీమభూతాత్మహృదుత్థముత్తరమ్ ।
 సుతరాం న హి వేత్తి చన్దికా క్షణికే స్వర్గసుఖే పరిప్లుతా ॥ ౧౯౦॥
 న చ వేత్తి హి కాలధావనం న చ సా క్లామ్యతి నర్తనే రతా ।
 నవవర్షజలార్ద్రబర్హిణాననుకృత్య ప్రచచాల లీలయా ॥ ౧౯౧॥
 అథ నర్తనహర్షసాగరే ప్లవమానా సహసా ససాధ్వసమ్ ।
 ఘనగర్జితవత్సయావహం వ్యశ్తోఞ్ఘోరనిశీధదున్దభిమ్ ॥ ౧౯౨॥
 హరిణీవ మృగేన్ద్రగర్జనశ్రవణారూఢి రుటితి ప్రముచ్య సా ।
 నృపపుత్రకరం భయద్రుతా తమనాప్సృచ్ఛ్య దధావ మణ్డపాత్ ॥ ౧౯౩॥
 అవితర్కితనిర్గమాత్ స్త్రియాః మతిశూన్యే భవతి త్రివిక్రమే ।
 స్మృతవత్సథ దేవతావచః స్వరథం ప్రాద్రవదార్తభామినీ ॥ ౧౯౪॥
 అగమద్వనితా యదా ద్రుతం వ్యగలత్ స్ఫాటికవామపాదుకా ।
 త్వరయాకులమానసాబలా న వరాకీ తదవేద్రఘోన్ముఖా ॥ ౧౯౫॥
 గృహమేత్య రథాదవాతరద్వనితా యావదహో తిరోఽభవత్ ।
 సకలో రథవాజినారథిప్రకరస్తావదతర్కమాయయా ॥ ౧౯౬॥
 వసనం చ దుకూలనిర్మితం సహసా దాసజనోచితం క్షణాత్ ।
 అభవన్మణిరత్నభూషణాన్యగమన్మన్త్రహతాన్యద్యశ్యతామ్ ॥ ౧౯౭॥
 సుతయా సహ నర్తనాఙ్గణాత్ గృహమేత్య స్వనియోగతత్పరామ్ ।
 అవలోక్య జహర్ష చన్దికాం గతశక్కా స్వసుఖోద్యతా కలా ॥ ౧౯౮॥
 -౧౦-
 నృపసుతే స్మరమార్గణదారితే విలపతి ప్రియయైవ వినాకృతే ।
 నృపభటాస్త్యరయా హి సమానయన్నుపవనాధిగతాం మణిపాదుకామ్ ॥ ౧౯౯॥
 వ్యలపతిత్థమవేక్ష్య స పాదుకాం కథమసి త్వమిహోద్య నిశాముఖే ।
 సుమపదాం స్థలితాం చ విస్పృజ్య తాముపవనే పదపాంసుభిరావృతా ॥ ౨౦౦॥

కథయ కుత్ర గతా మమ హృత్ప్రియా కథయ నామ కులం చ మమ స్త్రీయాః ।
 కథమహో మమ మానసనాయికాం పథి విహాయ వనే న విలజ్జనే ॥ ౨౦౦॥
 ఇతరథా న భవేత్తవ దర్శనం మమ గత్త్వి భవేదతిదుస్సహా ।
 నియతిరేవ గతస్య తు కారణం లఘయసి త్వమిమాం మమ వేదనామ్ ॥ ౨౦౧॥
 ప్రియసుతం విలపన్తమథాబ్రవీత్ సపది సాన్త్యయితుం ధరణీపతిః
 తనుజ కాతరతాం త్యజ మా శుచః ప్రియతమామచిరాత్పరిణేష్యసే ॥ ౨౦౨॥
 ప్రియతమాధృతరాజతుపానహా తదనురూపపదా ఖలు మృగ్యతే ।
 మమ భత్సిర్నిపుణైః ప్రతిమన్దిరం ద్రుతముపేత్య పురేఽద్య సునిశ్చయమ్ ॥ ౨౦౩॥
 నృపనిదేశధర్వైర్ తదైవ సా ప్రకటితా నగరే మణిపాదుకా ।
 యువతయోహ్యాయతన్త సముత్సుకా బృహదభూత్పదమానముపానహః ॥ ౨౦౪॥
 శ్రుతవతీ నరపస్య సునిశ్చయం నృపభటాన్ స్వగృహం సముపాహరత్ ।
 నిజపదేన కలా మణిపాదుకాం సమధిరోఢుముమాం సమచూచదత్ ॥ ౨౦౫॥
 రమయితుం జననీమివ నిశ్చితా అయతతాప్తుమశక్యముమా వృథా ।
 క్వ తనుగాత్రవతీ మణిపాదుకా క్వ పృథులశ్చరణో జడయోషితః ॥ ౨౦౬॥
 తదను మన్దమభాషత చన్ద్రికా హతదశాం వినయేన భియా కలామ్ ।
 అభిలషే నితరామనుమన్యతాం అనుపమామధిరోఢుముపానహమ్ ॥ ౨౦౭॥
 అయి కథం కృపణా మణిపాదుకాం సమధిరోఢుమిమాం ఖలు వాఙ్ఘ్రిసి ।
 ప్రథితసత్కులజోచితభాజనం భజతి భృత్యజనస్య న లభ్యతామ్ ॥ ౨౦౮॥
 ఇతి వచో భణితం కలయా యదా నృపభటైః ప్రసభం సముదీరితమ్ ।
 భవతి నాత్ర మనాగపి భిన్నతా భృతకవర్గజనోఽప్యనుముద్యతే ॥ ౨౦౯॥
 స్మితముఖీ దృఢనిశ్చయచోదితా సపది తాం స్ఫురదుజ్జ్వలపాదుకామ్ ।
 అధిరురోహ సలీలమలజ్జితా నృపభటోత్థముదా సహ చన్ద్రికా ॥ ౨౧౦॥

-౧౧-

అథ రాజభటాః ప్రఫుల్లవక్త్రా వినయోపేతగిరా సమాహ్వాయన్తామ్ ।
 శృణు దేవి పురేశపుత్రవత్ప్సి భవితాసి త్వమమోఘభాగ్యశక్త్యా ॥ ౨౧౧॥
 పరిధానమనావిలం వసానా దృఢమచ్చిద్రమితో నృపాలయం త్వమ్ ।
 వ్రజ శీఘ్రముదేతి భాగ్యసూర్యో నృపపుత్రాస్యమిషేణ తావకీనః ॥ ౨౧౨॥
 శృణుతః క్షితిపాలయం వ్రజామి ప్రసభం కామదుఘాం సమర్చ్య దేవీమ్ ।

సమయః ప్రతిపాల్యతాం భవద్భిః కృపయేతి ప్రణతావదద్విసమ్రా ॥ ౨౧౩॥

ప్రమదాఽతులభక్తిభావపూర్ణా మునిదత్తం ప్రబలం జజ్ఞాప మస్తమ్ ।

స్వతనుం ప్రణీదాయ నైజకక్షే రహసి స్వస్థమనా నిమిల్య నేత్రే ॥ ౨౧౪॥

సపది స్మితతోయసిక్తవక్త్రా విబుధస్త్రీ శుభమూర్తిరావిరాసీత్ ।

తనయే వద కిం మయాద్య కార్యం కరుణా మే త్వయి సర్వదేత్యవాదీత్ ॥ ౨౧౫॥

కురు రాజసభార్వభూషణైర్మా జననీం మే భగినీం చ భూషితాస్తవమ్ ।

సృజ దేవి తథా రథం ససూతం శృణు యాచ్ఛామితి చన్దికా యయాచే ॥ ౨౧౬॥

సుకరః ఖలు పుత్రి తే నియోగః కృతమిత్యేవ మయాత్ర విద్ధి భక్తే ।

ఇతి యావదువాచ దేవతా స్త్రీ సకలం సృష్టమభూత్ హి తావదేవ ॥ ౨౧౭॥

లనదుజ్జ్వలభూషణైర్విక్తైర్విమలక్షౌమపరిచ్ఛదైశ్చ రామాః ।

సురయోషిదమోఘమాయయైవ క్షణమాత్రేణ విభూషితా బభూవుః ॥ ౨౧౮॥

పురుహూతనియన్తృతుల్యనూతో దృఢపుష్టాకృతయస్సితాస్తురజ్ఞాః ।

కనకోదకలిప్తశృంగయుక్తో లఘుఘణ్ణాసహితో రథశ్చ సిద్ధాః ॥ ౨౧౯॥

తనయే తవ వాఞ్ఞాతం ప్రపూర్ణం సకలం స్థాస్యతి సృష్టమత్ర తావత్ ।

నవవస్త్రవిభూషణాని రాజా సుఖితో దాస్యతి వో శుభాయ యావత్ ॥ ౨౨౦॥

ఇతి యావదువాచ దివ్యయోషిత్ క్షణదేవ ప్రసభంహ్యభూదదృశ్యా ।

అనిరీక్ష్యగతేన తావదేవ ప్రజహత్యాశు కృతిస్థలం కృతార్థాః ॥ ౨౨౧॥

ఉమయా సహ లజ్జితా విమాతా ప్రసమీక్ష్యాచరణం హి చన్దికాయాః ।

అపకారకృతాం కృతోపకారో బహుశో వర్ధయతే సతాం ప్రవృత్తిమ్ ॥ ౨౨౨॥

నిజమిత్రమనుద్ధతం బిడాలం రథమారుహ్య సహర్షమాహ్వయస్త్రీ ।

సహ తేన జగమవాఙ్గానాభ్యాం వృతబాలా జనపాలయం జవేన ॥ ౨౨౩॥

రురుధే రథమాశు చన్దికాయాః ప్రతిహారః నృపమన్దిరస్య మార్గే ।

అవదత్ ప్రతిషిధ్యతేఽస్య జన్తోర్నృపసౌధే నరపాఙ్జుయా ప్రవేశః ॥ ౨౨౪॥

యది చేత్ శృణు మే ప్రియో బిడాలః ప్రతిషిద్ధోఽస్తి మయా సహ ప్రవేష్టుమ్ ।

జనపః కృపయా త్వయా నివేద్యో న భవేత్ సౌధవరే మమ ప్రవేశః ॥ ౨౨౫॥

దరవిస్మయరోషరజ్జితాస్యో దృఢమేతద్వచనం నిశమ్య తన్వాస్యః ।

త్వరయా నృపనిశ్చయోపలభ్యై ప్రతిహారో నృపసన్నిధిం జగమ ॥ ౨౨౬॥

అవగమ్య సమాకులేన రాజా ప్రతిహారేణ యథావదుక్తమర్థమ్ |

స్మితపూర్వమభాషిత ప్రహృష్టో ఘనగమ్భిరరవేణ సాన్వయన్ తమ్ || ౨౨౭||

ప్రతిహార న తత్ర కాపి చిన్తా నియమో మే న హి యుజ్యతేఽబలాయామ్ |

భవితా ఖలు సా మమ స్నుషా భో అనుయాన్తు ప్రమదాం శతం బిడాలాః || ౨౨౮||

యది మూకమృగేషు వృత్తిరస్యా ఇయతీ ప్రేమమయీ భవేత్తదానీమ్ |

భవితా నియతం ప్రసన్నదృష్టిః కరుణార్ద్రా నగరప్రజాస్వముష్యాః || ౨౨౯||

స్థిరతా హృదయస్య వై ప్రశస్యా లలనాయాః స్వబిడాలపాలనార్థమ్ |

న్యపపుత్రకరావలమ్బనాశా స్థగితాహో కురుతే హి కాపి నాన్యా || ౨౩౦||

నియమః పరిపాలితస్త్వయాహం బహు మన్యే తవ గాఢకర్మనిష్ఠామ్ |

వ్రజ నాయయ సాదరం సుభాగ్యాం మమ పుత్రస్య సమక్షమాశు తస్వీమ్ || ౨౩౧||

న్యపవాక్యచమత్కృతిప్రహృష్టః ప్రతిహారః పులకావృతార్ద్రగాత్రః |

సమవాస్తుముదీరితాం నృపాజ్ఞాం ప్రణతో బద్ధకరాజ్ఞులిశ్చపాల || ౨౩౨||

-౧౨-

అథ నృపతనయః స్యురేణ విధో నిజదయితాగమనస్య రమ్యవార్తామ్ |

స్వసహచరజనైర్నిశమ్య హృష్టో దినకరతప్తమహీవ వర్షపాతే || ౨౩౩||

అనుపమదయితాం నిశీషమాణో జనపసుతః ప్రయయౌ సుహృత్సమేతః |

నిజభవనముఖే స్థితాం సుకన్యాం వదనరుచైవ దిశో ప్రదీపయన్తీమ్ || ౨౩౪||

అతిశయభయసిక్తవామపాణిం స్వకరతలే పరిగృహ్య చన్దికాయాః |

స్వపితృభవనమేవ లజ్జితాం తాం పితృనమనాయ నినాయ రాజపుత్రః || ౨౩౫||

అవిరతమనుయాతి తాం బిడాలే అనయదుభే లలనా కలాముమాం చ |

నరపతినిలయం న కైః ప్రశస్యా స్వజనవదన్యజనేషు వృత్తిరస్యాః || ౨౩౬||

దయితనిజసుతం ప్రియాసమేతం ప్రణతమమోఘశుభాశిషాం వచోభిః |

నరపతిరమితోత్సవోఽభ్యషిచ్ఛాత్ కిమిహ సుఖం జనకస్య పుత్రభూతేః || ౨౩౭||

సుతపరిణయమజ్గలార్థసిద్ధ్యై నిజసచివం చ సమాదిదేశ రాజా |

భవతు సకలవైధకార్యజాతం నగరజనస్య సుఖార్థమిత్యవోచత్ || ౨౩౮||

సముచితసుజనే విమాతృపుత్రీం ఘటయితుమైచ్ఛతుమాం చ చన్దికా సా |

సవినయమవదత్స్వరాగపాత్రం యది భవితేదమహం ధ్రువం సుహృష్టా || ౨౩౯||

స్వసుతపరిణయే నివిష్టచిత్తశ్చతురమతిస్సచివస్తదా బభాషే ।
 నిరవధికగుణో యువా సురూపీ మమ సుత ఏవ భవేదుమోపయన్తా ॥ ౨౪౦॥
 అభజత హృదయం సుఖం కలాయా నిజతనుజోపయమప్రకల్పనోత్థమ్ ।
 వికచనుమరుచిం బభాజ తన్వ్యా ముఖమనిరీక్షితమజ్గలాదుమాయాః ॥ ౨౪౧॥
 తదను సపది మన్దహాసమూర్తిః సచివసుతో గిరిశాభిధో బభాషే ।
 ప్రియతమపదవీం దధీత రమ్యా యది మయి మత్సుఖమేత్యపూర్వకాష్టామ్ ॥ ౨౪౨॥
 వికసితకుసుమే పపాత భృగ్గో నవమకరన్దపిపాసితో హి దిష్ట్యా ।
 రుచికరమభవత్ఫిషక్ప్రదత్తం శివదయయా హితమాతురస్య పథ్యమ్ ॥ ౨౪౩॥
 న కిమపి లలనా శశాక వక్తుం విలసదపాఙ్గదృశో భృశం కిలోచుః ।
 స్మితసహితపరస్పరేక్షణైస్తత్ తరుణయుగం నిజసమ్మతిం బభాషే ॥ ౨౪౪॥

-౧౩-

పౌరాన్వ్యమజ్జయతలౌకికహర్షసిన్ధౌ
 పృథ్వీశపుత్రసుఖదామలచన్దికాభా ।
 సంశ్రుత్య తే నృపపథేషు వివాహాయుగ్మ-
 వార్తాం మిథో శుభకరీం బహుధా శశంసుః ॥ ౨౪౫॥

ఉద్వాహసమ్భ్రమవిధిం పథి ఘుష్యమాణాం
 శ్రుత్వా భట్నీర్నిజసుఖాయ యదృచ్ఛయైవ ।
 కర్మాణి వృత్తినహజాని విహాయ పౌరాః
 రథ్యాస్వలజ్కరణకర్మణి సమ్ప్రవృత్తాః ॥ ౨౪౬॥

కైశ్చిత్స్వసౌధశిఖరేషు చ చత్వరేషు
 సంస్థాపితా గగనచుమ్బిలసత్పతాకాః ।
 కుడ్యాని సద్మనికరస్య సుధావలేపైః
 నూత్నశ్చియంహ్యుదపహన్ పురి రాజమార్గే ॥ ౨౪౭॥

రథ్యాః సుగన్ధిహిమశీతలవారినేకైః
 అమ్లానపుష్పనిచయగ్రథితార్ద్రహారైః ।
 కన్దర్పచిత్రఫలకైర్నిశి దీపవృక్షైః
 కామప్యపూర్వసుషమామతులామవాపుః ॥ ౨౪౮॥

పౌరాః ప్రభోర్వరనిమన్త్రణమాదదానాః
 స్వస్థానయోగ్యమణిమౌక్తికభూషితాఙ్గాః ।

స్వచ్ఛప్రశస్తవసనాః శతశో సమేతాః

దేవేశసద్మనిభరాజతరాజసౌధే || ౨౪౯ ||

రాజ్ఞాసహ స్వప్రకృతీః స్వయమేవ రాజా

సప్రశ్రయం హ్యసనభాజత రాజసౌధే |

చన్ద్రో నభస్యడుగణాన్ దయితాన్ ససన్ధ్యః

సుస్వాగతం న కిమసౌ వదతి ప్రదోషే || ౨౫౦ ||

కన్యాద్వయీ పరిణయే ధనికైశ్చ దీనైః

ఔద్వాహికైర్బహువిధైరభివర్షితాభూత్ |

ఆశీర్భరిప్పితఫలప్రదవేదవాక్యైః

నోపాయనం ఖలు సుఖాయ యథా సదాశీః || ౨౫౧ ||

సస్తర్పయన్తి సకలాన్ స్మ నరేశనూదాః

స్వాద్వోద్వదనైశ్చ ఘృతభర్జితభక్ష్యభోజ్యైః |

ద్రాక్షామ్రదాడిమరసోద్ధృతచోష్యపేయైః

తామ్బూలపూగమధుసంస్కృతచర్వ్యలేహ్యైః || ౨౫౨ ||

నాత్రాభవత్ పరిణతో న యువా న బాలః

యోఽన్నప్రదానమనుభూయ న తృప్తిమాప |

నైవాభవచ్చ యువతిః స్థవిరా కుమారీ

యోపాయనం న పరిగృహ్య వివేద తుష్టిమ్ || ౨౫౩ ||

రాజస్నుషాభిమతమేతదితి బ్రువాణైః

తత్రత్పశూచితనవీనసుసిద్ధఖాద్యైః |

సమ్ప్రీణితా నగరగోవ్రజపక్షివృన్దాః

మార్జాలకుక్కరగణా ధరణీశభృత్యైః || ౨౫౪ ||

బధ్నో స్వభర్తృసహితేఽమితభోగభాగ్యే

పాదార్చనాయ జననీమభిజగ్మతుస్తే |

దుఃఖం సుఖం చ యుగపత్ హ్యనుభూయ మాతా

వర్షాతపాహతధరేవ బభౌ విమూఢా || ౨౫౫ ||

సప్రశ్రయం స్వజననీం ప్రణీపత్య పుత్ర్యైః

బాష్పావరుద్ధవచసాగదతాం వినమ్రే |

అద్యప్రభృత్యపగతం తవ కృచ్ఛృజాతం

మాతస్త్వమాస్వ ససుఖం భవనేఽస్మదీయే || ౨౫౬ ||

మాతా విహస్య జనసంసది సానుతాపం
 లజ్జానులిప్తవచసా న్యగదత్స్వపుత్ర్యై |
 తుష్టాస్మి భోః సపది చన్దికయోపదిష్టా
 నాస్తీహ కార్యమధునా మమ జాగృతాహమ్ || ౨౫౭ ||

వారాణసీం జిగమిషామి మమాత్మశాన్త్యై
 పాయాత్ హరిః పురజనాన్ సకలాంశ్చ యుష్మాన్ |
 యస్యాజ్ఞీయుగ్మమనిశం మనుజాః స్మరంతః
 విన్దన్తి శాశ్వతసుఖం తమహం శ్రయామి || ౨౫౮ ||

ఏకాకినీ ను కథమేషి విహాయ పుత్ర్యై
 మా గా ఇహ క్షపయ కాలమితి బ్రువాణామ్ |
 పుత్రీముమామవదదీప్సితనిర్ణయాం మాం
 రునే న కోఽపి శమథం భజ మా శుచస్త్వమ్ || ౨౫౯ ||

మాతుః శ్రుత్వా గిరివదచలం నిశ్చయం తం బిడాలః
 తస్యాః క్రోడం ప్రతి యతమనాః పుష్టవే చన్దికాఙ్కాత్ |
 ఏకాకిన్యై సహచరసుఖం రక్షణం చ ప్రదాతుం
 తిర్యగ్గన్తుః స్వఋజుచరితైర్ధర్మయేత్తథ్యమార్గమ్ || ౨౬౦ ||

మార్జారేణాన్వహమనుస్సృతాగాత్ కలా పుణ్యకాశీం
 భద్రాశ్వస్తా ప్రియసహచరీ చన్దికా దీపయన్తీ |
 రాజ్ఞః సౌధం పురజనపదాన్ స్మేరవక్త్రా బభాసే
 భుజ్జానేష్టాన్ యువసముచితాన్ ధర్మ్యకామాన్ సమృద్ధాన్ || ౨౬౧ ||

చన్దికాప్రకాశనానన్తరం రచితాని కానిచన పద్యాని
 - పద్యసూచీ

3౮. వృత్తకుసుమార్పణమ్

పూర్వార్ధం
 యోగముద్రాముపారూఢం నరసింహం హృది స్మరన్ |
 వృత్తలక్షణజ్ఞాసుః నామసక్కిర్తనం హరేః || ౧ ||
 కుర్వన్నాప్నోత్స్వవగమం వృత్తానాం లక్షణే జవాత్ |

ఇతి సశ్చైన్య యతతే కర్తుమేషాం కృతిం హ్రీయా ॥ ౨॥

గోరూరుగ్రామసంజ్ఞాతః శేల్వపిల్లైసుతోఽల్పధీః ।

మూర్త్యుపాహ్వః శ్రీనివాసః సావధానం నిబోధత ॥ ౩॥

ప్రారమ్భకాంశాః శాస్త్రస్య పూర్వార్ధేఽత్ర దర్శితాః ।

ప్రాస్యాక్షరోచ్ఛారణాయ యః కాలః సమపేక్షితః ॥ ౪॥

స ఏకమాత్రామిత ఇత్యుచ్యతే పూర్వసూరిభిః ।

దీర్ఘాక్షరమనుస్వారవిసర్గాంతాక్షరాణి చ ॥ ౫॥

మాత్రాద్వయమితానీతి చ్ఛందఃశాస్త్రే నిగద్యతే ।

సంయుక్తాక్షరపృష్ఠస్థం ద్విమాత్రమితి గణ్యతే ॥ ౬॥

ప్రాస్యాక్షరం చేత్వాదాన్తే ద్విమాత్రం తదపి స్మృతమ్ ।

ఏకమాత్రామితః కాలః లఘురిత్యాదృత్తైర్బద్ధైః ॥ ౭॥

ద్విమాత్రాప్రమితస్తావద్గురురిత్యభిధీయతే ।

ఛందసాం లక్షణం వక్తుం సుకరం భవతాదితి ॥ ౮॥

అక్షరాణి త్రిశః పద్యే గుమ్ఫితాన్యాదితః క్రమాత్ ।

తమక్షరగణం ప్రాహుః వృన్దం త్ర్యక్షరసమ్మితమ్ ॥ ౯॥

లఘువిద్యగణః ప్రోక్తః రగణః లఘుమధ్యమః ।

లఘుస్వంతగణశ్చాథ గుర్వాదిర్భగణః స్మృతః ॥ ౧౦॥

గురుమధ్యస్తు జగణః గుర్వన్తః సగణో భవేత్ ।

నగణః స్యాత్సర్వలఘుర్గుణో లఘువర్జితః ॥ ౧౧॥

యత్రావశ్యో విరామః స్యాత్ పద్యవాచనకర్మణి ।

తత్థానం యతిమాహుః సా పాదాన్తే నియతా భవేత్ ॥ ౧౨॥

యతిస్థానే పదాన్తస్యాదితిచ్ఛన్దోవిదాం మతమ్ ।

ప్రదర్శ్యన్తేఽత్రోత్తరార్ధే హృద్యవృత్తాని కానిచిత్ ॥ ౧౩॥

సమవృత్తస్యాద్యపాదే దృశ్యతే వృత్తలక్షణమ్ ।

యత్రాక్షరగణస్యాద్యమక్షరం గణసూచకమ్ ॥ ౧౪॥

“యశస్విన్” యగణం బ్రూతే “రక్ష మాం” రగణం తథా ।

“తృప్తోఽస్మి” తగణం వక్తి “సతతం” సగణం తథా ॥ ౧౫॥

భగణం “భార్గవపదం సూచయత్యత్ర పశ్యత |

“జయస్తపదమేవం హి జగణం సూచయేదిహ || ౧౬ ||

తథా “నిమిషశబ్దస్తు నిర్దిశేన్నగణం స్తుతౌ |

“మాజానే” మగణం బ్రూతే “హరే” లఘుగురూ తథా || ౧౭ ||

స్తోత్రే “విష్టోఽథవా “శౌరే” గురుద్యవ్వేష్ట ప్రయుజ్యతే |

పునరుక్తినిరోధార్థం యుజ్యన్తేఽన్యపదాని చ || ౧౮ ||

క్వచిల్లఘుగురుద్యవ్వం గురుద్యవ్వం గురు క్వచిత్ |

పుథజ్జ్విర్దిశ్యతే తత్ర హేతుర్యతినిబద్ధనమ్ || ౧౯ ||

పదోత్తరార్థే దత్తా స్తః యతిర్వృత్తస్య నామ చ |

గుణాశ్చ వసవశ్చైవ మునయోఽన్యపదాని చ || ౨౦ ||

సంఖ్యోవాచీని యుజ్యన్తే యతినిర్దేశనే క్వచిత్ |

న సర్వేషాం తు వృత్తానాం లక్షణం దిశ్యతేఽఘనా || ౨౧ ||

నిర్దిశేదన్యవృత్తాని యథానిర్దిష్టమజ్ఞాసా |

బాల ఏవ యథాశక్తి చ్ఛన్తోవ్యుత్పత్తిహేతునా || ౨౨ ||

ఉత్తరార్థం

తృప్తోఽస్మి తుష్టోఽస్మి జయన్త శౌరే

గోవిన్ద నారాయణ కృష్ణ విష్ణో |

నామ్నేన్ద్రవజ్రేతి వదన్తి లోకే

ఛన్దోవిదో వృత్తమిదం ప్రతీచ్ఛ || ౨౩ ||

జయన్త తుష్టోఽస్మి జయేశ శౌరే

రమేశ లక్ష్మీశ ముకున్ద విష్ణో |

ఉపేన్ద్రవజ్రేతి బుధైః ప్రతీతం

సమర్వ్యతే పాదయుగే తవాత్ర || ౨౪ ||

శౌరే విష్ణో రామ హే రక్ష శారీన్

త్రాతాసి త్వం మత్ప్రమాదాన్ క్షమస్వ |

భిద్యేతాదౌ దేవ వర్జైశ్చతుర్భిః

శాలిన్యాఖ్యం వృత్తమేతత్ప్రతీచ్ఛ || ౨౫ ||

రక్ష మాం నిమిష రామ హే హరే

కృష్ణ శార్ఙ్గధర రాఘవ ప్రభో ।
ఆమనన్తి కవయో రథోద్ధతాం-
వృత్తమేతదధునా సమర్ప్యతే ॥ ౨౬ ॥

రక్ష మాం నిమిష భార్గవ శౌరే
రామ హే వరద కేశవ కృష్ణ ।
స్వాగతేతి విదితం కవివృన్దే
సన్నిధౌ తవ సమర్పితమద్య ॥ ౨౭ ॥

భార్గవ భావన భూషణ శౌరే
శ్రీధర కేశవ మోహనమూర్తే ।
దోధకమేతదితిప్రథితం భోః
స్వీకురు మామవ రాఘవ విష్ణో ॥ ౨౮ ॥

తృప్తోఽస్మి తృప్తోఽస్మి జయన్త శౌరే
జనేశ తోత్రాస్త్ర జయేశ విష్ణో ।
ఉపేన్ద్రవజ్రా క్వచిదిన్ద్రవజ్రా
నామ్నోపజాతిః కృపయా ప్రతీచ్ఛ ॥ ౨౯ ॥

భార్గవ విష్ణో నిమిష యశస్విన్
భూషణ శౌరే దమయ మమత్వమ్ ।
భూతయతిస్యాదిహ నరకారే
మౌక్తికమాలాం వరద గృహాణ ॥ ౩౦ ॥

రక్ష మాం నిమిష జయన్త విష్ణో
ప్రత్యహం వితర మనః ప్రశాన్తిమ్ ।
అక్షరైర్భవతి యతిన్స్తు షడ్భిః
చన్దికాఖ్యనవవృత్తమవేహి ॥ ౩౧ ॥

రక్ష మాం నిమిష భార్గవ శౌరే
పుష్కరాక్ష మధుసూదన కృష్ణ ।
నూత్నవృత్తమిహ నన్దననామ
ప్రార్థయే భవతు తేఽమితభోగ్యమ్ ॥ ౩౨ ॥

జయన్త తృప్తోఽస్మి జయేశ రామ హే
ముకున్ద గోవిన్ద రమేశ మధ్వరే ।

వదన్తి వంశస్థమిదం పురాతనాః
సమర్పయామ్యత్ర తవాఙ్ఘ్రిపజ్కజే || 33||

సతతం సుమతే సదయం సహసే
మమ మన్దమతిం మమ ధార్మ్యమహో |
కథయన్తి హి తోటకమేతదితి
ప్రథితాః కృపయానుగృహాణ హరే || 34||

నిమిష భార్గవ భావన రామ హే
వరద కేశవ మాధవ రక్ష మామ్ |
ద్రుతవిలమిత్తమద్య మయార్పితం
సదయమద్య గృహాణ బలానుజ || 35||

తృప్తోఽస్మి తుష్టోఽస్మి జయన్త రామ హే
గోవిన్ద లక్ష్మీశ నమామి మధ్వరే |
భక్త్యేన్ద్రవంశాఖ్యమిదం కృతం మయా
స్వీకృత్య మాం పాహి కృపాపయోనిధే || 36||

యశస్విన్ యథేష్టం యదీర్ఘం యతేఽహం
కవిత్యే క్షమస్వ ప్రభో వేఙ్కటేశ |
భుజ్జప్రయాతే మదీయం ప్రయాసం
ప్రతీచ్ఛాత్ర దోషానశేషాన్క్షమస్వ || 37||

నిమిష యశస్విన్ నియమ యతేఽహం
మమ కవితాయా కుసుమమకించిత |
తవ పదయుగ్మే సపది నిధాతుం
వితరతు తోషం కుసుమవిచిత్రా || 38||

రామ హే రక్ష మాం రంహసా రావిణం
కృచ్ఛగర్తే గతం శ్రీనిధే మధ్వరే |
పణ్డితా మణ్డితాః స్వగ్విణీం మన్వతే
వృత్తమేతత్ప్రభో స్వీకురు ప్రార్థయే || 39||

సతతం భార్గవ రక్ష మాం యశస్విన్
సదయం సాన్వయ దుఃఖితం కృపాలో |
మధురాఖ్యం నవమర్పయామి వృత్తం

యది హృద్యం న భవేత్తదా క్షమస్వ || ౪౦||

మాజానే నిమిష జయన్త రక్ష మాం భోః

కంసారే వరద రమేశ రామ శౌరే |

ప్రోక్తం యద్భువనయతిః ప్రహరిణీతి

ప్రేష్టా తే పదయుగలే సమర్పయామి || ౪౧||

నిమిష భార్గవ జయన్త జనేశ భోః

వరద కేశవ రమేశ హరే ప్రభో |

అభినవం తవ పదేఽద్య నివేశితం

మదనికాఖ్యమిహ వృత్తమధోక్షజ || ౪౨||

తృప్తోఽస్మి భార్గవ జయన్త జయేశ శౌరే

గోవిన్ద కేశవ రమేశ రథాజపాణే |

ఖ్యాతం వసన్తతిలకేతి కవిప్రధానైః

వృత్తం భవత్పదయుగేఽద్య సమర్పయామి || ౪౩||

నిమిష రామ విష్ణో రక్ష మాం రమ్యమూర్తే

శమయ కామబాధాం దుర్భరాం సత్వరం మే |

బదరికాఖ్యవృత్తే సప్తవర్ణైర్యతిః స్యాత్

ఇదమపూర్వమిశ ప్రార్థయే స్వీకురు త్వమ్ || ౪౪||

నిమిష నియమ విష్ణో రక్ష మాం రామ శౌరే

వరద సుఖద భక్తం పశ్య మాం సత్యవాక్య |

యతిరిహ వసుసంజ్ఞా మాలినీతి ప్రసిద్ధం

తవపదయుగలేఽహం వృత్తమార్తోఽర్పయామి || ౪౫||

యతేఽహం మాజానే నిమిష సతతం భార్గవ హరే

కవిత్యే వైదుష్యం న మయి సుతరాం యాదవపతే |

యతిః షడ్భిర్వర్ణైరిహ శిఖరిణీవృత్తమధునా

ప్రతీచ్ఛేదం విష్ణో పరిహర మదీయానఘగణాన్ || ౪౬||

జగత్సు సతతం హరే నియమ రామ హే రక్షకాః

భవన్తి న భవద్విధాః ప్రణతపాలనే జాగరాః |

రమేశ భువి కథ్యతే బుధజనేషు పృథీవీతి యన్-

మయాత్ర హి సమర్పయతే యతిరిహష్టవర్ణైః ప్రభో || ౪౭||

శౌరే విష్ణో శార్ఙ్గిన్ నిమిశ సుమతే భూషణ హరే
 దృష్టం మత్తం దుష్టం శమద సురుచే మామవ విధో |
 వృత్తం సంరమాఖ్యం ఋతుయతియుతం స్వీకురు నవం
 ప్రీత్యై భూయాత్తేఽదో వరద కరుణాభే నరహరే || ౪౮||

విష్ణో శౌరే నిమిష సతతం రక్ష మాం రామ దాసం
 ప్రహ్లాం భక్తం రఘువర హరే దేవ కారుణ్యమూర్తే |
 మన్దాక్రాన్తేత్యభిహితమిదం వృత్తమాస్వాద్యలాస్యం
 త్వత్పాదాభే మునియతియుతం న్యస్య శాన్తిం వ్రజామి || ౪౯||

శౌరే విష్ణో యశస్విన్ నిమిష సుమతే భార్గవ హరే
 పశ్చాత్తాపాత్ప్రదగ్ధం వరద కృపయా పారయ భవాత్ |
 ప్రోక్తం మన్దారనామ్నా మునియతియుతం స్వీకురు నవం
 భూయాత్తుభ్యం ముదార్థం సహృదయహితం మాధవ విధో || ౫౦||

మాజానే సతతం జడోఽస్మి సుమతేఽత్యప్రోఽస్మి తప్రోఽస్మిభోః
 శాన్తిం దేహి భవత్కటాక్షసలిలైర్మద్విగ్రహం స్నాపయన్ |
 వర్ణార్ద్రాదశభిర్యతిర్నియమితా శార్దూలవిక్రీడితే
 వృత్తేఽస్మిన్ భవతే సమర్పితమిదం లక్ష్మీప్రియ స్వీకురు || ౫౧||

విష్ణో శౌరే యశస్విన్ నియత నియమ తే దేవ త్యప్రోఽస్మి దాసః
 కంసారాతే విధాతః మధుమధన హరే చక్రపాణే దయాలో |
 యస్మిన్ ద్విః స్యాన్మునియతినియమః స్రగ్ధరేఽతిరితే భోః
 తత్త్వత్ప్రియై కృపాలో తవపదయుగలే సాదరం నిక్షిపామి || ౫౨||

సుమతే సతతం జయన్త భోః సదయం భావన రక్ష మాం హరే |
 లలితేతి బుధైరుదాహృతే తవ నేత్రద్యుతిపాతమాదిశేః || ౫౩||

వరద నిమిష రక్ష మాం యశస్విన్
 నియమ జయన్త జనేశ రామభద్ర |
 తవ పదయుగలే నివేశ్య భక్త్యా
 దృఢవరణాం ప్రణమామి పుష్పితాగ్రామ్ || ౫౪||

వృత్తకుసుమాని తవపదయుగలే భక్త్యా సమర్పితాని హరే |
 స్వీకుర్వశిక్చునన్వణా సురభిఃప్రసరతు తవ కరుణయా || ౫౫||

- పద్యసూచీ

౩౯. తే హి మే దివసా గతాః

మమ కోశే కఙ్కుకస్య మధ్వాశైః పృథులీకృతే |
 మిత్రైస్సమీప్యమానస్య తానదత్వా ప్రధావతః ||
 జనన్యామాహ్వాయన్త్యాం మాం దుగ్ధపానాయ వైకశః |
 గోలీక్రీడానిమగ్నస్య రుష్టాం తాం కుర్వతో తదా ||
 మమానుకుర్వతస్తాతం వదనక్షౌరకర్మణి |
 ఫేనద్గముఖస్యాపహసితస్యామ్బయా భృశమ్ ||
 భ్రాత్రా జితస్య క్రీడాయాం రుదతోఽశ్రాణి ముఞ్చతః |
 మాత్రా సమాశ్వాసితస్య తే హి మే దివసా గతాః || ౧ ||
 ఈర్ష్యయా గణితే దక్షముద్దిశ్య సహపాతినమ్ |
 మిథ్యారోపం కృతవతో గురుణా దణ్డితస్య చ ||
 ఫలచౌర్యకృతౌ సాయముద్యతస్యామనిష్కుటే |
 మమ పిత్రైవ దృష్టస్య తాడితస్య చ నిర్దయమ్ ||
 పశ్యన్తీనాం బాలికానాం కర్తుం ధృత్యా ప్రలోభనమ్ |
 వేగదీర్ఘికృతాఙ్గస్య నద్యాం ప్లవనకర్మణి ||
 గ్రీష్మావకాశే సమ్ప్రాప్తే నిరతస్య దివా సదా |
 తరువానరభేలాయాం తే హి మే దివసా గతాః || ౨ ||

- పద్యసూచీ

౪౦. క్రీకేటోపాఖ్యానమ్

సూతం పురాణికం విజ్ఞం పప్రచ్ఛుస్తాపసా వనే |
 అస్మాభిర్భారతే దేశే కథాశ్రవణవఞ్చితాః |
 క్రీకేట భేలాం రుచిరాం భేలిష్యన్తీతి వై శ్రుతమ్ |
 కేయం భేలా కథం మర్త్యాః భేలిష్యన్తి యుగే కలౌ || ౧-౨ ||
 కృపయాఽచక్ష్య సర్వజ్ఞ పరం కౌతూహలం హి నః |
 ఉవాచ సూతః ప్రహసన్ మునయః శృణుతోత్సుకాః || ౩ ||
 సజ్గ్రహేణైవ వక్ష్యామి న శక్యం విస్తృతేరితమ్ |

గణా ఖేలత అన్యోన్యం జగీషూ సౌహృదాన్వితౌ || ౪||

గణే తత్రాన్యతరస్మిన్స్వస్యైకాదశఖేలకాః |
ఖేలనోపస్కరా దణ్డో వికేటః కన్ధకస్త్రయః || ౫||

లమ్బదణ్డత్రయం స్నిగ్ధం స్థమ్ప నామ్నేరితం బుధైః |
బేతా సూక్ష్మే దారుకృతౌ స్థమ్పస్యోపరి తిష్ఠతః |
బేలస్థమ్పసమాహారో వికేట ఇతి కీర్తితః || ౬||

గణే కేచిత్ తాడకాశ్చ క్షేపకాశ్చాపరే సదా |
వికేటరక్షకశ్చైవ సర్వే దక్షాశ్చ ధావనీ || ౭||

గణస్యాన్యతరస్యైకః ఖేలకో గణనాయకః |
కాష్ఠనాహ్వో వర్తతే యో దక్షః క్రీడావిచక్షణః || ౮||

క్రీకేటక్షేత్రవిస్తారః యార్ధానాం పంచుషష్ఠితః |
భవేన్నవతిపర్యంతం మధ్యే రోపితశాద్యలః |
చతురస్రో ఖేలనార్థం స్థితః పిచ ఇతీరితః || ౯-౧౦||

పిచే వికేటౌ హరితే స్థాప్యేతేన్యోన్యసమ్ముఖౌ |
యార్ధానాం ద్వావింశతిః స్యాదనయోరన్తరం సదా || ౧౧||

యదా ప్రారభతే క్రీడా గణస్యైకస్య తాడకౌ |
వికేటౌ సమయా స్యాతాం ఖేలకా అపరస్య తు |
తిష్ఠన్తి ఖేలనక్షేత్రే ఏకైకం నియతస్థలే || ౧౨||

వికేటరక్షకస్త్రిషేత్ తాడకస్యైవ పృష్ఠతః |
పశ్చాద్వికేటస్య యథా గృహ్యతే చలకన్ధకః || ౧౩||

వికేటం పాలయన్ దణ్డధరే తిష్ఠతి తాడకే |
క్షేపకోన్యగణస్యాన్యవికేటాత్ కన్ధకం క్షిపన్ |
ఉత్పతత్కన్ధకాఘాతాత్ వికేటం పాతయేత్ ద్రుతమ్ |
పతేద్యది వికేటస్తు నిష్క్రమేత స తాడకః || ౧౪-౧౫||

తాడకస్తు స్వదణ్డేన తాడయత్యజ్ఞానా తథా |
కన్ధకం స యథా దూరం ప్లవన్ భూమా చలన్ వ్రజేత్ || ౧౬||

వికేటం చ సుసంరక్ష్య కన్ధకం తాడయేద్యది |
ఖేలకోఽరిగణాత్కశ్చిత్ ధావన్ గృహ్ణాతి కన్ధకమ్ |

వికేటలక్ష్యముద్దిశ్య ద్రాక్ తం ఊపతి ధావకః ॥ ౧౭॥
 అత్రాన్తరే తాడకా తౌ వికేటమపరం ప్రతి ।
 గతాగతం ధావతో ద్రాక్ యావన్నాయాతి కస్తుకః ।
 గతాగతానాం గణనాద్ధావనాజ్కౌ విగణ్యతే ॥ ౧౮॥
 డయమానః కస్తుకశ్చేత్ ధావకేన విగృహ్యతే ।
 ధరణ్యాం పతనాత్పూర్వం నిష్క్రమేత స తాడకః ॥ ౧౯॥
 ధావత్యతీత్య సీమానం తరసా యది కస్తుకః ।
 చత్వారో ధావనాజ్కాస్తు గణ్యనే తాడకార్జితాః ॥ ౨౦॥
 ప్లవేదతీత్య సీమానం కస్తుకో యది తాడితః ।
 షడజ్కానర్జయత్యాశు తాడకః సంస్తుతో జనైః ॥ ౨౧॥
 భవేన్నిష్క్రమణం సాధ్యం దశధా తాడకస్య హి ।
 తేషాం వివరణం నాత్ర క్రియతే కార్యగౌరవాత్ ॥ ౨౨॥
 షడ్కృత్వ ఏవం ఊపతి క్షేపకః కస్తుకం దృఢమ్ ।
 షట్కృత్వః క్షేపణం హ్యేవం నిర్వర్తనమితీరితమ్ ।
 పర్యాయేణ వికేటాభ్యాం భవేన్నిర్వర్తనం సదా ॥ ౨౩॥
 గణస్య ప్రవిశత్యస్యః నిష్క్రామ్యేద్యది తాడకః ।
 ఏవమేకైకశః స్వాజకాన్లభన్తే గణఖేలకాః ।
 ఆహత్యాజ్కాన్ ఖేలకానాం గణాజ్క ఉపలభ్యతే ॥ ౨౪॥
 యోఽద్యావధి గణో క్షేత్రపాలనే క్షేపణే రతః ।
 స ఇదానీం తాడనేఽథ ధావనే సక్రియో భవేత్ ॥ ౨౫॥
 లభన్త ఉక్తరీత్యైవ స్వాజ్కాన్స్పృ గణఖేలకాః ।
 గణో ఖేలత అన్యోఽన్యం విపరీతక్రియారతౌ ॥ ౨౬॥
 క్రీడాయాం ఖేలనావర్తః ఇనిజ్గ ఇతి కథ్యతే ।
 యద్గణస్య భవత్యజ్కః జ్యాయాన్ జయతి తద్గణః ॥ ౨౭॥
 ప్రాయేణ త్రివిధా ప్రోక్తాః క్రీకేటక్రీడనే బుధైః ।
 యదా ద్వయమినిజ్గణాం గణాభ్యాం ఖేల్యతే తదా ॥
 క్రీడానికష ఇత్యుక్తాం డేస్థ-మాచి త్యుదాహృతామ్ ।
 చతుర్వా పఞ్చదివసాన్ ఖేలన్తి యువఖేలకాః ॥ ౨౮-౨౯॥

ఇనిశ్లే నిర్వర్తనానామస్తి పశ్చాత్తదేవ చేత్ |

ఏకస్మిన్నేవ దివనే పూర్ణతాం యాతి ఖేలనమ్ || 30 ||

నిర్వర్తనానాం సజ్ఞాః చేదినిశ్లే వింశతిస్తదా |

త్రిషేవ ఘటికానాం హి క్రీడా యాతి సమాపనమ్ || 31 ||

క్రీడాప్రయోగో నిర్దిష్టః స్థూలరూపేణ సామృతమ్ |

భవతాం లఘుబోధార్థమాత్సుక్యశమనాయ చ || 32 ||

కన్ధకక్షేపణం కర్మాసరలం చాతిసంకలమ్ |

తత్ర ప్రవీణతాం ప్రాప్తుం దుశ్శక్యం చతురైరపి || 33 ||

శిషుప్రతిక్రియాశీలా దృఢకాయా మనోజవాః |

ఏకాగ్రమనసో లక్ష్మ్యే స్నిగ్ధా ఖేలకసంశ్రయే |

ధనం యశశ్చ విపులం లభన్తే ఖేలకాః కలౌ || 34 ||

జనిష్యన్తి భవన్తో చేత్ భారతేఽస్మిన్ కలౌ యుగే |

దిష్ట్యా క్రీకేటం శృణ్వంతః పశ్యంతః దూరదర్శకే |

కదాచిత్ క్రీడయన్తశ్చ చిరం సుఖమవాప్సుః || 35 ||

ఘూర్ణతకన్ధకమత్ర పశ్యత కరాత్కిప్తం బిషేన్బేడినః |

అత్రాహో గగనే ప్లవన్తమపరం టేణుల్కరేణోచ్ఛ్రితమ్ |

గృహ్లాత్కృత్ర కృతాజ్ఞానిర్వరకపిల్దేవో భ్రమత్కన్ధకమ్ |

రాహుల్-ద్రావిడమత్ర పశ్యత జనైః సంస్తూయమానం ముదా || 36 ||

నిమీలితాక్షం గాయన్తమసమ్బద్ధం పురాణికమ్ |

పశ్యంతః ప్రాహుసన్ సర్వే మునివర్యా ముహుర్ముహుః || 37 ||

నేత్రే నిమీల్య సహసా క్రోధపర్యాకులేక్షణః |

శశాప నూతః శృణ్వత్సు మునిష్యేవం తపోవనే || 38 ||

క్రీడాం కథయతో చిత్తం తస్యాం మగ్నమభూన్మమ |

అద్రాక్షం తాని దృశ్యాని భవిష్యన్తి సకౌతుకమ్ || 39 ||

ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి మునయో భవద్భిర్మునిపుంజవైః |

ఇదం క్రీకేటోపాఖ్యానం కలౌ నష్టం భవిష్యతి |

న స్మరన్తి జనా హన్త మయైతత్ సముదీరితమ్ || 40 ||

తత్ర కశ్చిన్మునిశ్రేష్ఠః పశ్చాత్తాపేన యన్త్రితః |

సూతం పురాణికం నమ్ర ఉవాచ వదతాం వరమ్ ॥ ౪౧॥

క్షమస్వాస్మాన్ మునిశ్రేష్ఠ న కశ్చిన్నాపహాస్యతే ।
ఇదం శ్రేష్ఠముపాఖ్యానం యది నష్టం భవేదహో ॥

న శృణ్వంత ఇదం మర్త్యా భవిష్యన్తి నిరుత్సుకాః ।
అతోఽహం ప్రార్థయే ప్రాజ్ఞం భవేత్ శాపవిమోచనమ్ ॥ ౪౨-౪౩॥

తథాస్త్విదముపాఖ్యానం ద్వివీచ్యజనిమేష్యతి ।
యః కశ్చిత్పణ్డితమృత్యుః కలౌ హైమవతీ తపీ ।
జనిం ప్రాప్య క్రీకేటస్య న స్పృశన్ దణ్డికన్తకౌ ।
అప్యైకవారం రచయేదుపాఖ్యానమతన్ద్రితః ॥ ౪౪-౪౫॥

యద్వర్తమానమధునా శాపం చాస్య విమోచనమ్ ।
లేఖిష్యతి యథావత్సః మదాశీర్షిఃప్రచోదితః ॥ ౪౬॥

క్రీకేటోపాఖ్యానమిదం వ్యాహృతం ప్రథమం మయా ।
యే శృణ్వన్తి పఠన్త్యన్యైః పాఠయన్తి లిఖన్తి చ ।
తేషాం నిఃసంశయం వాసః స్యాత్క్రీకేటత్రివిష్టవే ॥ ౪౭॥

ఏవం పురాణికో సూతో వ్యాహృత్య మునిమణ్డలే ।
ఆపృచ్ఛ్య తాపసాన్ సర్వాన్ జగము స్వాశ్రమం వశీ ॥ ౪౮॥

ఇతి క్రీకేటోపాఖ్యానం సమాప్తం
- పద్యసూచీ

౪౧. ఆర్యోపవనమ్

ఆయాన్త్వార్యాఃస్వాగతముపవనమారాదుదారమృదుహృదయాః ।
పశ్యన్తస్మిన్ తరవో భవన్తి గుల్మా శ్చవల్లర్యః ॥ ౧॥

వనపాలరోపితలతాః కతిపయ తరవో నిసర్గసంవృద్ధాః ।
సురభీని సుమాన్యత్ర ప్రకృష్టవర్ణానిచాన్యత్ర ॥ ౨॥

గన్ధరహితాని పేశలవర్ణయుతాని కుసుమాని సన్త్యస్మిన్ ।
తాన్యపి కదాచిదుచితాగదేషు బహుశఃప్రయుక్తాని ॥ ౩॥

స్తమ్బాదిపాదపా అపి దృశ్యన్తేఽత్ర బహుశో నిరుద్దేశాః ।
జీవానాముద్దేశో జీవనమేవేతికథయన్తః ॥ ౪॥

ఆరామా నైకే కుత అధునాయమపర ఇహేతి మా పృచ్ఛేః |
 వనపస్తుష్టిం వన్దతి రోపణకర్మణి న సంశీతిః || ౫ ||
 శాద్వల న త్వం భవితా గురుర్న కుసుమం ఫలం న దదాసి భోః |
 కథమపి కుత్రాపి త్వం జీవన్ చిరం క్షపయసి కాలమ్ || ౬ ||
 రుగ్ణ కుతస్త్యం ధావసి వైద్యస్యగృహం గృహోపవనమేహి |
 గుల్మా లతాశ్చ తరవో దదతే భేషజమమోషుం తే ... ౭ ||
 యానస్థానే కృషకః ప్రతీక్షతే ఖలు సమాప్య కార్యాణి |
 యానేన స్వగ్రామం గన్తుం సాయం పరిశ్రాన్తః || ౮ ||
 నావిక తారయసి త్వం పథికం సరితం యమద్య కరుణాలుః |
 విద్యాః స ఏవ తీర్త్వా భవితోపపత్తిస్తవ గృహిణ్యాః || ౯ ||
 పిబసి క్షీరం క్షుధితో నిమిలితాక్షో బిడాల నిశ్చిన్తః |
 సర్వే పశ్యతి దృష్టో నాహమితి దృఢం మనుషే కథమ్? || ౧౦ ||
 పథికే వదతి తపతి మమభాలం కిముపశమనం వదేత్వార్తే |
 కృపణస్తైలీ తైలం న దదానో భణతి కష్టం భోః || ౧౧ ||
 నమ్రో లతాదశాయాం నాభూద్భవతి కథమద్య యో వృక్షః |
 గచ్ఛాన్యత్ర స్యాత్స్నిగ్ధోమస్పృణఃశ్రమేణాలమ్ || ౧౨ ||
 ముసలః పేషణకర్మణి జరితః స భవతి కదాపి న హి భోక్తా |
 సన్త్యన్యే భోక్తారో పిష్టస్య తదేవవిధిలిఖితమ్ || ౧౩ ||
 పశ్య ధనికోఽభవమహో ఇతి దృష్టో ధరతి కాలయామిన్యామ్ |
 శ్వేతాతపత్రమూర్ధ్వముపహసితం న గణయన్మూర్ఖః || ౧౪ ||
 నాలర్కో భషతి దశతి న శ్వా యో భషణశీల ఇత్సుక్తిః |
 జ్ఞాతా వానేన శునా ధావనమేవ వరమితి మన్వే || ౧౫ ||
 పురజనభరితే యానే పురుషో తిష్ఠన్ ప్రయాతిబహుదూరమ్ |
 గమ్యస్థానాభ్యాశే లభతే పీఠం స కిముపవిశేత్? || ౧౬ ||
 భవతి హి మయైవ సర్వం నిర్మలమితి మా కదాపి దృష్టో భూః |
 ఫేనక భవితాసి త్వం మలినో నరస్తదా నిర్మలం కర్తా || ౧౭ ||
 విప్రః స్వీకృతవస్త్రం దానే మాతి హి రహః సునిర్లజ్జః |
 కిష్టోల్లబ్ధం భూయాన్మమ భాగ్యమితి భవతి న తుష్టః || ౧౮ ||

ఆస్తాం మైత్రీ శృణు మాం సదా కరీషవణిజా సహస్నేహాత్ ।
 గన్ధోపజీవినా సహ నియత ద్వన్ద్వకలహో హి వరమ్ ॥ ౧౯॥
 సంస్పృశ్యోష్ణం నీరం తప్తాఙ్గులిరర్భకోపి దధి శీతమ్ ।
 స్పృశతి హి వినా ప్రమాదం పూత్యుత్యాన్యత్రభయభీతః ॥ ౨౦॥
 గలితరదస్య ప్రాప్తి రాశిఃభృష్టచణకస్య కిం కార్యమ్ ।
 వజ్రరదః క్షుధిత అహో లభతే న హి చణకమప్యేకమ్ ॥ ౨౧॥
 సూదస్య సుతః పృష్టో వర్ణయ చన్ద్రస్య వృద్ధిమసితే పక్షే ।
 పాకకలాయాం సిక్తో భణ్యోసక్తో వదతి మన్దమ్ ॥ ౨౨॥
 తేజ్కోలుశకలతుల్యో ఫుల్లతి వై మధురకోలకఠైవత్ ।
 వానితదోసాకాన్తిం ముష్టాత్యన్తే విధురీడ్డివత్ ॥ ౨౩॥
 రజకస్య రాసభమసౌ దదాతి ఖలు నర్తకాయ దానార్థమ్ ।
 అపి గచ్ఛతి నాకం వా కారాగారం న జానీమః ॥ ౨౪॥
 పుష్ప! కదాపి త్వం మా దర్శయ దుర్మదమనిత్యమస్తి యశః ।
 త్వత్పరిమలవర్ణో శ్వో సాయం యాస్యత అవకరాభిమ్ ॥ ౨౫॥
 సాక్షాత్కర! నవరసద! త్వమమితహర్షం దదాసి సర్వేషామ్ ।
 తన్వ్యా కయాపి యన్త్రితచర్యః సా తవకలత్రం కిమ్ ॥ ౨౬॥
 దీర్ఘవపుస్త్యం విద్యుద్దీప జ్వలితో ప్రకాశమానోఽసి ।
 జ్వలనే కుతో విలమృస్త్యయాదిష్టే ప్రకాశార్థమ్ ॥ ౨౭॥
 బధిః పచతి హి పక్వం మూకో భుక్త్యై దినే దినే తూష్ణిమ్ ।
 అన్నం సుసాధితం వా న వా భగవతాపి న జ్ఞాతమ్ ॥ ౨౮॥
 ప్రమదాభినరణశీలా జారగృహం గన్తుమాదృతా రాత్రౌ ।
 పత్యే దధి కర్తుం సాతఞ్చనకర్మ ప్రయతతే కిమ్ ॥ ౨౯॥
 ఘటకారః కష్టేన హి కురుతే ఘటమేకముత్సుకః ప్రీత్యా ।
 దణ్డేన కోఽపి బాలః శకలీకురుతే సలీలం తమ్ ॥ ౩౦॥
 దేవో ప్రణతాయ యథావరం సలీలం దదీత కరుణాలుః ।
 మమతాజుష్టో పూజకవర్యో న తథార్థినే దద్యాత్ ॥ ౩౧॥

ఆస్తుస్యాన్తః కఠినం న స్వాద్యం బహిరసామ్యమాధుర్యమ్ |
కణ్ణకితం ఖలు పనసం బహిరస్తస్తు మధుజుష్టం స్యాత్ || 3౨||

ద్రాక్షాఫలే చ సేబే సర్వం స్వాద్యన్తదేవవైవిధ్యమ్ |
ప్రకృతౌ రసికః స్వాద్యం యత్తదనుభవేత్త్యజేదన్యమ్ || 33||

మా పిబయాత్రికతాలద్రుమతలమాశ్రిత్య గోరసమదుష్టమ్ |
మన్వత ఇతరే మద్యం పిబత్యయం మత్త ఇతి పాన్థాః || 3౪||

ధేనురియం సాధువరాకమపి న బాధతఇతి స్తువన్త్యన్యే |
గోపాలమేవ దోహనసమయేఽసౌ బాధతే బహుధా || 3౫||

అధిపోపి సహస్రాణాం తురగానాం భవతి హి గృహిణీదాసః |
ధావత్యాహూతోఽయం పత్న్యా వద కిముత సామాన్యాః || 3౬||

వీజన! దృష్ట్వా శిఖినం నృత్యన్తమిమం వృథానుకురుషే త్వమ్ |
క్వ మయూరనృత్యలీలా క్వ తే స్థలితపదకుసజ్జారః || 3౭||

కాఞ్చినసూచ్యా విధ్యసి నిపుణం యద్యాత్మనః శరీరం త్వం
బాధాం నానుభవసి కిం సూచ్యాః శితతా హి నిజధర్మః || 3౮||

పవ పూగద్రుమబీజం రోహద్యది తే భవిష్యతి సమృద్ధిః |
నో చేచ్ఛింతాం మా కురు బీజం మాత్రం త్వయా నష్టమ్ || 3౯||

యది భక్షయేద్ధనాఢ్యోఽఖాద్యం మనుతే జనో భిషగ్గత్తమ్ |
యద్యత్తి నిర్దనో తత్తదా వదతి హస్త దారిద్ర్యమ్ || ౪౦||

బోధయితుం శక్యం కిల సుప్తం తారస్వరేణ సర్వేషామ్ |
సుప్తమివ నిశ్చలం త్వం జాగరయసి కేనమార్గేణ || ౪౧||

జలమపి సిన్ధౌ ముఞ్చతియది మిత్వా కిల విముఞ్చతి ప్రాజ్ఞః |
మానం వినా న కుర్యాద్దానం కిఞ్చన తథాదానమ్ || ౪౨||

భర్తురతృప్తస్య భవతి దధ్యపి శుద్ధం శిలాశకలజుష్టమ్ |
ప్రాయేణాత్మప్తిః ఖలు పశ్యతి దోషం వినా హేతుమ్ || ౪3||

త్వములూఖలేవుపవిశసి యది ముసలాఘాతరోధనం స్యాత్కిమ్?
అన్యత్ర గచ్ఛ మూఢ ప్రాణాన్సంరక్ష శరణార్థిన్ || ౪౪||

ప్రతివేశినః సుతం యో ప్రణుదతి వాప్యాం గభీరతాం మాతుమ్ |
తస్య ప్రతివేశి కోఽపి న భవితా ఖలు వినా మూఢమ్ || ౪౫||

మృత్కుమ్భం శ్వశ్రూర్యది ఖణ్ణయతి తదా న కిచ్ఛేదపి నష్టమ్ |
 గలితో భగ్గుఃకుమ్భః కరాత్సుషాచాయాస్తుబహుమూల్యః || ౪౬ ||
 కణ్ణాయసి క్షతం యది వారం వారం పురాతనం మూఢే |
 భవితా నవం నవం త న్నకదాపి విరోపితం శమితమ్ || ౪౭ ||
 కతమేన వర్తమా త్వం గచ్ఛసి బహుధాఽత్ర భిద్యతే మార్గః |
 కతమోఽపి వృతో శక్యం భవితా న నివర్తనం విధి || ౪౮ ||
 పక్వా దోసా రస్త్రైః పూర్ణా భవతి హి గృహేషు సర్వేషామ్ |
 అస్మద్గృహే తు భర్జనమేవ సరస్యం భవతి హస్త || ౪౯ ||
 శ్రుత్వా సూతే వృష ఇతి భృత్యస్యోక్తిం జగద గోపస్త్రి |
 సేవక శీఘ్రం బన్ధయ గామిత ఏవాగమిష్యామః || ౫౦ ||
 పాదపశాఖాజనితః సరుః కుతారస్య హస్త బహుశీఘ్రమ్ |
 స్వకులస్యైవ భవిష్యతి కరోరమృత్యుర్వద కిమిత్థమ్ || ౫౧ ||
 పుచ్ఛం శునకస్య యథా సరళీకరోషి తథైవ వక్రఃసః |
 వ్యర్థస్తవప్రయత్నః జహోతి స కదాపి న స్వగుణమ్ || ౫౨ ||
 కాచగృహో వసతిస్తవ తథాపి హింససి శిలాఖిరన్యాస్తస్యమ్ |
 వేత్సి న కథం తవ గృహో నష్టఃస్యాదశ్మనైకేన || ౫౩ ||
 వృక్షోఽయం తు పిపతిషతి కస్మాత్పాతయితుమిచ్ఛసి పరశునా |
 భవతి హి వృథా శ్రమస్తే సద్యః శ్వో వాపత్యేవ || ౫౪ ||
 పరశుర్భనక్తి కాష్ఠం ఖనతి ఖనిత్రం గభీరవివరం ద్రాక్ |
 శత్రుం హన్తి శితాసిః కరణస్తవలమ్భతే కార్యమ్ || ౫౫ ||
 మలదూషితాన్తరీయాన్ కథమిత్థం పరిహసత్స్వనేషు త్వమ్ |
 మార్జయసి బహిరనుచితం శీఘ్రస్తవం గచ్ఛ నిలయాంతః || ౫౬ ||
 బాలః కశ్చన చషకేఽన్యా కాపి నయతి బృహత్కలశయుగలే |
 గణ్ఠాయా జలమమలం పిపీలికాపి స్వవదనాంతః || ౫౭ ||
 నద్యాః పూరే వహతి ప్రసభం క్రోష్టిం వినష్టం భువనమహో |
 ఇతి సా క్రన్ధతి గతవతి జీవే సర్వం ఖలు గతం భోః || ౫౮ ||
 చిరరుగ్ణో నవవైద్యాదధికతరం రోగలక్షణమవైతి |

బహుశోఽవైత్యగదగుణానపి భిషజోఽప్యధికతరమేవ || ౫౯ ||

మేషే గర్తే నిపతత్యేకైకస్తం ప్రతాడయతి మర్త్యః |

నిష్కారణమశ్మభిః పతితస్య జగతి గతిశ్చిన్త్యా || ౬౦ ||

పీత్వా భేషజమధునా సపదీచ్ఛసి కిం నిరామయత్వం రుగ్ణ? |

కాలేనైవహ్యగదః పరిణమతి సహస్వ శాన్తమనాః || ౬౧ ||

కుల్యాలజ్ఞనకర్మణి సాధితమూనం మనాగపి భవేచ్ఛేత్ |

లజ్ఞనకర్తుః పతనం కుల్యాయాం సాధితం విధి || ౬౨ ||

గృహదీప ఇతి జ్వాలాం స్పృశసి యది న దహతి కిం తవ కరం సా |

నిలయే విపినే వా సా ముఞ్చతి న కదాపి నిజధర్మమ్ || ౬౩ ||

గమ్యస్థానే దృష్టిం దూరాన్వ్యస్య నికటే పదే పాన్థ |

స్థలసి యది పతేః గర్తేఽగాధే చర సావధానం భోః || ౬౪ ||

యావద్దూరం కామ్యే గృధ్నురవతరస్యపత్యకాం మూర్ఖ |

తావద్దస్సాధ్యస్తే భవిష్యతి ఖలు పునరారోహః || ౬౫ ||

శైలారోహణనిరతస్తుజ్ఞస్థానే చరేదవహితో వై |

నో చేత్ స్థలనాచ్ఛీఘ్రం వ్రణితో భగ్నో భజతి నైవ్యమ్ || ౬౬ ||

తిన్దిడ జరఠః కృశితః శ్వో వాన్యేద్యుః పతిష్యసి గతాయుః |

కృశితం తథాపి న కుతోఽష్టత్వం దృష్టం తవ ఫలానామ్ || ౬౭ ||

క్షుధితేన శునా పూతికమన్నం లబ్ధం సముచితసంవ్యాహః |

అన్యల్లభేత కిం శ్వా ఖాదేత్కోఽన్యో వద కదన్నమ్ || ౬౮ ||

నృత్యే విఫలా కాచిత్ పశ్యతి దోషం నటీ నటనరజ్జే |

కో విశ్వసితి హి తస్యాం విహాయ తస్యాః ప్రియాభిజనాన్ || ౬౯ ||

పదకమ్ముకఖేలాయాం బహుశో పటునాపి లక్ష్యపాలేన |

లక్ష్యం న రక్ష్యతే ఖలు తథాపి స భవతి న నిరవశ్యః || ౭౦ ||

లక్ష్యస్య భేదకోఽయం తస్య సహాయా భవన్తి ఖేలాయామ్ |

అస్యైవ యశో విత్తం లోకో జానాతి న తదితరాన్ || ౭౧ ||

“గురువపుషస్తవ భారం వహసి త్వం గజ కథం వినాయాసమ్?” |

ఇతి పృష్టోఽవదదాఖుం వహసి యథా త్వం తథైవాహమ్ || ౭౨ ||

పరిణయం లలనాం కామపి వినావిలమ్బమితి విప్రమవదత్త్రి ।
 ప్రత్యవదత్తాం విప్రః సిద్ధోఽహం మాం వృణీష్య త్వమ్ ॥ ౭౩॥
 వసతిర్ధనికస్య గృహే మాంససమృద్ధమశనం త్రివారం తే ।
 వీధీసరమాం సమలామనుధావసి శునక నిర్లజ్జః ॥ ౭౪॥
 బ్రహ్మస్త్రేణ దశముఖం యుద్ధే రామో జఘాన తేజస్వీ ।
 తస్యాప్యభవదవశ్యం సారథినా స్మారణమమోఘమ్ ॥ ౭౫॥
 తరుమూలే దృష్టోఽయం సర్పో వ్రణితో జహతి న ప్రాణాన్ ।
 తస్య లగుడేన తాడనమారాన్న జహాతి పోగణ్ణః ॥ ౭౬॥
 జఙ్ఘం దీర్ఘీకురుషే శయావిస్తృతిమతీత్య యది పాన్థ ।
 నిద్రాభజ్ఞః శీతో పాదౌ భీతిర్భుజజ్ఞేభ్యః ॥ ౭౭॥
 వీణావాదనచతురో జనయతి మధురధ్వనిం స్వవీణాయాః ।
 అనభిజ్ఞైరితధైః కిం బాలైః శక్యం తథాకర్తుమ్ ॥ ౭౮॥
 యది వాదయసి మనోజ్ఞం వేణుం పురతస్తవాదృతమహిష్యాః ।
 సా శ్శృణుయాత్ కిం లభతే గానశ్రవణజరసాస్వాదమ్ ॥ ౭౯॥
 నిమ్నం గచ్ఛతి సలిలం ససుఖం తుజ్గస్థలాదనిర్బద్ధమ్ ।
 శక్తిరవశ్యా భూరి ప్రవణవిరుద్ధం జలం నేతుమ్ ॥ ౮౦॥
 శునకో భషతు ప్రోచ్చైరున్నమితముఖో యథేచ్ఛమమితగర్వః ।
 నష్టా కిమిన్ద్రనగరీ నిపతతి గగనం కిముద్వేగాత్ ॥ ౮౧॥
 యాత్రిక కుశలం ప్రీత్యా పృచ్ఛస్యన్యాన్నఖేవ యానే త్వమ్ ।
 కస్త్వం కే తే గమ్యస్థానే ప్రాప్తేఽవతరసి ద్రాక్ ॥ ౮౨॥
 లబ్ధా లభ్యా సాగరమథనే లబ్ధం చ నేప్పితం గరలమ్ ।
 నాపాస్యద్యది రుద్రస్తద్వద వృత్తం కిమభవిష్యత్ ॥ ౮౩॥
 పూర్వికరోపితవృక్షచ్ఛాయా వసతిః ఫలాన్యశనమస్య ।
 నవతరురోపణమస్య న కార్యం కత్థతి తరురయం మే ॥ ౮౪॥
 దీపం ఝుఙ్ఘావతేఽపి నయ రజన్యాం భవేత్స పథదర్శి ।
 వాతే నిర్వాప్యత ఇతి కదాపి జహ్యోన్న కరదీపమ్ ॥ ౮౫॥
 సస్యాత్ గుణవన్మరిచం దూషితమప్యేవమస్తి లోకోక్తిః ।

దూషితసస్యమపి భవేన్న యదా మరిచస్య కా వార్తా || ౮౬ ||

ప్లవనం శిక్షితుమిచ్చసి కిం త్వం గ్రన్థపఠనేన విద్యార్థిన్ |
ప్లవనాభ్యాసం కుర్యాదుదకే నాన్యో వికల్పస్యాత్ || ౮౭ ||

సాయం ప్రాతః సలిలస్రోతః ప్రవహతి నిరస్తరం నద్యామ్ |
గాఢజలే జలజానాం వృద్ధిః ప్రోసో మృతిశ్చాస్తే || ౮౮ ||

భార్యే వర్షారమ్భా గురోరుపస్థితిరిహాగతో బన్ధుః |
ఏకత్రాద్య సుసమయోఽయమాచర మహాః పచ సుభక్ష్యమ్ || ౮౯ ||

జ్వలనకణస్య క్షమతాఽపారా స దహతి వనాని చ పురాణి |
దీపయతి తైలదీపానేకైకం చ ప్రకాశార్థమ్ || ౯౦ ||

మృత్యులశే రన్ద్రయితే జలమానేతుం యది ప్రయతసే భోః |
భవతి శ్రమస్తవ వృథా మిత్రైశ్చోపహసితో భవసి || ౯౧ ||

క్షోభయసి జలం నిశ్చలమన్తఃకర్దమమకారణం యది చేత్ |
సలిలమపేయం సరసశ్చిరాయ భవతి త్యజన్తి జనాః || ౯౨ ||

ఉద్ఘాటయ తవ నిలయే తావద్వాతాయనాని వాత్స్వనిలః |
సర్వాశాభిర్యావన్న త్వాం స న పాతయతి చణ్డః || ౯౩ ||

“కిం నష్టమభూత్తే వద” “కుణ్డలమ్” “ఇహ కిం” “న, తత్ర తరుమూలే” |
“మృగయసి కుత ఇహ లలనే” “తత్ర తమో భవతి దీపోఽత్ర” || ౯౪ ||

శకటీయుగబద్ధవృషభయుగలస్యైకస్తు జిగమిషతి సిన్ధుమ్ |
అన్యో జిగమిషతి గృహం వృషలః క్షేత్రం ప్రయాతి కథమ్? || ౯౫ ||

తోలయసి సువర్ణం యది కాష్ఠతులాయాం ప్రశంసతి న కోఽపి |
అవలమృతే తులాయా వరణం హి పదార్థసాన్ద్రత్వమ్ || ౯౬ ||

ఘనవస్తు ద్రవరూపం తనుతే భజతి ద్రవస్తస్వనిలరూపమ్ |
తాపాత్ బన్ధాః శిథిలీభవన్తి నియమః స అనివార్యః || ౯౭ ||

యావన్న భవతి వృత్తాకారస్తావత్పదే పదే బాలః |
వృత్తస్యాసమఖణ్డాన్ ఘటయతి విఘటయతి చ న ఖిన్నః || ౯౮ ||

ఆర్యేఽచిరపరిచితజనమీదృశమమితసుఖభాజనం కురుషే |
కా త్వం కోఽహం కథమయమమూల్యరమణీయసంసర్గః || ౯౯ ||

నిర్గమనిరతే మృదుపదశిష్టోతపులకితరసజ్జజనవన్ద్యే |
ఆర్యే వర్ణాలజ్ఞృతచరణే భవతాత్పునర్మిలనమ్ || ౧౦౦||

- పద్యసూచి

౪౨. మాం తాడయత్యుత్సుకా

చాయం సుస్మితఫేనభాసరుచిరం సుప్తప్రబుద్ధాయ మే
సౌష్ఠ్యస్పర్శమధు ప్రపూర్ణచషకే దత్తే కిలామోదవత్ |
కచ్ఛిత్వత్ప్రణయస్య పాత్రమభవం బ్రూహీతి పృష్టా మయా
శస్త్రీకృత్య నిజోపధానమబలా మాం తాడయత్యుత్సుకా || ౧||

దూరాదాగతమాననాఙ్కితముదా ద్వాద్యేవ సమ్ప్రచఛతి
క్లాంతః కిం సఫలః శ్రమః పిబసి కిఞ్చాత్సీతి మన్దస్మితా |
కచ్ఛిత్వత్ప్రణయస్య పాత్రమభవం బ్రూహీతి పృష్టా మయా
శస్త్రీకృత్య నిజోపధానమబలా మాం తాడయత్యుత్సుకా || ౨||

వ్యాఘ్రాతైర్భవభిర్యుతే సఫలతాం కార్యేఽహమాప్నోమి చేత్
ముఞ్చుత్యాకులతాం ప్రసహ్య విజహత్యానన్దభాషం ప్రియా |
కచ్ఛిత్వత్ప్రణయస్య పాత్రమభవం బ్రూహీతి పృష్టా మయా
శస్త్రీకృత్య నిజోపధానమబలా మాం తాడయత్యుత్సుకా || ౩||

మాతుర్గేహమహం వ్రజామి కతిచిద్రాత్రీరితి ప్రస్థితా
ఆగత్యైవ పరేద్యవి త్వదశనే చిన్తేతి మాం భాషతే |
కచ్ఛిత్వత్ప్రణయస్య పాత్రమభవం బ్రూహీతి పృష్టా మయా
శస్త్రీకృత్య నిజోపధానమబలా మాం తాడయత్యుత్సుకా || ౪||

- పద్యసూచి

౪౩. కోవిడష్టకమ్

చీనాదేశే జనిమభజత క్రూరకర్మా కదాచిత్
శీఘ్రం తత్ర ప్రసరణదశామన్యభూత్ కోవిడాఖ్యః |
వ్యాధిః సద్యో నిఖిలజగతి స్థాపయన్వాన్వయభావం
నిర్దాక్షిణ్యం ప్రదిశతి జనాన్ దుర్బలాన్ మృత్యులోకమ్ || ౧||

కోవిడ్-రోగప్రసరణజవహ్రోసహేతోః సమూహే

బాహుద్వన్ద్వాత్సమధికదశామాపుయాత్సన్నికర్షః ।
 వక్త్రం నాసాం నియమితవిధౌ సమ్యగాచ్ఛాద్య గచ్ఛేత్
 జేతుం కోవిద్గదమనుపమం నాన్యదస్త్యద్య వర్తమ్ ॥ ౨ ॥

రోద్ధుం వ్యాధేః ప్రసరణజవం స్తమ్భితే కృత్యజాలే
 భ్రష్టః కార్యాత్స్వజననిలయం గన్తుమిచ్ఛుః క్షుధార్తః ।
 పద్భ్యామేవ ప్రచలతి శనైర్వశ్శితో లోకయానాత్
 సర్వం వ్యస్తం జగతి గురుణా వ్యాధినా కోవిడేన ॥ ౩ ॥

వ్యాధిగ్రస్తే స్థవిరజనకే వైద్యశాలాం ప్రవిష్టే
 పుత్రో వ్యాధిప్రసరణభియా౭దృశ్యతాం యాతి సద్యః ।
 మృత్యుగ్రస్తం స్పృశతి న సుతో బన్ధవర్గో న భార్యా
 కష్టం హస్తే మమ నమ ఇదం వ్యాధయే కోవిడాయ ॥ ౪ ॥

ఆసీత్ పథాః మనుజునిబిడో వాహనైర్యః ప్రపూర్ణః
 యస్మిన్యానప్రజనితరవైర్భిద్యతే స్మాన్తరిక్షమ్ ।
 మధ్యాహ్నే౭యం జనవిరహితో యానహీనః ప్రశాన్తః
 శేతే౭స్వస్థో రవికరహతః కోవిడాదద్య భీతః ॥ ౫ ॥

కోరోనాఖ్యో భవతి నితరాం సూక్ష్మదేహీ న జీవః
 క్రూరః కార్యే మనుజువపుషాం శ్వాసకోశం భినత్తి ।
 అణ్వస్త్రైశః ఊపణిచతురో మానవో బుద్ధిజీవీ
 ప్రత్యాఖ్యాతస్త్యనితరగతిః కర్మణా కోవిడస్య ॥ ౬ ॥

కోవిడ్రోగే ప్రసరతి భువి ప్రత్యహం కర్మదక్షాః
 వైద్యా ధాత్ర్యో గతగదభయాః రుగ్గసేవాసు సక్తాః ।
 స్తుత్యా తేషామనుపమవిధామోఘునిఃస్వార్థసేవా
 శంసామస్తాం సముచితముదా తాన్ కృతజ్ఞా నమామః ॥ ౭ ॥

కోవిడ్ వ్యాధే శ్ుణు మమ వచో దుస్సహ తావకీనా
 శక్తిర్నిత్యా న భవతి నను జ్ఞానినో దక్షవైద్యాః ।
 త్వాం సంరోద్ధుం మృగయితుమహో భేషజం బద్ధదీక్షాః
 సాఫల్యం తే హరికరుణయా ప్రాప్నువన్త్యజ్ఞానైవ ॥ ౮ ॥

- పద్యసూచీ

౪౪. విజ్ఞానసూక్తయః

ఆవిరలఘనతాం యే లోహవత్ ప్రాప్తవన్తో
 స్వకృతిజలవిమగ్నాః కర్మదణ్ణా భవన్తి ।
 సువిరలఘనతాం యే కాష్ఠవత్ ప్రాప్తవన్తః
 స్వకృతిషు న విమగ్నాస్తేఽపవాహ్యో భవన్తి ॥ ౧॥
 అన్యోన్యసంకర్షణచోదితౌ యథా న్యూటన్-విధిం పాలయతో ధరావిధూ ।
 ఆచార్యశిష్యౌ చరతస్తథాదృతో పరస్పరాకర్షణబద్ధమానసౌ ॥ ౨॥
 జీవన్ముక్తో బాష్పనిభః సర్వం వ్యాప్నోతి లీలయా ।
 క్వథ్యమానాముప్పసంకాశో ముక్తిమార్గానుగో మునిః ॥ ౩॥
 మృతుమ్మేభ నిహితం వారి యథా గ్రీష్మేఽపి శీతలమ్ ।
 భవతాపేఽపి శాన్తం స్యాత్ తథైవ వశినో మనః ॥ ౪॥
 అవక్రయస్థిరుదకేఽలమ్బం తిష్ఠతి చేత్తదా
 వక్రీభూత ఇవాభాతి పశ్యతాం పయసస్తలే ॥
 న యస్థిర్వక్రతాం యాతి సాధునీ పశ్యతోఽక్షిణీ
 విజ్ఞానదృష్ట్యా పశ్యేత్ భ్రమాభాసో నిరస్యతే ॥ ౫-౬ ॥
 అల్పేన చన్ద్రేణ తిరోహితో భవేత్
 సూర్యః ప్రచణ్డః పృథుగాత్రవానపి ।
 లోకే తథా సత్త్వవతాం సమర్థతా
 భృశం నివార్యత జనేన కేనచిత్ ॥ ౭॥

- పద్యసూచీ

౪౫. కోవిడదముక్తకాని

దేవాలయే కరోనాయా వైద్య ఏవార్చకో భవేత్ ।
 సేనిటైనర్ హి తీర్థః స్యాత్ క్షోరోక్వీన్ హి నివేదనమ్ ॥ ౧॥
 సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య విజ్ఞానం శరణం వ్రజ ।
 తదేవ కోవిదాత్ కృచ్ఛాత్ మోక్షయిష్యతి మా శుచః ॥ ౨॥
 కోవిడదనిరోధార్థం విస్మృత్య ప్రథితం వచః ।
 ముఖప్రణాలనాత్పూర్వం హస్తప్రణాలనం కురు ॥ ౩॥

కావ్యాజ్ఞగతోక్రవిదభూతశస్తం తప్తం జ్వరాన్నిఃశ్వసనేఽపి రుద్ధమ్ |
దేవీ సువస్త్రావృతవక్త్రనాసా బాహుద్వయాదేవ విలోకయన్తి || ౪ ||

తదాభూత్ పూర్వాహ్నా జననిబిడపార్శ్వో నృపపథః
చతుష్చక్రైర్వాస్తవః సతతఘనఘణ్ణారవకరైః |
ఇదాసీం సుప్తః కిం నహి భయజమూర్చాప్రతిహతః
కరోనాభీతోఽసౌ గతరవనిశీభ్రమకరః || ౫ ||

యావదేతి న భువోఽయమాసురోఽపూర్వభీకరగదోఽథ కోవిదః |
తావదుల్బణమనోబజాధితాం ప్రార్థయే నతశిరాః న మాం స్పృశ || ౬ ||
ఇత్థమశ్రుపతనైస్త్రిరోహితే భాషితే మదనపీడితే ప్రియే |
కిం కిమాపతితమిత్యథాఽనయోః కావ్యకోవిదగిరామగోచరమ్ || ౭ ||

- పద్యసూచీ

౪౬. డాఉన్-లోడ్ సిన్డ్రోమ్

మధ్యే బహూనాం రోగానామేష మే బాధతేతరామ్ |
డాన్-లోడ్ సిన్డ్రోమ్ ఇత్యవైమి ప్రధానం యస్య లక్షణమ్ ||
భవతీత్యం యదా యద్యత్ డాన్-లోడ్ బలితి శ్రుతమ్ |
తత్తత్ తదైవ తత్రైవ డాన్-లోడ్ కర్తుం యతే ద్రుతమ్ ||
డాన్-లోడ్ కృతానాం గ్రన్థానాం సజ్ఞాఽగణ్యేతి మే మతిః |
తేషాముద్ఘాటనాయాపి సమయో నాస్తి మే యది |
కా వార్తాధ్యయనస్య స్యాత్ చిన్తయన్త్విహ పణ్ణితాః ||
యః కాలో ముద్రితగ్రన్థపఠనే యాపితో భవేత్ |
తమేవ భక్షయత్యేష వ్యాధిః కిం కరవాణ్యహమ్ ||
శాన్తం పాపం భవేదన్యః కోఽప్యేతద్వ్యాధిపీడితః |
కో భిషక్ కిం భేషజం చ కృపయా బోధయేదిమమ్ ||

- పద్యసూచీ

౪౭. ముక్తకమాలా

జనానామస్మితా మాయా జగత్యస్మిన్నిరర్థకే ।

హస్తేయం భణితిశ్చాపి కల్పితా మాయయా తయా ॥ ౧ ॥

బ్లా బ్లాబ్లేతి సుపుష్టబస్తరటనం కుర్వన్ పురీవత్వరే

భృత్యశ్లాఘనదర్పితో బహుముఖో దక్షః స్వనిర్వాచనే ।

సర్వాన్ తోషయతే జనాన్ సుమధురాసత్వైః స్వవితార్జునే

శూరో వందతి రాజనీతిచతురః శ్రేయః సదాస్మిన్యగే ॥ ౨ ॥

మాతా క్రన్దత్యధీరా మమశిశురనఘః కుత్ర గతవాన్

అన్యత్రార్తో జనస్యై త్వవిరతమబలో రోదితి శిశుః ।

సర్వే పృష్టా రమణ్యాయి వద కిమిహ దృష్టో మమ పతిః

కస్మై దేవాయ భూయాన్మమ నమనమిదానీం వద సఖే ॥ ౩ ॥

ఉపయాసి తమసి రాధాం రజసా లిప్తశ్చ చరసి గోపాలః ।

పులినేషు పఙ్కిలస్త్యం తథాపి సత్త్వగుణపూర్ణః కిమ్ ॥ ౪ ॥

అమ్బరావృతపయోధరా స్త్రియః శీలవత్స ఇతి మేనిరే బుధాః ।

అమ్బరం తవ పయోధరావృతం శ్రావణాగమనమోహితే నిశే ॥ ౫ ॥

ఆషాఢస్య ప్రథమదివసే మేఘమాశ్లిష్టభానుం

పశ్యన్వాత్తైర్విపదమతులాం ప్రాప్య నశ్యత్తితిషా ।

ఆకాశస్త్రీ స్వముఖమభితః కమ్బలైర్ధూమ్రవర్జై

రాచ్ఛద్వైతీత్యనుభవమగాం మానసే బేజ్జలూరో ॥ ౬ ॥

“కింవరీయః కవే త్వం జరత వద” “మయాస్యోత్తరం నోక్తపూర్వమ్”

“అస్తు ప్రశ్నోఽపరో మే, కవివర కతికృత్వో ధరా కర్మనిష్ఠా ।

ఆ త్వజ్జన్మాత్ స్వమార్గే దినకరమభితః సఙ్ఘాచాలేతి” “బాధమ్,

శ్లోకేఽస్మిన్నుచ్యమానే గణయ శితమతే యోజితాన్యక్షరాణి” ॥ ౭ ॥ (౨౦౨౧)

“మన్దాక్రాంతా తవ మతిరహో దుఃశకాలోచనైర్యత్

త్వం మాం బ్రూషే “గణయ కతి సన్త్యక్షరాణ్యత్ర పద్యే

సఙ్ఖ్యై లభా మమ ఖలు వయోబ్ధే” ష్పితి స్వాదసత్యం

త”న్యామేవం వదతి గృహిణీ మన్దహాసాన్ కిరస్తీ

తాం వచ్యాయే నిశితధిషణే పఙ్ఘమః పాద ఏషః” ॥ ౮ ॥ (౨౦౨౨)

వాణిజ్యం కరవావేత్థం భవేత్తే లాభదాయకమ్ ।

స్వీకృత్య మే కామధనం దేహి క్రోధదరిద్రతామ్ |

స్వీకృత్య మే లోభధనం దేహి మోహదరిద్రతామ్ |

స్వీకృత్యేర్ష్యాధనం దేవ దేహి గర్వదరిద్రతామ్ || ౯ ||

కవితాకుసుమం జరితమపి వ్యూయతి నహి కదాపి భాతితరామ్ |

తస్యామోదః ప్రఖరవిమర్శనుతప్తో భజతి వృద్ధిమ్ || ౧౦ || (౧౫-౧౧-౨౦౨౩)

అతో కర్షతి వాగ్దేవీ వివక్షేతో వికర్షతి |

కర్షణైర్నోదనైః త్రస్తః శ్లోకః మూకత్వమేత్యహో || ౧౧ || (౨౦-౧౧-౨౩)

ఆషాఢస్య ప్రథమదివసే పద్యమాశ్లిష్టచిత్తం

సూర్యే మేఘైరపహృతరుచావోషధీశాయమానే |

ధారాసారానుస్మృతబృహత్పల్వలారాస్తమార్గే

మన్దం మన్దం పరిమితపద్మైరస్తమాగాదిదాసీమ్ || ౧౨ || (౨౩-౧౧-౨౩)

కస్త్యం క్షమస్య కాత్వం క్షమస్య కిం తు భవదస్తి వా నాస్తి |

చేదస్తి కిం వయో భవతో వదతు సహజ కుతూహలం మే ||

- పద్యసూచీ

౪౮. ఆయాహి బన్ధో

త్వరితమృదుపద్భ్యాం త్వమాయాహి బన్ధో

దౌవారికో నాస్త్యనావృతం ద్వారమ్ || ౧ ||

ఆగచ్ఛ నిఃస్వనం స్వాగతం తే స్యాత్

ప్రతీక్షా మదీయా సఫలం భవేద్ధ్యాక్ || ౨ ||

బాలస్య నిద్రేవ తూర్ణమాయాహి

ఆగచ్ఛ మేఘవత్ గర్జనం మా భూత్ || ౩ ||

ఆగచ్ఛ చోర ఇవ ధరణీం ప్లవస్త్యం

కోఽపి పశ్యేన్న శృణుయాన్న కోఽప్యత్ర || ౪ ||

యద్ధర్మసియమిహ తదహం త్వపశ్యం

యద్ధ్యాణయోగ్యమిహ తదహం త్వజిస్తుమ్ || ౫ ||

అశృణవమహం శ్రవ్యమత్రయత్తోకే

స్పృశ్యాని స్పృష్టాని భోజ్యమపి భుక్తమ్ || ౬ ||

నోదనమవశ్యం న కర్షణం చాపి
 సజ్జోఽస్మి నిర్భరో త్వామనుసరామి ॥ ౭॥
 పశ్య మాం తవ హసితచక్షులితదృగ్భాసం
 నయతు మాం తే మృదులహస్తావలమ్బమ్ ॥ ౮॥
 తవ చరణపాతమనుసరతి మయి బన్ధో
 స్మితపల్లవం లసతు మమ వదనవల్ల్యామ్ ॥ ౯॥
 - పద్యసూచీ

౪౯. లజ్జాతిరోహితా ప్రహేలికా

భజతీనకరస్పర్శాత్ తన్ద్రితా కృశతాం యదా ।
 భ్రాజమానే నభస్యర్కే ఛాయా భవతి తే కృశా ॥
 సుషమాం గగనం విస్తత్యాగతే గవి కాననాత్ ।
 విశ్రాంతం సులభం శేతే భువనం తమసావృతమ్ ॥
 పుష్పావృతారణ్యదేశాః దినే శీతజలం హితమ్ ।
 తృప్తో జలావృతో లోకః హృద్యా శారదయామిసీ ॥
 జనే సూర్యకరోతుక్యం శివరాత్రిమహస్తదా ।
 లజ్జాతిరోహితామేకాం ----- ॥
 - పద్యసూచీ

౫౦. జన్మోత్సవః

“స్థానద్వయమితా సంఖ్యా కాచనాస్తి మమ ప్రియే
 ఏకస్థానస్థితః కోటిరపరాజ్కో భుజో భవేత్ ॥ ౧॥
 తయోః కర్ణో దశ యది సంఖ్యా కా వద సత్వరమ్”
 ఇతి పృష్టా మయా పత్నీ రుటిత్సుత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౨॥
 ఆశీతివర్షదేశీయాఽపృచ్ఛం తాం చకితో భృశం
 “వద దేవి కథం ప్రోక్తం తడిద్వేగే తదుత్తరం “ ॥ ౩॥
 హసన్తి సావదత్, “ధీమన్ మమ కా గణితే మతిః
 కవితాగ్రథనక్లేశనిర్విణ్ణం వదనం తవ ॥ ౪॥

జన్మోత్సవో తే భవితా శోఽతః సర్వం సమజ్ఞాసం
 కవితారచనేనాలమిదమేవ భవేదలమ్ ॥ ౫॥ (౨౦౨౩)
 - పద్యసూచి

౫౧. కవిపరిచయః

స్ఫటికస్వచ్ఛసలిలా నదీ హేమవతీ శుభా ।
 కర్ణాటకే ప్రవహతి క్షేత్రాజీవాశ్రయా సతీ ॥ ౧॥
 న్యగ్రోధాస్తువణోపేతే తీరే యస్యా విహజ్గమాః ।
 రటన్తో నిర్భయం నిత్యముత్పతన్తి సహస్రశః ॥ ౨॥
 గావశ్చ గ్రామవృషభా యస్యాః శీతలవారిణా ।
 సిక్తా యస్యాం నిమజ్జన్తి హృష్టాః పుష్టాః పదే పదే ॥ ౩॥
 గ్రామకన్యా వృథాలాపాః కుచకుమ్భభరానతాః ।
 వహన్తి లీలయా యస్యా వారి కుమ్భైః శిరఃస్థితైః ॥ ౪॥
 యాం సూర్యతాపసన్తప్తాః పోగణ్ణా గ్రీష్మవాసరే ।
 సలీలమవగాహన్తే దర్శయన్తః స్వపౌరుషమ్ ॥ ౫॥
 యాం శుభజలాం విప్రాః సేవన్తే వ్రతినో నదీమ్ ।
 సన్ధ్యాకాలేఽర్ఘ్యదానార్థం స్నానార్థం చ విశేషతః ॥ ౬॥
 తస్యాః స్రవన్త్యాః పూర్వాభిముఖం వామే మనోహరః ।
 నృసింహో యోగముద్రాయామాసీనః కమలాసనః ॥ ౭॥
 ప్రతీచ్యభిముఖః భక్తైః సేవ్యతేఽహర్నిశం ముదా ।
 భక్తానామాశ్రయస్తేషామార్తినాశవ్రతే స్థితః ॥ ౮॥
 ఆయం నృసింహసేవార్థం నిర్మితః కిం జనైరితి ।
 సన్దేహం జనయన్నాన్తే గ్రామః శిష్టజనాశ్రితః ॥ ౯॥
 గోరూరునామ్నా ప్రథితః స్థితో హాసనమణ్డలే ।
 యత్ర విప్రాః కర్షకాశ్చ వణిజః కర్మకారిణః ॥ ౧౦॥
 హిన్దవశ్చ తురుష్కాశ్చ సౌహార్దేన పరస్పరమ్ ।
 స్వకర్మసు రతా నిత్యం వర్తన్తే స్మేరభూషితాః ॥ ౧౧॥
 ఉత్సవేషు నృసింహస్య వహన్తో భాగముత్సుకాః ।

దర్శయన్తోఽహమహమికాం భగవన్తముపాసతే || ౧౨||

అస్మిన్ గ్రామే జనిం లభ్యావైకే దేశే సుశిక్షితాః |

స్వప్రాగల్భ్యబలాదేవ ఖ్యాతా దేశాన్తరేషు చ || ౧౩||

తత్ర శ్రీవైష్ణవో ధీమాన్ పణ్డితః శాస్త్రపారగః |

సంపుత్కుమారాచార్యాహ్వో గోత్రమాత్రేయమాశ్రితః || ౧౪||

వేంకటామ్బాహ్వాయా సత్యా న్యవసద్భార్యాయా సహ |

స్వయమాచార్యతాం ప్రాప్తః శిష్యవర్గేణ పూజితః || ౧౫||

మూర్త్యుపాహ్వః శ్రీనివాసః తస్య పుత్రోఽభవత్ సుధీః |

తాకికవ్యవహారేషు ప్రగల్భో మితవాక్ ఘృణీ || ౧౬||

ద్రవ్యార్జనరతో భూత్వా శాలాశిక్షణవశ్చృతః |

క్షేత్రస్వామితి కథితో రంహసా సోఽభవద్ధనీ || ౧౭||

గణ్ణామ్బాయాం ధర్మపత్న్యాం తస్య పుత్రోఽభవత్ప్రియః |

శేల్వపిల్లై ఇతి ఖ్యాతః సర్వసద్గుణసన్నిధిః || ౧౮||

ఆర్జయత్సుఖం యోఽసౌ పదవీం స్నాతకోత్తరామ్ |

సస్యశాస్త్రే మహాపుర్యాం చేన్నైనామ్నో ప్రవణ్ణధీః || ౧౯||

తథైవ పదవీం చాపి న్యాయశాస్త్రే శ్రమం వినా |

ముమ్భుకానామ్నీ నగరే యదా విధిహతోఽభవత్ || ౨౦||

పితా దివమగాత్ త్యక్త్యా కుటుమ్బం బాలకైర్యుతమ్ |

కుటుమ్బభారః సహసా జ్యేష్ఠపుత్రేఽపతతదా || ౨౧||

తదారభ్య నిజగ్రామే న్యవసత్ కర్మలో వశీ |

పితృస్వయోగక్షేమార్థం భ్రాతృణాం పాలనాయ చ || ౨౨||

సీతామ్బా తస్య భార్యాసీత్ సాధ్వీ వాధూలగోత్రజా |

న్యసింహయ్యుక్టార్కార్యపుత్రీ భర్తుర్బహుమతా సదా || ౨౩||

తస్యాం జాతస్తృతీయోఽహం కనిష్ఠశ్చ సుతః ప్రియః |

గ్రహాంజులీవసుశశీసంఖ్యాతే శకవత్సరే || ౨౪||

అమాయాం మాస్యాశ్వయుజే ప్రీణయన్ పితరౌ మమ |

మూర్త్యుపాహ్వః శ్రీనివాసః స్మారయన్ మత్ప్రితామహమ్ || ౨౫||

లభ్యా ప్రాథమికీం శిషాం గ్రామే శిషణతత్పరః ।

హాసనే మణ్డలపురే బేజ్జిశూరౌ తథైవ చ ॥ ౨౬ ॥

ఉచ్చశిషణమాలభ్య పదవీం స్నాతకోత్తరామ్ ।

విజ్ఞానే దూరసంపర్కశాస్త్రే పరిణతిం గతః ॥ ౨౭ ॥

స్పర్ధాత్మకపరీక్షాయాం సలీలం సఫలోఽభవమ్ ।

విభాగే సర్వకారస్య దూరసంపర్కనామకే ॥ ౨౮ ॥

ప్రాప్యోద్యోగం త్రయస్త్రింశద్ వర్షాణ్యుత్సుకమానసః ।

సేవామకరవం నైకే స్థలే నైకే పదే స్థితః ॥ ౨౯ ॥

అన్తే దిల్ల్యాం విభాగస్య మన్త్రదాత్మపదే స్థితః ।

నివృత్తిం ప్రాప్య నివసామీదాసీం భార్యయా సహ ॥ ౩౦ ॥

మైథిల్యా బేజ్జిశూరౌ మత్కాలం సంస్కృతసేవయా ।

యాపయామి వినా దైన్యం వినాహంకారమాదృతః ॥ ౩౧ ॥

ఉషసి స్మరణీయో మే పితా సంస్కృతశిషణాత్ ।

స్వబాల్యే వజ్జితో భూత్వా మధ్యమే వయసి స్థితః ॥ ౩౨ ॥

సంస్కృతాధ్యయనం కర్తుం పణ్డితాన్ శరణం గతః ।

ప్రాచోదయచ్చ మాం బాలం సంస్కృతాధ్యయనాయ సః ॥ ౩౩ ॥

దిష్ట్యా మమాపి గురవస్త ఏవాసన్ స్మరామి తాన్ ।

సప్రశ్రయం తానాచార్యాన్నమామి చ పునః పునః ॥ ౩౪ ॥

నారాయణం శాస్త్ర్యుపాహ్వాం నృసింహాచార్యమేవ చ ।

అయ్యజ్ఞార్యోపాహ్వామార్యం రామస్వామినమేవ చ ॥ ౩౫ ॥

చన్ద్రికాయాశ్చ రచనే తథా తస్యాః ప్రకాశనే ।

దత్త్వా కరావలమ్భం మే మార్గం యే దర్శయన్త్యహో ॥ ౩౬ ॥

మహామహోపాధ్యాయాన్తాన్ పద్మశ్రీభూషితానహమ్ ।

శుక్లోపాహ్వాన్ రమాకాన్తాన్ ప్రణమామి పునః పునః ॥ ౩౭ ॥

పదగ్రథనకౌశలం మమ కదాపి నో భాసురం

న శాస్త్రపరిశీలనే మమ విదగ్ధతా దృశ్యతే ।

తథాపి మమ చాపలం నుదతి మాం కవేఃపద్ధతౌ

కృతిర్మమ సమీక్ష్యతాం కరుణయా రసోపాసక్తైః ॥ ౩౮ ॥

- పద్యసూచీ
- గ్రంథసమాప్తిః ।

Encoded and proforead by G. S. Shrinivasa Murthy

——
Chandrika Extended Collection of Poems

pdf was typeset on July 14, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

